

Nopsa perhetyön menetelmien arviointi työntekijöiden näkökulmasta

Kuronen, Helena
Weckman, Sanna

Laurea-ammattikorkeakoulu
Laurea Otaniemi

Nopsa perhetyön menetelmien arviointi työntekijöiden näkökulmasta

Helena Kuronen
Sanna Weckman
Terveiden edistämisen
koulutusohjelma
Ylempi ammattikorkeakoulututkinto
Opinnäytetyö
Marraskuu, 2010

Kuronen Helena, Weckman Sanna

Nopsa perhetyön menetelmien arviointi työntekijöiden näkökulmasta

Vuosi 2010 Sivumäärä 105

Nopsa perhetyö on Helsingin kaupungin lastensuojelun avohuollon uusi intensiivisen perhetyön työmuoto. Opinnäytetyön tarkoituksena oli arvioida Nopsa perhetyön menetelmiä työntekijöiden näkökulmasta. Tutkimus on laadullinen arviointitutkimus, jota ohjaa konstruktivistinen paradigma. Työssä vastataan neljään tutkimuskysymykseen: Mitä menetelmiä työntekijät käyttävät perheiden kanssa Nopsa perhetyössä? Millainen viitekehys ohjaa työntekijöiden menetelmien valintaa? Millä perusteella ja miten työntekijät valitsevat käytettävät menetelmät eri tilanteissa? Mitkä asiat vaikuttavat menetelmien käyttöön? Aineisto kerättiin sähköpostilla toteutetulla kartoituksella ja teemahaastatteluilta. Sähköpostikartoitukseen vastasi 9 työntekijää ja teemahaastatteluihin osallistui yhteensä 16 työntekijää. Tutkimuksen aineisto on analysoitu induktiivisella sisällönanalyysillä. Aineiston analyysin avulla muodostui kuusi erilaista kuvausta vastauksena tutkimuskysymyksiin.

Tutkimuksessa menetelmiksi määriteltiin kaikki erilaiset tavat ja keinot tehdä työtä, jotka vievät asiakkaan tilannetta eteenpäin. Tulosten mukaan Nopsa perhetyön työntekijät käyttävät työssään yli 60 erilaista menetelmää. Menetelmät jakautuvat ulkoisiin menetelmiin ja työntekijälähtöisiin menetelmiin. Ulkoisista menetelmistä päivittäin työntekijöiden käytössä ovat intensiivisyys, työparityö ja arjen apu. Tärkein työntekijälähtöinen menetelmä on keskustelu ja vuorovaikutus perheen kanssa. Työntekijät käyttävät useita eri teoreettisia lähestymistapoja ja viitekehyksiä työskennellessään perheiden kanssa ja valitessaan menetelmiä. Viitekehysille on tyypillistä teorioiden poikkitieteellisyys ja perheterapeuttiset teoriat.

Työntekijän ammatillinen historia, aikaisemmat kokemukset ja ammattitaito vaikuttavat menetelmien valintaan, samoin työskentelyn kohteena olevan perheen tausta ja elämäntilanne, asiakaslähtöisyys sekä menetelmän käyttökelpoisuus. Ulkoisen menetelmän käyttöönotto etenee vaiheittaisena prosessina, joka alkaa perheen tilanteen arvioimisesta etenee menetelmän perustelusta ja esittelystä perheelle ja jatkuu lopulta yhteiseen päätökseen menetelmän käytöstä. Menetelmän käytöllä pyritään tukemaan vuorovaikutusta, vahvistamaan toimivia asioita ja hankkimaan tietoa. Menetelmän käytöllä pyritään myös saamaan muutosta perheen tilanteeseen ja menetelmä toimii työntekijän työvälineenä. Menetelmien käyttö painottuu asiakkuuden alkuvaiheeseen. Työntekijöiden toiveena on luoda yhtenäinen intensiivisen perhetyön malli, jonka avulla tavoiteltaisiin yhtenäistä tietoa siitä, miten intensiivistä perhetyötä tehdään ja millaiseen ymmärrykseen työskentely pohjautuu.

Tutkimustulokset tekevät menetelmien valintaan ja käyttöön vaikuttavat asiat näkyväksi ja jäsentävät menetelmien käyttöä asiakasprosessin eri vaiheissa. Tutkimuksessa nousi esille työntekijöiden hiljainen tieto, jota ei ole työryhmässä kunnolla vielä hyödynnetty. Tulosten avulla Nopsa perhetyön työntekijöille mahdollistuu oman työn kehittäminen, kun he voivat yhdessä tarkastella ja arvioida menetelmien käyttöä omassa työssään. Tutkimuksen tulokset antavat kuvan intensiivisessä perhetyössä käytettävistä menetelmistä, joita voidaan hyödyntää myös muualla lastensuojelun avohuollon piirissä sekä muissa kuin lastensuojelun konteksteissa.

Asiasanat: lastensuojelu, intensiivinen perhetyö, Nopsa perhetyö, menetelmät, arviointitutkimus

Kuronen Helena, Weckman Sanna

Evaluation of Nopsa Family Work Methods from Employees' Perspective

Year	2010	Pages	105
------	------	-------	-----

Nopsa family work is a new form of intensive family work within non-institutional social care in child welfare in the city of Helsinki. The purpose of the thesis was to evaluate the methods of Nopsa family work from employees' perspective. The thesis is a qualitative evaluation study conducted by a constructivistic paradigm. The following four research questions are answered: What methods do the employees use with families in Nopsa family work? What kind of framework of reference guides the choice of methods by the employees? On what grounds and how do the employees choose the methods to be used in different situations? What factors affect the use of methods? The material was gathered by an e-mail survey and theme interviews. The survey was responded to by 9 employees, and a total of 16 employees participated in the theme interviews. The material of the study has been interpreted by inductive content analysis. The analysis gave six different descriptions as responses to the research questions.

In the study all procedures that improve the client's case were defined as methods. The findings showed that Nopsa family work employees use more than 60 different methods in their work. The methods are divided into external and employee-oriented methods. Of the external methods intensity, work in pairs and help in coping with everyday concerns are used by the employees on a daily basis. Discussion and interaction with the family are the primary employee-oriented methods. The employees use several different theoretical approaches and frames of reference when working with families and when selecting methods. The frames of reference are characterised by interdisciplinary theories and theories pertaining to family therapy.

The employee's professional history, earlier experiences and competence affect the choice of methods, and so do the targeted family's background and situation, client-orientedness and the feasibility of the method. An external method is introduced by steps: first the family's situation is assessed, then the method is justified and presented to the family, and finally a joint decision is taken on using the method. The aim of using a particular method is to support interaction, strengthen those factors that work and to obtain information. Moreover, the use of a method is focused on changing the family's situation and it serves as a tool for the employee. The application of methods is emphasised at the initial stage of working with a client. The employees hope to create a uniform model of intensive family work in order to seek uniform information on how intensive family work is carried out and on what kind of understanding it is based.

The findings of the study make the factors affecting the choice and use of methods visible and, at the same time, provide an outline for the use of methods in different stages of clients work. In the study the employees' tacit knowledge emerged; it has not yet been utilised properly in teams. The findings make it possible for Nopsa family workers to develop their work as they now can discuss and evaluate the use of methods in their own work. The findings of the study also describe those methods that are used in intensive family work and that can also be utilised elsewhere within non-institutional social care of children and in contexts not related to child welfare.

Keywords: child welfare, intensive family work, Nopsa family work, methods, evaluation study

”Jokainen meist tekis erilaisen täytekakunki, ni ehkä tässä on se sama. Et jokanen tavoittelee kakkua, mut jokasen kakku on vähän eri näkönen ja jokasessa on eri höysteet ja mausteet ja tekosysteemit.”

Sisällys

1	Johdanto	9
2	Lasten ja perheiden hyvinvointia edistävät ohjelmat ja strategiat	10
3	Lastensuojelu	13
3.1	Lastensuojelun asiakkuus.....	14
3.2	Avohuollon tukitoimet	15
3.3	Huostaanotto ja sijaishuoltoon sijoittaminen	15
4	Lastensuojelun perhetyö.....	16
4.1	Perhetyön määrittelyä	16
4.2	Perhetyön käyttöteoriat	18
4.2.1	Systemiteoria	18
4.2.2	Ratkaisu- ja voimavarakeskeinen teoria	19
4.2.3	Narratiivinen teoria.....	21
4.3	Perhetyön prosessi.....	22
4.4	Perhetyön työmuodot	23
4.4.1	Työparityöskentely.....	24
4.4.2	Menetelmien käyttö perhetyön tukena.....	25
5	Intensiivinen perhetyö.....	27
5.1	Vantaan malli.....	27
5.2	Nopsa perhetyö.....	28
5.2.1	Palvelukuvaus	29
5.2.2	Asiakasprosessi.....	30
5.2.3	Nopsa perhetyön tilastotietoja vuodelta 2009	31
6	Tutkimuksen toteuttaminen.....	32
6.1	Tutkimuksen tavoite ja tutkimuskysymykset	32
6.2	Tutkimuksen lähestymistapa.....	33
6.2.1	Arviointitutkimus	33
6.2.2	Konstruktivistinen paradigma	35
6.3	Tutkimusprosessi.....	36
6.3.1	Ideataso	36
6.3.2	Sitoutuminen	37
6.3.3	Kirjoittaminen	37
6.3.4	Toteuttaminen.....	38
6.3.5	Tiedottaminen	38
6.4	Aineiston hankinta	39

6.4.1	Työntekijöiden saatekirje ja suostumuslomake	39
6.4.2	Alkukartoitus	40
6.4.3	Esihaastattelut.....	41
6.4.4	Teemahaastattelut.....	42
6.4.4.1	Kohdejoukon kuvaus	44
6.4.4.2	Työntekijöiden haastattelujen toteutus.....	44
6.4.4.3	Asiakkaiden haastattelut.....	46
6.4.5	Litteroinnit	47
6.5	Aineiston analyysi.....	49
6.5.1	Induktiivinen sisällönanalyysi	49
6.5.2	Aineiston analyysin eteneminen	49
7	Tutkimuksen tulokset.....	52
7.1	Alkukartoitus	52
7.2	Nopsa perhetyön menetelmät	55
7.2.1	Työntekijälähtöiset menetelmät	56
7.2.2	Ulkoiset menetelmät	57
7.2.2.1	Intensiivisyys	57
7.2.2.2	Työparityö	58
7.2.2.3	Hyvikset ja Kuvastin -menetelmät	59
7.2.2.4	Perheen arjessa käytettävät muut ulkoiset menetelmät.....	60
7.3	Menetelmän valintaan vaikuttavat asiat.....	61
7.3.1	Työntekijään liittyvät asiat.....	62
7.3.2	Asiakkaan vaikutus menetelmän valintaan	64
7.4	Menetelmän käyttöön vaikuttavat asiat	65
7.4.1	Menetelmän viitekehys.....	66
7.4.2	Menetelmän käytön tarkoitus	67
7.4.3	Menetelmän käytössä huomioitavat asiat.....	69
7.5	Ulkoisen menetelmän käyttöönotonprosessi	70
7.6	Yhteenvedo menetelmistä asiakasprosessin eri vaiheissa ja kehittämistoiveet	73
8	Tulosten tarkastelu, johtopäätökset ja kehittämissuhteet.....	76
8.1	Menetelmän käytön moninaisuus.....	77
8.2	Viitekehys	80
8.3	Perustelut menetelmän valinnalle.....	81
8.4	Menetelmän käytön tarkoitus.....	82
8.5	Johtopäätökset.....	84
8.6	Kehittämissuhteet.....	85
9	Opinnäytetyön arviointi	86

9.1	Tutkimuksen eettisyys	86
9.2	Luotettavuus.....	87
9.2.1	Tutkimusraportin selkeys	87
9.2.2	Metodologian yhtäpitävyys	87
9.2.3	Analyttinen tarkkuus	89
9.2.4	Teoreettinen yhdistäminen.....	90
9.2.5	Hyvä relevanssi	90
	Lähteet	92
	Kuviot	97
	Taulukot	98
	Liitteet.....	99

1 Johdanto

Lasten ja nuorten pahoinvointiin on viime vuosina kiinnitetty laajasti huomiota. Lastensuojeluongelmat ovat kasautuneet ja huostaanottojen määrä on kasvanut räjähdysmäisesti 2000-luvulla. Vuonna 2008 Suomessa lastensuojelun sosiaalityön ja avohuollollisten tukitoimien piirissä oli yhteensä 67 000 lasta ja nuorta. Asiakasmäärissä oli nousua lähes 8 % vuoteen 2007 verrattuna. (Terveyden ja hyvinvoinnin laitos 2009, 2–8, 45.) Huostaan otetun lapsen vuosikustannukset ovat noin 72 000 €, joten on ymmärrettävää, miksi kunnat ovat asiaan kiinnittäneet huomiota. (ks. Sosiaaliportti 2010.)

Helsingin kaupungin sosiaalivirastossa kiinnitettiin huomiota varsinkin nuorten lisääntyneisiin sijoituksiin ja siellä lähdettiin vuonna 2008 suunnitelmallisesti kehittämään erilaisia työmuotoja, joiden avulla nuoriin kohdistuvia sijoituksia voidaan vähentää. Nopean puuttumisen perhetyö, Nopsa on yksi näistä Helsingin kaupungin kärkihankkeista, jolla pyritään vähentämään nuorten sijaishuollon tarvetta. (Hovi 2009.) Tässä työssä käytämme Nopean puuttumisen perhetyö, Nopsan virallista lyhennettä, joka on Nopsa perhetyö. Nopsa perhetyö on lastensuojelun avohuollon tukitoimi ja se on kohdennettu 12–17-vuotiaille helsinkiläisille nuorille ja heidän perheilleen, jos nuoren kohdalla on mietitty huostaanottoa (Nopsa 2009).

Kiinnostuksemme lastensuojelun tutkimiseen ja kehittämiseen nousee työhistoriastamme. Olemme kumpikin työskennelleet pitkään lastensuojelun kentällä ja tehneet myös perhetyötä. Kiinnostuimme menetelmien käytön tutkimisesta, koska olemme työssä huomanneet menetelmien kirjon laajentuneen vuosittain. Menetelmien käytöstä ei kuitenkaan ole tehty tutkimuksia. Olemme molemmat käyttäneet erilaisia menetelmiä hyödyksi työskennellessämme perheiden kanssa. Otimme ilolla vastaan meille tarjotun mahdollisuuden tutkimuksen toteuttamiseen uudenaikaisessa perhetyön muodossa. Tutkimuksessa menetelmällä tarkoitamme erilaisia työntekijöiden käytössä olevia työmenetelmiä, työvälineitä ja niihin liittyviä toimintaperiaatteita.

Opinnäytetyön teoreettinen viitekehys rakentuu lasten ja perheiden hyvinvointiohjelmien ja erilaisten laatusuosituksen kautta koskemaan lastensuojelua. Lastensuojelussa keskitymme lastensuojelun perhetyön määrittelyyn, teorioihin, työprosesseihin ja menetelmiin. Tarkastelemme myös intensiivisen perhetyön työmuotoa. Opinnäytetyössä arvioidaan Nopsa perhetyön käytössä olevia menetelmiä työntekijöiden näkökulmasta käsin. Tutkimuksessa tarkastelemme menetelmien valintaan ja käyttöön liittyviä asioita sekä tarkastelemme millaisiin viitekehysiin käytetyt menetelmät liittyvät. Tutkimuksen aineisto on kerätty sähköpostilla tehdyllä alkukartoituksella sekä Nopsa perhetyön työntekijöiden teemahaastatteluilla. Aineisto kerättiin kevään 2010 aikana. Aineiston analysoimme induktiivisella sisällönanalyysillä, jonka avulla rakensimme kuusi erilaista kuvausta vastauksena tutkimuskysymyksiin.

2 Lasten ja perheiden hyvinvointia edistävät ohjelmat ja strategiat

Taustoitamme tässä luvussa Suomessa olevia erilaisia hyvinvointiohjelmia sekä -strategioita, joilla on vaikutusta suomalaisten lapsien ja perheiden arkeen sekä elämään. Näiden eri ohjelmien ja strategioiden tarkoituksena on kehittää lapsille ja perheille tarjottavia palveluita sekä kiinnittää huomiota lasten ja perheiden hyvinvointiin. Opinnäytetyömme liittyy Helsingin kaupungin lasten ja nuorten hyvinvointisuunnitelmaan, jossa Nopsa perhetyö on yksi kärkihankkeista.

Lapsuus- ja nuoruusiässä luodaan pohja yksilön hyvinvoinnille koko elämän ajaksi. Suomessa lasten ja nuorten hyvinvointi on nostettu kansallisen huomion kohteeksi. Lapsiperheiden pahoinvointi on lisääntynyt ja päihdeongelmien sekä mielenterveyden ongelmien määrät ovat kasvaneet 2000-luvun aikana, mutta perheiden tarvitsemaa hoitoa ei ole ollut vastaavassa määrin tarjolla. Lapsiperheiden elinolot ja lasten ja nuorten kehitysympäristöt ovat olleet voimakkaan muutoksen kohteena. Nykyiset lapsia, nuoria ja lapsiperheitä koskevat sosiaali- ja terveydenhuollon peruspalvelut, nuorisotyö ja lasten ja nuorten vapaa-ajan palvelut sekä psykososiaaliset avopalvelut kuten neuvola-, koulu- ja opiskeluterveydenhuoltopalvelut, oppilashuollon palvelut, perheneuvolapalvelut ja lastensuojelu eivät pysty kaikilta osin nykyisessä muodossaan vastaamaan perheiden pahoinvointiin sekä palvelun kasvun muuttuneeseen tarpeeseen. (Helsingin kaupunki 2009a, 4–5, Sosiaali- ja terveysministeriö 2008, 25, 33.)

Perheiden ja lasten hyvinvoinnin parantaminen on kirjattu hallituksen politiikkaohjelmaan, jonka tavoitteena on parantaa hallinnonalojen välistä yhteistyötä ja koordinaatiota lasten, nuorten ja perheiden asioissa. Ehkäisevä työ ja varhainen puuttuminen ovat politiikkaohjelman painopisteinä. Ohjelma vahvistaa lapsiystävällistä Suomea, jossa tuetaan lasten, nuorten ja perheiden arjen hyvinvointia, vähennetään syrjäytymistä, lisätään lasten ja nuorten osallistumista ja kuulemista sekä lasten oikeuksista tiedottamista. Erilaisilla tukitoimilla pyritään vähentämään pitkällä aikavälillä lasten pahoinvoinnista aiheutuvia kustannuksia. Politiikkaohjelman avulla on tarkoitus kehittää lasten ja nuorten hyvinvoinnin seurannan tietopohjaa sekä edistää päätösten lapsivaikutusten arviointia YK:n lapsen oikeuksien sopimuksen edellyttämällä tavalla. (Hallituksen politiikkaohjelma 2007a, 1.)

Yhtenä politiikkaohjelman osa-alueena on lapsiperheiden hyvinvoinnin lisääminen. Tavoitteena on arjen hallinnan lisääminen kaikissa perheissä sekä luoda lisää matalan kynnyksen palveluja ja avointa toimintaa, joiden tavoitteena on tarjota varhaista puuttumista perheiden ongelmiin ja katkaista ylisukupolvinen syrjäytymisketju. Lapsiperheitä varten pyritään rakentamaan tukeva palvelujärjestelmä, joka on kohdennettu asiakkaiden tarpeita varten, joka luo lapsille ja nuorille hyvinvointia edistävän verkoston. Tällä pyritään ennaltaehkäisevästi poistamaan hyvinvoinnin uhkia ja tarttua tehokkaasti ongelmiin. (Hallituksen politiikkaohjelma

Terveyden edistämisen laatusuositukset ovat tarkoitettu kunnan sekä terveydenhuollon hallinnonaloille työväliseksi niin päättäjille kuin työntekijöille. Suositukset koskevat terveyden edistämisen johtamista, toiminnan suunnittelua ja toteutusta, yhteistyötä ja työnjakoa sekä terveyttä edistävän toiminnan sekä osaamisen arviointia. (Sosiaali- ja terveysministeriö 2006, 3.) Laatusuosituksessa otetaan kantaa siihen, että tukea tulee suunnata erityisesti vanhemmille, joilla on mielenterveysongelmia ja lapsen terveydelle haitallisia elintapoja. Tällöin voidaan ehkäistä vanhempien ongelmien siirtyminen lasten hoitoon ja kasvatukseen. Lasten ongelmat ilmenevät oppimisvaikeuksina sekä psykososiaalisena oireiluna. Lisääntymässä ovat lasten ja nuorten masennus, ylipaino, tupakointi, alkoholin ja muiden päihteiden käyttö sekä seksuaaliterveyteen liittyvä riskikäyttäytyminen. Laatusuosituksissa tavoitteeksi on asetettu lasten psyykinen ja fyysinen terveys sekä perheiden hyvinvoinnin paraneminen, varsinkin erityistä tukea tarvitsevilla perheillä. Perheiden välisiä terveyseroja on tällöin mahdollista kaventaa. Tavoitteena on myös seuraavan sukupolven terveyden ja vanhemmuuden voimavarojen parantuminen. Tästä syystä on tärkeitä, että vanhemmat saavat riittävästi tukea lastensa kasvattamisessa ja hoitamisessa. (Kolimaa & Pelkonen 2006, 64–65.)

Lastensuojelulain muutos tapahtui vuonna 2007. Uusi lastensuojelulaki (417/2007, 12§) velvoittaa kuntia laatimaan suunnitelman lastensuojelun järjestämisestä sekä kehittämisestä lasten ja nuorten hyvinvoinnin edistämiseksi. Suunnitelma pitää tehdä valtuustokausittain ja se tulee tarkistaa vähintään kerran neljässä vuodessa. Uudistetun lain tavoitteena on lastensuojelun painopisteen siirtyminen ennaltaehkäisevämmäksi, varhaisempaa tukea antavaksi sekä avohuollon tukitoimiin. Lastensuojelu käsitetään kaikkia viranomaisia koskevaksi toiminnaksi.

Suunnitelman tulee sisältää suunnittelukausittain tietoja lasten ja nuorten kasvuoloista ja hyvinvoinnin tilasta, toiminnoista ja palveluista, jotka edistävät lasten ja nuorten hyvinvointia ja poistavat ongelmia. Suunnitelmassa tulee näkyä lastensuojelun tarpeen määrä kunnassa sekä siihen varatuista voimavaroista. Suunnitelmassa tulee olla esitettynä kunnan lastensuojelun palvelujärjestelmän kuvaus, yhteistyön järjestämisestä eri viranomaisten sekä lapsille ja nuorille palveluja tuottavien yhteisöjen ja laitosten välillä sekä miten suunnitelmaa toteutetaan ja seurataan. (Lastensuojelulaki 417/2007, 12§.) Lastensuojelun toteutumista ja resurssitarpeita tulee arvioida hyvinvointisuunnitelmassa ja suunnitelma tulee ottaa huomioon vuosittain kunnan talousarviota laadittaessa. Hyvinvointisuunnitelmaa laadittaessa kunnassa joudutaan entistä systemaattisemmin arvioimaan peruspalvelujen mahdollisuuksia toteuttaa ennaltaehkäisevää työtä samoin kuin koko laajaa lastensuojelun kokonaisuutta. Tämän analyysin myötä pitäisi pystyä paikantamaan puutteet ja kehittämiskohdat lastensuojelun palveluvalikoimassa. (Heinonen & Sinko 2009, 18–21.)

Helsingissä lastensuojelulain määrittämä hyvinvointisuunnitelma on nimetty lasten ja nuorten hyvinvointisuunnitelmaksi. Lasten ja nuorten hyvinvointi suunnitelma kytkeytyy Helsingin strategiaohjelmaan vuosille 2009–2012 sekä Etelä-Suomen KASTE 2008–2011 -ohjelman Lapsen ääni -kehittämishjelmaan. Helsingin strategiaohjelma vuosille 2009–2012 on määrittänyt tavoitteeksi lasten ja nuorten hyvinvoinnin parantumisen ja lastensuojelun tarpeen vähentämisen. Lasten ja nuorten hyvinvoinnin paranemista mitataan vähentyneillä lasten sijoituksilla kodin ulkopuolelle. Lapsille, nuorille ja perheille taataan myös tasa-arvoiset mahdollisuudet hyvinvointiin alueesta riippumatta sekä vanhemmuutta ja vanhempien osallisuutta vahvistetaan. Lasten ja nuorten hyvinvointisuunnitelman painopisteenä on kehittää peruspalveluja ja painottuu erityisesti varhaiseen tukeen. Myös hallintokuntien rajoja ylittäviä palveluita pyritään lisäämään. Hyvinvointisuunnitelmaa on tarkoituksena tarkistaa vuosittain ja se on lastensuojelun toiminnan suunnittelun, toteuttamisen ja arvioinnin osa. (Helsingin kaupunki 2009a, 4, Helsingin kaupunki 2009b, 10.)

3 Lastensuojelu

Lastensuojelu on osa lasten ja nuorten julkista huolenpitojärjestelmää. Lastensuojelun tärkein tehtävä on huolehtia siitä, että lapsilla ja nuorilla on riittävän hyvät edellytykset kasvamiselle ja kehitymiselle ja poistaa niitä vaarantavia tekijöitä. Perhe on ensisijainen ja lapsen oikeuksia tulee kunnioittaa. Lastensuojelu perustuu lapsikeskeiseen perhelähtöisyyteen. (Bardy 2009, 41.) Lapsi- ja perhekohtaisella lastensuojelulla on viimesijainen vastuu lapsen hyvinvoinnin turvaamisesta. Lapsen asioista vastaava sosiaalityöntekijä koordinoi lapsi- ja perhekohtaista lastensuojelutyötä ja yksittäisen lapsen asiakasprosessia. (Lastensuojelun käsikirja 2009a.) Lapsi- ja perhekohtaista lastensuojelua ovat lastensuojelutarpeen selvitys, avohuollon tukitoimet, lapsen kiireellinen sijoitus ja huostaanotto sekä sijaishuolto ja jälkihuolto (Lastensuojelulaki 13.4.2007/417, 3§).

Lastensuojelutoimintaa säätelee lastensuojelulaki. Lain keskeisenä tavoitteena on varmistaa lapsen oikeuksien ja edun huomioon ottaminen sekä turvata lapsen ja hänen perheensä tarvitsemat palvelut ja tukitoimet. Kaikkia lastensuojelun toimenpiteitä on suunniteltava ja toteutettava niin, että ne ovat perusteltu lapsen näkökulmasta ja tuottavat mahdollisimman hyvän lopputuloksen lapsen kannalta. Jos hyvää ratkaisua tilanteeseen ei löydy, on valittava lapsen kannalta vähiten huono. Tärkeä lapsen etuun sisältyvä toimintaperiaate on lapsen oikeus saada vaikuttaa itseään koskeviin asioihin kehitystään vastaavasti. Sosiaalityöntekijän on kuunneltava ja kuultava lasta ja hänen mielipiteensä sekä toivomuksensa on otettava huomioon päätöksiä tehtäessä. (Lastensuojelulaki 13.4.2007/417, 2§, 4§, Lastensuojelun käsikirja 2009b.)

3.1 Lastensuojelun asiakkuus

Lastensuojeluasiakkuuden tarve on yksi selkeä mittari sille, kuinka lapset ja nuoret voivat. Asiakkuuksien syntymiseen vaikuttaa monet seikat, kuten madaltunut kynnyksen avun hakemiseen ja moniammatillisen asiakasohjauksen tehostuminen. Terveysten ja hyvinvoinninlaitos kerää vuosittain kaikista Suomen kunnista tilastoa lastensuojelun asiakkuuksista. Terveysten ja hyvinvointilaitoksen vuoden 2008 keräämien tilastojen mukaan Suomessa lastensuojelun avohuollon asiakkaiden kokonaismäärä lisääntyi vuonna 2008 lähes 5000 lapsella ja nuorella verrattuna vuoteen 2007. Lastensuojelun avohuollon asiakasmäärien lisääntyminen kertoo kuntien peruspalveluiden riittämättömydestä. Lapsia ja perheitä ohjataan yhä useammin ennaltaehkäisevästä lastensuojelusta lastensuojelun sosiaalityön asiakkaiksi ja avohuollollisten tukitoimien piiriin. (Helsingin kaupunki 2009a, 41, Terveysten ja hyvinvoinnin laitos 2009, 2–8, 45.)

Suomessa lastensuojelun sosiaalityön ja avohuollollisten tukitoimien piirissä oli yhteensä 67 000 lasta ja nuorta vuonna 2008. Asiakasmäärissä oli nousua lähes 8 % vuoteen 2007 verrattuna. Huostaan otettujen lasten määrä on kasvanut koko 2000-luvun. Kodin ulkopuolelle oli sijoitettuna yhteensä 16 608 lasta ja nuorta vuonna 2008. Huostassa tai kiireellisesti sijoitettuna olevien lasten kokonaismäärä on viime vuosina kasvanut 2–6 % vuosivauhtia. Vuoden 2008 aikana sijoitettujen lasten määrä kasvoi 5,3 % edelliseen vuoteen verrattuna. Eniten on sijoitettu 16–17-vuotiaita lapsia, joiden osuus on huomattavasti enemmän kuin muiden ikäryhmien osuus väestöstä. Määrät kertovat lasten ja nuorten pahoinvoinnin lisääntymisestä. (Helsingin kaupunki 2009a, 41, Terveysten ja hyvinvoinnin laitos 2009, 2–8, 45.) Kansainvälisesti on kiinnitetty huomiota etenkin kasvaviin huostaanottolukuihin. YK:n Lapsen oikeuksien komitea on velvoittanut Suomea ryhtymään tehokkaampiin toimiin perheiden tukemiseksi ja huostaanottojen tarpeen vähentämiseksi. (Heinonen & Sinko 2009, 18–21.)

Tarja Heino (2007, 62) on tutkinut lastensuojelun asiakkaaksi tuloa sekä siihen vaikuttavia tekijöitä. Lastensuojelun tarpeeseen sekä asiakkuuteen tulon syyt ovat moninaiset. Lastensuojelun asiakkuus kytkeytyy kahdeksaan eri tekijään. Asiakkuuden syitä ovat: lapsen hoidon laiminlyönti, vanhempien avuttomuus, aikuisten riidat ja riitely lapsista, vanhempien päihde- ja mielenterveysongelmat, vanhempien jaksamattomuus, väkivalta, nuoren itsenäistymisen ongelmat sekä lapsen erityisyys ja sairastaminen. (Heino 2007, 63, 66.)

Lastensuojelun asiakkuudessa olevia lapsia voidaan kuvata neljän ryhmän kautta. Ensimmäiseen ryhmään kuuluu sellaisia lapsia, joiden vuorokausirytmit ovat sekaisin, jotka ovat väsyneitä ja välinpitämättömiä ja lyövät itsensä huolehtimisen laimin ja ovat myös itsetuhoisia. Toinen ryhmä on aggressiivisesti käyttäytyvät lapset/nuoret, joilla on hallitsemattomia raivo-kohtauksia ja he toimivat rajattomasti. Kolmas ryhmä koostuu lapsista/nuorista, joiden toi-

mintaa leimaa pelokkuus, alistuvuus ja syrjäänvetäytyvyys. Neljänteen ryhmään kuuluu nuoria, joilla on ongelmia sosiaalisuudessa ja selviytymisessä. Keskeisimmät lastensuojelun asiakkaiden syyt liittyvät lasten ja vanhempien välisiin ristiriitoihin sekä koulun käyntiin. Myös lapsen huono psyykinen terveys, sairastelevuus ja vammaisuus tai kehityksen viivästymät erottuvat syiden joukosta. (Heino 2007, 63, 66.)

3.2 Avohuollon tukitoimet

Tarve lastensuojelun avohuollon asiakkuudesta kertoo siitä, että lapsen terveys ja kehitys on vaarantunut niin paljon, ettei perheitä ja lapsia voida auttaa riittävästi kunnan peruspalveluiden kautta, jonka vuoksi lapsi ja perhe ovat lastensuojelun sosiaalityön ja avohuollon tukitoimien tarpeessa (Heino 2009, 53). Lastensuojelutyöstä suurin osa on avohuollon sosiaalityötä. Avohuollon sosiaalityö tarkoittaa sitä, että lastensuojelun sosiaalityöntekijä selvittää yhdessä lapsen ja perheen kanssa kunkin tilanteen yksilöllisesti. Suurin osa lapsi- ja perhekohtaisesta lastensuojelusta toteutuu lapsen ja perheen elämäntilanteen paranemiseen ja kuntoutumiseen tähtäävillä avohuollon tukitoimilla. Avohuollon tukitoimien tarkoituksena on edistää ja tukea lapsen myönteistä kehitystä sekä tukea ja vahvistaa vanhempien, huoltajien ja lapsen hoidosta ja kasvatuksesta vastaavien henkilöiden kasvatuskkyä ja -mahdollisuuksia. (Lastensuojelun käsikirja 2009a.)

Avohuollon tukitoimia toteutetaan yhteistyössä lapsen ja vanhempien, huoltajien tai muiden lapsen hoidosta ja kasvatuksesta vastaavien henkilöiden kanssa. Lapsen ja perheen kanssa yhdessä sovitaan ja suunnitellaan tukitoimia ja ne perustuvat kirjalliseen asiakassuunnitelmaan. Asiakassuunnitelmassa määritellään tavoitteet, joihin lapsen ja perheen kanssa pyritään. Avohuollon tukitoimista merkittävimpiä ovat lastensuojelun perhetyö, lapsen tai koko perheen lyhytaikainen sijoitus, tukihenkilö- ja tukiperhetoiminta, vertaisryhmätoiminta sekä loma- ja virkistystoiminta. Myös lapsen ja perheen taloudellinen tukeminen sekä asumisen puutteiden korjaaminen ovat avohuollon tukitoimia. Tukitoimet räätälöidään yksittäisen lapsen tai asiakasryhmän tarpeisiin. (Lastensuojelulaki 13.4.2007/417, 30§, 31§, 34§, Taskinen 1999, 3.)

3.3 Huostaanotto ja sijaishuoltoon sijoittaminen

Lapsella on oikeus huostaanottoon ja sijaishuoltoon, jos häntä ei kyetä riittävästi auttamaan avohuollon tukitoimin. Huostaanotto voidaan tehdä silloin, kun laissa sille asetetut edellytykset toteutuvat. Sijaishuollolla tarkoitetaan lapsen hoidon ja kasvatuksen järjestämistä kodin ulkopuolella joko perheessä tai laitoksessa. Sijoitus voi tapahtua myös lapsen sukulaisperheeseen. Lapsen sijaishuoltoa ei yleensä ole tarkoitettu pysyväksi. Viranomaisilla on velvollisuus tukea lapsen biologisia vanhempia niin, että he kykenisivät itse huolehtimaan lapsestaan.

den ja sen eri jäsenten kanssa, jotta tilannetta voitaisiin selvittää, perhettä tukea sekä ratkaista lasten hyvinvoinnissa todettuja puutteita. (Hurtig 2003, 11.) Lastensuojelun perhetyö kohdistuu perheeseen eikä ole kotipalvelua eli siitä ei peritä perheeltä maksua. Perhetyötä tehdään perheen kotona tai muualla ja se kohdistuu sosiaalityön tarpeessa olevaan perheeseen. (Kumpulainen 2004, 28.) Lastensuojelun perhetyön tavoitteena on lapsiperheiden tukeminen ja kuntouttaminen vaikeissa elämäntilanteissa silloin, kun perheellä on lastensuojelun asiakuus. Lastensuojelun perhetyön tarkoituksena on toimia perheille tukena kriisitilanteissa. (Vilén, Hansen, Janhunen, Kytöpuu, Salo, Seppänen, Seppänen & Tapio 2010, 32.) Toisaalta lastensuojelun perhetyö voidaan määrittellä ensisijaisesti korjaavaksi tai kuntouttavaksi työksi. Lastensuojelun perheillä on usein erilaisia tuen tarpeita, esimerkiksi arjen hallinnassa ja vuorovaikutuksen vaikeuksia, joihin perhetyöllä pyritään vaikuttamaan. (Myllärniemi 2007, 5, 12.)

Heino (2008) määrittelee lastensuojelun perhetyön tarkoittavan lastensuojelukontekstissa tapahtuvaa lapsilähtöistä, perhettä tukevaa ja perhekokonaisuuden toimivuutta vahvistavaa työtapaa. Työskentely on tavoitteellista ja suunnitelmallista. Perhetyö on ammatillista ja intensiivistä, psykososiaalista, toiminnallista sekä monimuotoista työtä, joka kohdistuu sekä perheen jäseniin yksilöinä että perhekokonaisuuteen. Perhetyötä tehdään perheen kotona tai lapsen arki- ja kasvuympäristössä. Perhetyön käynnistyminen edellyttää sosiaalityöntekijän arvion perhetyön tarpeesta. Perhetyön etenemistä arvioidaan säännöllisesti ja sovitusti suunnitelman mukaan, yhdessä perheen ja lapsen kanssa. Perhetyöhön kytketään tarvittaessa muita palveluja niin, että siitä muodostuu tarvetta vastaava palvelukokonaisuus ja huolehditaan siitä, että perhetyön jälkeen lapsi ja perhe saavat tarvitsemansa palvelut ja tuet. (Heino 2008, 48.)

Lastensuojelun perhetyön on määräaikaista ja työskentelyn kesto vaihtelee puolesta vuodesta kahteen vuoteen. Perhetyöllä tähdätään perheiden ja erityisesti lasten hyvinvoinnin lisääntymiseen. Lastensuojelun perhetyö pitää sisällään pitkäjänteistä sosiaalisen kuntoutuksen työtä, johon kuuluvat psykososiaalisen toimintakyvyn arviointi ja vahvistaminen. (Myllärniemi 2007, 9, 12.) Työn kohteena voi olla koko perhe, yksittäiset perheen jäsenet joko yhdessä tai erillisinä kokoonpanoina tai perheen verkosto. Kohteena voi olla myös vuorovaikutus, kasvatus, päivärytmi tai jokin muu yksittäinen arkeen liittyvä asia. (Kaikko 2004, 18.) Perhetyö voidaan nähdä ajallisesti ja sisällöllisesti rajattuna lastensuojelun interventiona, josta on olemassa erilaisia koostumuksia, jonka sisältö ja painopisteet vaihtelevat. Perhetyön odotetaan rakentavan siltaa perheiden tarpeiden sekä palvelujärjestelmän perinteisten auttamistapojen välisen kuilun yli. Toisaalta keskeinen perhetyön taustalla oleva vaikutin on ollut huostaanottojen ehkäiseminen sekä huostaanoton ja sijoituksen ehdottomuuden hälventäminen. (Hurtig 2003, 25–29.)

Lastensuojelu ja lastensuojelun perhetyö asettuu useimmiten viimesijaiseksi, ongelmia korjaavaksi työksi, kun perheellä on riittävästi ongelmia. Vasta tällöin perhe ohjataan lastensuojelun asiakkaiksi ja heidän on mahdollisuus saada perhetyötä. (Myllärniemi 2007, 23.) Perhetyö vastaa siis lastensuojelun kahdenlaiseen tehtävään: lapsen edun turvaamiseen ja perheiden tukemiseen. Lastensuojelun perhetyössä täytyy huomioida lastensuojelulain edellyttämät tehtävät. (Reijonen 2005, 10.)

4.2 Perhetyön käyttöteoriat

Perhetyötä voidaan tehdä monella eri koulutustaustalla. Tällä hetkellä perhetyöntekijän taustateoriat, menetelmät, ammattieettiset periaatteet ja keskeiset käsitteet nousevat sosiaalialan, kasvatuksen ja opetuksen, nuorisotyön sekä terveydenhoidon alalta. (Heino 2008, 51.) Lastensuojelun perhetyössä ei sitouduta vain yhteen tiettyyn teoriasuuntaukseen tai lähestymistapaan, vaan perhetyöntekijät soveltavat ja jäsentävät käytäntöjään useiden eri teoreettisten lähestymistapojen avulla. Perhetyöntekijöiden kriteereitä eri teoriasuuntausten käytössä ovat ajattelutapojen käytettävyys, käytännön hyödynnettävyys sekä niiden sovellettavuus työhön. Myllärniemi (2007, 38) on tutkimuksessaan nimennyt nämä eri työkäytännöistä paikannetut teoreettiset suuntaukset käsitteellä ”perhetyön käyttöteoriat”, jota myös me tässä työssä käytämme. Esittelemme kolme lastensuojelun perhetyössä vahvasti vallalla olevaa käyttöteoriaa, jotka ovat systeemiteoria-, ratkaisu- ja voimavarakeskeinen teoria ja narratiivinen teoria.

4.2.1 Systeemiteoria

Systeemiteoria osoittaa, miten systeemin eri osat vaikuttavat molemminpuolisesti toisiinsa. Sama ilmiö koskee sekä fysiikan ilmiöitä että elollista luontoa. Systeemiteorian mukaan ihmiset muodostavat, olemalla suhteessa toisiinsa, kommunikaatiosysteemin, joka jatkuu ja kehittyy koko ajan. Ihmisten välisessä kommunikaatiossa syntyvä yhteistyö ja yhteinen ymmärrys ovat keskeinen asia systeemiteoriassa. (Saavalainen & Salonen 2000, 49.) Systeemiteoriassa katsotaan osatekijöitä osana kokonaisuutta. Asioiden tarkastelukulma vaikuttaa siihen, millaisia rakenteita ja toimintoja luetaan kuuluvaksi systeemiin tai sen ympäristöön, samoin millaisia vuorovaikutussuhteita systeemin sisällä ja sen ympäristössä pidetään tärkeänä. (Isohanni 1984, 15.) Systeemin nähdään järjestäytyvän hierarkkisesti. Esimerkiksi perhesysteemi on alasysteemi suku- ja verkostosysteemissä. Sisarussuhde on perheen sisäinen alasysteemi. Systeemillä on rajat, joista uloimmat ovat suhteessa ympäristöön ja sisemmät rajat eri alasysteemien välillä. (Saavalainen & Salonen 2000, 49.)

Perhesysteemin tiedostaminen on perhetyön ja vuorovaikutuksen yksi lähtökohta. Perhe on osa laajempaa systeemiä. Perhesysteemin huomioiminen on tärkeätä, sillä jokainen yksittä-

nen ihminen kuuluu perhesysteemiin suurimman osan elämästään. (Burbatti & Formenti 1988, 9.) Perhe on pitkäkestoinen systeemi, jossa perheenjäsenet ovat sitoutuneita toisiinsa. Perhe on yhdessä kokonaisuus, jossa perheenjäsenet ovat eri tavalla vuorovaikutuksessa toisiinsa ja siten vaikuttavat perheen eli systeemin kokonaisuuteen. Perhesysteemissä perhe nähdään toiminnallisena kokonaisuutena, joka muodostuu perheenjäsenten keskinäisestä vuorovaikutuksesta sekä perheen ja sitä ympäröivän yhteisön välisestä vuorovaikutuskokonaisuudesta. (Hintikka 2008.)

Perheen sisällä on vuorovaikutussääntöjä, joita perheen ulkopuolinen ei kykene suoraan havaitsemaan. Perheenjäsenet kokevat nämä säännöt itsestäänselvyyksinä ja elävät niiden mukaan tiedostamatta niitä. Nämä säännöt luovat jatkuvuutta sekä ennustettavuutta suhteisiin. Perheen säännöt rajoittavat ja mahdollistavat yksittäisen perheenjäsenen käyttäytymisen. (Wahlbeck & Lounavaara-Rintala 1999, 131.) Vuorovaikutuksen huomioiminen työskenneltäessä perheen kanssa mahdollistaa perheelle heidän oman vuorovaikutuksen vahvistumisen, jonka kautta perheen valmiudet toiminnan muuttamiseen ja yhteisten ongelmien kohtaamiseen paranevat. Perheen kanssa työskenneltäessä on tärkeitä kuunnella perheen tarinaa. Perheen tapahtumat ja asiantilat saavat yksittäisessä perheenjäsenessä aikaiseksi tunnereaktioita ja yksilöt antavat näille asioille toisistaan poikkeavia merkityksiä. Merkitysten pohjalta yksittäinen perheenjäsen asettaa itselleen päämääriä ja toimii tietynlaisella tunnelatauksella. (Vuornos & Wahlbeck 1999, 156.)

Perhettä kuvaa jatkuvuus rakenteissa ja vuorovaikutuksessa, jotka elävät ja muuttuvat tilanteiden mukaan. Toisaalta perheessä on omanlaiset rajat, joiden avulla perheen tunnistaa omaksi yksiköksi ja jotka tuovat yhteenkuuluvuuden tunnetta. Perheen ja perheenjäsenten toiminta on tavoitteellista toimintaa, jossa on eroteltavissa perheenjäsenten kasvu, kehitys ja hyvinvointi. Jos joku perheenjäsenistä muuttuu, muuttuvat myös muiden perheenjäsenten väliset suhteet. Tämä luo muutospainetta muihin perheenjäseniin, sillä systeemi pyrkii aina tasapainoon. (Hintikka 2008.) Systeemisessä perhetyöskentelyssä pyritään perheenjäsenten välisen käyttäytymiseen ja vuorovaikutuksen muutokseen. Perheen kanssa työskenneltäessä oletuksena on, että vaikuttamalla yhteen perheenjäseneseen voidaan saada aikaan muutoksia ja vaikutuksia koko perheessä. (Burbatti & Formenti 1988, 14.)

4.2.2 Ratkaisu- ja voimavarakeskeinen teoria

Ratkaisu- ja voimavarakeskeisen työotteen katsotaan kuuluvan lyhytterapiasuuntautuneisiin työotteisiin. Lyhytterapialla tarkoitetaan lyhyeen noin 5–15 käyntikertaa sisältävään terapiaan, jossa pyritään mahdollisimman nopeasti aikaan saamaan muutosta. Ratkaisukeskeisen työotteen taustan voi löytää mistä tahansa terapeuttisesta suuntauksesta, jossa keskitytään yksilön voimavarojen vahvistamiseen ja ongelmien syiden etsimisen sijasta keskitytään niiden

ratkaisemiseen. (Helle 2002, 123.)

Työskentelyn lähtökohtana on asiakkaan maailmankuva. Asiakas itse määrää työskentelyn etenemisrytmin ja määrittää kenen tai keiden kanssa ongelmia on paras pohtia. Työntekijällä ei näin ollen ole valmiita näkemyksiä asiakkaan ongelmista, syistä tai ratkaisutavoista. Asiakkaan ajatukset, tunteet, ilmaisut ja kokemukset otetaan todesta ja työntekijä suhtautuu niihin kunnioittavasti. Työntekijä kuulee asiakasta ja asiakkaan kanssa etsitään hänen arvoja, uskomuksia ja merkityksiä sekä pyritään löytämään uusia sopivia tapoja nähdä oma tilanne ja toimia siinä. (Helle 2002, 123.)

Kaakisen (2008) mukaan ratkaisukeskeisessä työssä todellisuus muodostuu kielestä, kielenkäytöstä ja toiminnasta yhdessä. Työntekijä luo asiakkaaseen yhteyden kielen kautta käyttämällä puheessaan asiakkaan omia sanoja, kielikuvia ja puhetyyliä. Käytetyn kielen kautta ja asiakkaan oman kielen kuuleminen mahdollistaa merkitysten muuttumisen ja uusien ilmaisujen mahdollistamisen. Työntekijä kiinnittää huomiota aikamuotoihin ja luo kielen avulla todellisuutta. Asiakkaan ongelmat ovat menneisyudessa ja nykyisyys sekä tulevaisuus sisältävät mahdollisuuksia.

Ratkaisukeskeinen työskentely perustuu asiakkaan omaan näkemykseen siitä, mihin hän haluaa muutosta ja mihin hän tarvitsee apua. Asiakas nähdään oman elämänsä ja tilanteensa asiantuntijana ja ihminen pyrkii aina tekemään parhaansa. (Ratkes 2010.) Ratkaisukeskeiselle lähestymistavalle on ominaista, että perheen ongelmasta tehdään tarkka kuvaus, josta käy hyvin yksityiskohtaisesti ilmi mitä tapahtuu. Konkreettisuus auttaa selvittämään niitä tapoja, joilla ongelmaa on jo yritetty ratkaista. Työntekijä tekee yhdessä asiakkaan kanssa selkeitä tavoitteita, jotta interventiot sopisivat tavoitteisiin ja niiden toimivuutta voitaisiin arvioida. Tavoitteista tehdään hyvin konkreettisia, jotta niitä olisi helpompi saavuttaa. (Kaakinen 2008.)

Asiakkaan kykyjä, taitoja ja osaamista käytetään hyödyksi ongelmien ratkaisemisessa ja tavoitteiden saavuttamisessa. Asiakas on työskentelyä määrittävä osapuoli. Työntekijä pyrkii saamaan asiakkaan tiedostamaan omat ja perheen kyvyt, voimavarat, vahvuudet ja mahdollisuudet, jotta he pääsevät asettamiinsa tavoiteteisiin. Asiakas asettaa itse työskentelyn tavoitteet, eikä niitä määritellä työntekijän puolelta. Työskentelyn painopiste on tavoitteissa ja siinä, miten asiakas voi ne saavuttaa. (Ratkes 2010.) Työntekijä pyrkii saamaan tietoa asiakkaan tilanteesta erilaisten kysymysten avulla. Kysymyksillä on kaksoisluonne; niillä saadaan tietoa, mutta samalla ne ovat interventioita, joilla luodaan myönteistä muutosodotusta. Kun ratkaisukeskeisen lähestymistavan työskentelyssä tapahtuu myönteistä muutosta, työntekijä siirtyy valmentajan rooliin. Tällöin työntekijä tekee kysymyksiä, jolloin hän pyrkii selvittämään asiakkaiden omaa osuuttaan onnistuneessa muutoksessa sekä suuntautumaan tulevai-

suuteen. Mahdollista on myös määritellä ongelma uudelleen ja asiakasta pyydetään jatkamaan sitä, mutta eri tavalla. Tällä tavoin pystytään muuttamaan urautuneita käyttäytymiskuvia. (Kaakinen 2008.)

Myllärniemi (2007, 39–40) tuo tutkimuksessaan esille ratkaisukeskeisen työtavan lastensuojelun perhetyössä. Lastensuojelun asiakkuuden syynä on monesti vanhemman päihde- tai mielenterveysongelmat, mutta perhetyössä ei ole välttämättä edes keinoja tai osaamista ratkaista näitä ongelmia. Ratkaisukeskeisellä työotteella pyritään vaikuttamaan asiakkuuden syihin ja työskentelyn lähtökohtana on vanhemmuus sekä lapsen hyvinvointi ja tarpeet perheessä. Perhetyö pyrkii vaikuttamaan niihin asioihin, joista seuraa negatiivista haittaa lapsen hyvinvoinnille tai perheen arjen sujuvuuteen. Lastensuojelun perhetyön tavoitteena voi ratkaisukeskeisen työskentelyotteen mukaan olla esimerkiksi tilanteet, jossa pyritään avaamaan keskustelua perheen tilanteesta ja ongelmasta sekä lastensuojeluna asiakkuuteen johtaneista syistä. Työskentelyn avulla voidaan tukea arjen ennakoitavuutta ja vahvistamaan lapsen sekä vanhemman välistä vuorovaikutusta ja lisäämään perheenjäsenten välistä positiivista vuorovaikutusta. Lasta suojaavia tekijöitä etsitään ja vahvistetaan huomioiden perheen lähiverkosto ja ympäristö. Lasta kuullaan ja hänen kokemuksensa halutaan ottaa merkityksellisenä ja tuetaan sekä opastetaan lasta hänen vaikeassa elämäntilanteessaan.

4.2.3 Narratiivinen teoria

Ongelmien kanssa painiva ihminen ajattelee usein ongelmien olevan heijastuksia hänen omasta identiteetistään tai jonkun toisen ihmisen identiteetistä. Tällöin ihminen yrittää ratkaista omia ongelmia, mutta usein vain pahentaa tilannettaan. Tämä johtaa siihen, että ihmiset uskovat vakaasti ongelmien syiden olevan heijastuksia omasta tai muiden luonteesta tai persoonallisuuteen liittyvistä totuuksista. Tällaiset sisäistetyt käsitykset ovat usein ongelmien synnyttäjiä, koska sisäistenkäsitysten taustalla on oleellisesti kulttuuriin liittyvä ilmiö. Narratiivisen työskentelyn kohteena on ongelma, joka eriytetään ihmisen persoonallisuudesta, jolloin mahdollistuu tarinan uudelleen kertominen ja uudenlaisten vaihtoehtojen kohtaaminen, kun ongelma on oma, ihmisestä erillinen asia. (White 2008, 29–30.)

Narratiivinen eli tarinallinen lähestymistapa on ihmistä arvostava, ei-patologisoiva ja soveltuu yksilö-, perhe- ja yhteisötyöhön. Narratiivisessa lähestymistavassa ihminen itse on oman elämänsä asiantuntija ja ihmisen ongelmien katsotaan olevan hänestä itsestään erillisiä asioita. Ihmisen ongelmiin suhtaudutaan erillisinä asioina ja uskotaan ihmisellä itsellään olevan monia taitoja, vahvuuksia, uskomuksia, arvoja ja kykyjä, joiden avulla hän voi itse lieventää ongelmien vaikutusta omassa elämässään. (Morgan 2004, 10–11.)

Narratiivinen lähestymistapa on tasa-arvoinen tapa tarkastella vuorovaikutusta. Työskentely

koostuu ihmisen elämäntarinan tarkastelusta. Ihmisen elämäntarinan katsotaan muodostuvan tapahtumista, jotka etenevät peräkkäin, toisiinsa ketjuuntuneina tietyn juonen mukaan. Elämän tarinat syntyvät siten, että ihminen yhdistää tapahtumia tietyssä järjestyksessä, tietyn ajanjakson kuluessa ja selittää niitä tai luo niihin eritavoin mielekkyyttä omien tulkintojen kautta. Merkityksenanto muodostaa tarinan teeman ja elämän kuluessa kokemukset saavat uusia merkityksiä. (Morgan 2004, 13–14.)

Tarina on sitä, että yksittäisille tapahtumille rakennetaan juoni ja nämä tapahtumat saavat merkityksensä osana juonta. Tarinan avulla ihmisen kokemukset ja tapahtumat, miltä tuntui ja mitä ajatteli, saadaan ymmärrettäviksi, muistettaviksi sekä toisille jaettaviksi. Tarinan kuuntelija saa tukea kontekstista, joka saa tukea ilmeistä, eleistä ja puheenpainosta. Tarinat muokkaavat käytäntöjä ja suuntaavat yksilön ratkaisuja sekä toimivat itsestään toteuttavina ennusteina positiiviseen ja negatiiviseen suuntaan. Keskustelutilanteissa voidaan tietoisesti etsiä erilaisia tarinamalleja pohtimalla tarinan kulkua, käännekohtia ja etsiä vaihtoehtoista tarinaa. (Vilén, Leppämäki & Ekström 2002, 162–166.)

Työskentelytavan tärkeitä periaatteita ovat uteliaisuus sekä työntekijän aito halu esittää kysymyksiä, joihin ei voi etukäteen tietää vastauksia. Jokainen keskustelu voi viedä eri suuntiin, eikä ole olemassa yhtä ainoata oikeaa suuntaa. Narratiivisesti työskentelevä työntekijä haluaa tutkia yhdessä ihmisten kanssa heidän tarinoitaan, joita nämä kertovat elämästään ja ihmissuhteistaan. Työntekijät ovat kiinnostuneita tarinoiden vaikutuksista, merkityksistä ja yhteyksistä, joissa ne ovat syntyneet ja keskittyvät erityisesti siihen, miten vaihtoehtoisia tarinoita luodaan yhdessä ihmisten kanssa sekä miten niistä kerrotaan eteenpäin. (Morgan 2004, 10–11, 18, 24.)

4.3 Perhetyön prosessi

Perhetyö kytkeytyy lastensuojelun asiakkuusprosessin kaikkiin vaiheisiin (Heino 2008, 44). Lastensuojelun perhetyö käynnistyy lastensuojelun sosiaalityöntekijän aloitteesta. Sosiaalityöntekijä arvioi, hyötyykö asiakasperhe perhetyöstä ja sopii perhetyötä tekevien työntekijöiden kanssa työskentelyn aloittamisesta. (Hurtig 2003, 26–27.) Joissain tilanteissa on mahdollista perhetyön käynnistyminen samalla, kun tehdään lastensuojelun tarpeen selvitystä asiakkuuden vireille tulon aikana (Heino 2008, 44). Perhetyö räätälöidään perheen tarpeita vastaavaksi, johon tarvitaan tietoa perheen tilanteesta, jotta päätös työskentelyn aloittamisesta voidaan tehdä. Perhetyön käynnistyessä määritellään työn sisältö, tavoitteet, kesto sekä millä tavalla sosiaalityöntekijä seuraa työskentelyprosessia. Sopimuksen tekeminen sitouttaa prosessin osapuolia ja selkiyttää työn sisältöä sekä tarkoitusta. (Hurtig 2003, 26–27.)

Perhetyön alkuvaiheessa pyritään selventämään perheen ongelmat, tarpeet, voimavarat sekä

perheen sisäiset rakenteet. Lisäksi pyritään luomaan konkreettisia tavoitteita perheen tukemiseksi ja työskentelyn toteutumisen arvioimiseksi. (Reijonen 2005, 10.) Työskentelyn kulussa sekä työntekijät että asiakkaat käyvät läpi prosessin, jolla on selkeä alku ja loppu. Prosessilla tarkoitetaan kehityskulkua tai tapahtumasarjaa, jonka perhe ja työntekijät käyvät yhdessä läpi työn kestäessä. Prosessin kulku on työntekijöiden ennakoitavissa ja heidän ohjattavissa siten, että he osaavat välttää pahimmat karikot. Työskentelyn intensiteetti vaihtelee muutamman kuukauden välein tapahtuvista tapaamisista aina useaan tuntiin päivässä, monta kertaa viikossa oleviin käynteihin. (Kaikko 2004, 19.) Perhetyön tavoitteet ovat jokaisen perheen kohdalla erilaisia, mutta niiden yleisenä tavoitteena on perheen itsenäinen selviytyminen ilman ulkopuolisia tukitoimia (Reijonen 2005, 10).

4.4 Perhetyön työmuodot

Perhetyössä keskeistä on koko perheen tukeminen, rinnalla kulkeminen ja pyrkimys vuorovaiikutukseen vanhempien kanssa. Työskentelyssä painottuvat kumppanuuden idea, terapeutitiset lähestymistavat, mutta myös toiminnallisuus ja erilaisten menetelmien käyttö suuntaavat työtä. Lastensuojelun perhetyössä lapsikeskeisyys luo perhetyön orientaation. Tällöin työskentelyssä korostetaan lasten tapaamisten tärkeyttä ja kohdataan lapsi sekä hänen kokemuksensa. Lastensuojelun perhetyön vanhemmuustyöskentelystä on tullut tietoisemmin lapsilähtöisempää, jolloin vanhemmuuden kysymyksiä käsitellään tietoisesti suhteessa lapseen ja hänen tarpeisiin. (Myllärniemi 2007, 23–24.)

Perhetyö on ihmisten lähellä tehtävää työtä. Perhetyön vaikuttavuutta parantaa, jos perhetyöntekijä pääsee lähelle ihmistä ja saa luotua suhteeseen luottamusta. Perheen lähellä työskennellessä työntekijä joutuu samalla pitämään etäisyyttä, jotta suhteesta muodostuu auttava suhde. Työskentelyn reflektointi auttaa tarkastelemaan ja tunnustelemaan sitä, miten työskentelysuhde muuttuu, mikä sitä muuttaa ja mikä auttaa lasta. (Heino 2008, 48.)

Perhetyö onnistuu vain, jos perhe on motivoitunut työskentelyyn ja työskentelyn onnistuminen on kiinni siitä, miten työntekijät onnistuvat perheen motivoinnissa. Motivoinnissa on usein kysymys suuriin elämänmuutoksiin motivoitumisesta, joka on usein hienovaraisista ja pitkäjänteistä keskustelutyötä. Huostaanoton uhan alla perhetyötä tarjotaan usein vapaaehtoisena tukimuotona. Tällöin perheellä on vapaus ottaa tarjottu tuki vastaan tai jättää se käyttämättä. Lastensuojelun ammattilaiset puhuvat pienen tai lievän pakon käyttämisestä ja vapaaehtoisesta pakosta, jossa vapaaehtoisuus on kuitenkin näennäistä. Vapaaehtoisuus rajoittuu perheen kannalta sen päättämiseen aloitetaanko perhetyö vai otetaanko lapsi huostaan. (Heino, Berg & Hurtig 2000, 32–33.)

Perhetyön työmuodot ovat monimuotoisia, joissa perheen arki havainnollistuu. Perhetyö voi

olla arkista apua, jolloin työntekijä osallistuu perheen arkiaskareisiin keskustellen ja ohjaten. Keskustelullinen perhetyö painottuu puolestaan ohjaukseen ja neuvontaan, jolloin työskentely sisältää pulmakohtien yhteistä tarkastelua ja ongelmanratkaisua tai se muistuttaa etäisesti perheterapiaa. Perhetyön tyypillisiä elementtejä ovat tiedonkeruu, tilannearviointi, keskustelut, räätälöity tapaamisten sisältö ja toteutus sekä pyrkimys tukea ja ohjata perhettä niissä arjen kysymyksissä, joihin pulmat liittyvät. (Hurtig 2003, 27–28.)

4.4.1 Työparityöskentely

Perhetyötä tehdään lastensuojelussa sekä parityönä että yksin. Työparityöllä tarkoitetaan, että perheen kotona käy työpari, kaksi perhetyöntekijää joko yhdessä tai sopimuksen mukaan toinen työparista tapaa perhettä yksin. Yksin tai parityönä tehtävää perhetyötä määrittävät asiakkuusprosessin vaihe, vaikeusaste ja perheen koko. Työpari suunnittelee työtä yhdessä, sopii työnjaosta ja työskentelyn etenemistä seurataan ja arvioidaan yhdessä. Lastensuojelun perhetyöntekijät vastaavat perhetyönprosessista, mutta sosiaalityöntekijä vastaa lastensuojelun asiakkuusprosessista ja tukee työntekijöitä sen prosessissa. (Heino 2008, 52.)

Perheen kokonaisuuden ja perheen vuorovaikutussuhteiden hallitseminen on usein yhdelle työntekijälle liian laaja kokonaisuus. Erityisesti kotona tehtävässä perhetyössä, jolloin perheenjäsenillä on suuremmat mahdollisuudet hajottaa vuorovaikutussysteemiä laajemmalle alueelle, on työparityöskentelystä hyötyä. (Arhovaara 1999, 164.) Asiakkaan etu kotona tehtävässä perhetyössä on se, että se tarjoaa tilanteeseen useita näkökulmia, jolloin perheen ja lasten arki tulevat monelta kannalta arvioiduksi (Heino 2008, 52). Parityöllä on ohjaava, tukeva ja rakenteita ylläpitävä vaikutus, sillä työparityöskentely purkaa liian intensiivistä asiakassuhdetta ja auttaa työntekijää säätelemään asiakassuhteen ammatillisuutta erityisesti läheisyys-etäisyys-akselilla (Myllärniemi 2007, 30). Erityisesti perheen kotona tapahtuvassa perhetyössä työparityöskentely on tärkeää niin perheen kuin työntekijöiden turvallisuuden kannalta. Kyse ei ole ainoastaan fyysisestä turvallisuudesta, vaan mahdollisista epäilyistä, jotka liittyvät johonkin kotona tapahtuvaan tai työntekijän rooliin siellä. (Arhovaara 1999, 164.)

Parityöskentely mahdollistaa yksilötyöskentelyä paremmin laajan näkökulman, koska työparin erilaiset tiedot, taidot ja kokemukset kattavat yhdessä laajemman alueen. Työparin on mahdollista tarkastaa ja tasapainottaa toisiaan täydentävää käyttäytymistä sekä oppia lisää toisiltaan keskinäisen keskustelun ja yhteistyön kautta. (Arhovaara 1999, 164.) Työparityöskentely vahvistaa perheen vuorovaikutuksessa rakentuvaa työtettä. Perheen vuorovaikutus on työn kohde, koska työssä kiinnitetään huomiota ilmiöihin ja asioihin, jotka näyttävät ihmisten välisissä vuorovaikutustilanteissa. (Myllärniemi 2007, 30.) Työparityö mahdollistaa työntekijöiden hengähdystauot, miettimisen ja havainnoinnin perhetapaamisten aikana ja yhdessä

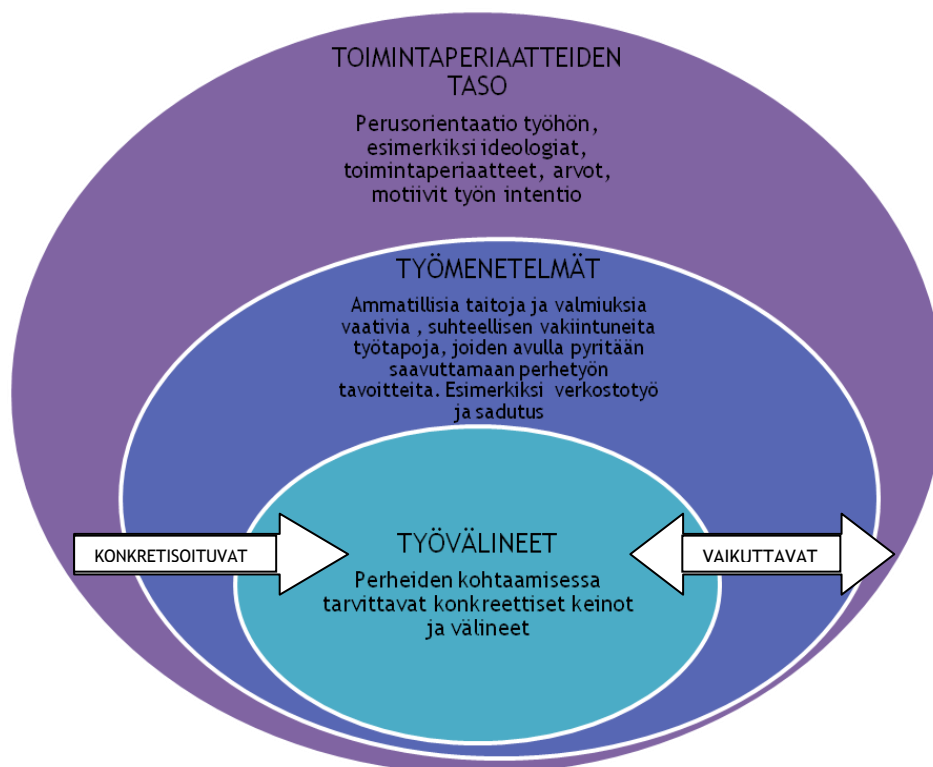

suunnittelun ennen perheen tapaamista ja keskinäisen purun tapaamisen jälkeen (Arhovaara 1999, 164).

4.4.2 Menetelmien käyttö perhetyön tukena

Käsitteitä työmenetelmä ja työväline käytetään lastensuojelussa päällekkäin ja niitä käytettäessä puhutaan usein samasta asiasta. Käsitteitä voidaan määritellä monin eri tavoin. Perhetyön menetelmillä voidaan tarkoittaa perheiden kanssa työskentelevän yksikön tai henkilön kehittämiä työmuotoja, joita sovelletaan perheiden kanssa työskenneltäessä. Menetelmä voi olla ideologia tai katsontakanta, joka auttaa työntekijää näkemään perheen tai itsensä työntekijänä uudesta näkökulmasta. Menetelmä voi olla myös rakenteellinen yhteistyömuoto, joka helpottaa sekä perheen että yhteistyötahojen kohtaamista. (Seppänen, Hansen, Janhunen, Kytöpuu, Salo, Seppänen, Tapio & Vilén 2010, 208.)

Martikainen ja Lahtinen (2005) ovat jäsentäneet perhetyön menetelmiä kolmella eri tasolla. Tasot ovat toimintaperiaatteiden taso, työmenetelmät ja työvälineet. Kaikki kolme tasoa vaikuttavat toisiinsa, mutta toimintaperiaatteiden tason asiat konkretisoituvat työmenetelmiin ja työvälineisiin. Kuvio 1 jäsentää näitä kolmea eri tasoa.

Kuvio 1: Perhetyön menetelmien jäsenitys (Martikainen & Lahtinen 2005)

Tutkimuksessa tarkoitamme menetelmä-sanalla erilaisia perhetyön käytössä olevia työvälineitä, työmenetelmiä ja niihin liittyviä toimintaperiaatteita.

Perhetyötä tekevät hyödyntävät työssään erilaisia orientaatioita, eri työotteita ja menetelmiä tarpeen ja tilanteen mukaan. Menetelmä on väline tiettyyn tavoitteeseen pääsemiseksi, joka voi olla esimerkiksi yhteistyösuhteen rakentuminen, asiakkaan kuulluksi tuleminen ja kohtaamisen tukeminen. (Kaikko & Friis 2009, 80.) Menetelminä voidaan käyttää erilaisia graafisia esityksiä tai tehtäviä, jotka perustuvat johonkin tiettyyn teoriasuuntaukseen. Työntekijät käyttävät menetelmiä joko puhtaasti tai soveltaen niitä tilanteen mukaan. (Kaikko 2004, 18.) Perhetyön menetelmät ovat monipuolistuneet ja tarjolla on erilaisia toiminta- ja ajattelumalleja, erilaisia menetelmiä ja tekniikoita. Myös verkostoissa työskenteleminen on yleistynyt. (Saarnio 2005, 251–252.) Myllärniemen (2007, 35) tekemässä tutkimuksessa lastensuojelun perhetyöntekijät määrittelivät ensisijaisiksi työmenetelmiksi tiettyyn tarkoitukseen kehitetyt työvälineet.

Työntekijälle ei pelkästään riitä, että hän vain kuuntelee asiakasta, vaan työntekijän tulisi myös huomioida asiakkaan toimintatavat. Asiakkaan kanssa yhdessä tekeminen ja kokeminen voi joidenkin asiakkaiden kanssa olla paljon tuottavampaa kuin puhuminen. (Vilén, Leppämäki & Ekström 2002, 218.) Lapset ja nuoret ilmaisevat itseään luontevammin toiminnan kautta kuin keskustelemalla. Lapsella saattaa olla vaikeuksia kuvata kokemuksiaan, nimetä tunteitaan tai ylipäätään ymmärtää omaa kokemusmaailmaansa, joka on rakentunut erilaisten huolien ja murheiden ympärille. Erilaiset menetelmät tarjoavat lapselle turvalliset puitteet, joiden sisällä hän voi tarkastella elämänsä tärkeitä kysymyksiä yhdessä työntekijän kanssa. Toisaalta menetelmät tuovat työskentelyyn iloa ja hauskuutta ja samalla myös konkretisoivat erilaisia asioita ja antavat välimatkaa vaikeisiin asioihin. (Barkman 2005, 12.)

Menetelmän tehtävänä on selkeyttää tilannetta ja toimia keskustelun apuvälineenä tai muutoksen vauhdittajana. Menetelmät toimivat myös työntekijän muistilistoina ja auttavat ottamaan esille vaikeita asioita. (Kaikko & Friis 2009, 80, 86.) Työmenetelmiä käytetään perheen tilanteen mukaan ja niiden avulla pyritään tukemaan yhdessä asetettujen tavoitteiden saavuttamista (Myllärniemi 2007, 35). Työvälinettä valittaessa työntekijän tulisi lähteä liikkeelle työn tavoitteesta ja siitä, miksi juuri kyseistä menetelmää olisi hyvä käyttää ja miten se auttaa työntekijää ja asiakasta eteenpäin. Työntekijän tulisi huomioida menetelmän taustateoria, sen vahvuudet ja heikkoudet sekä arvioida menetelmän käytön mahdollisia seurauksia. (Kaikko & Friis 2009, 80.) Ensisijaisesti työntekijällä tulee kuitenkin olla lastensuojelutyössä tarvittavia tietoja ja taitoja, kuten kykyä olla vuorovaikutussuhteessa asiakkaan kanssa. Tärkeämpää on se, mihin tuloksiin päästään kuin se, mitä menetelmää on käytetty. (Lastensuojelun käsikirja 2008.)

Menetelmien käytön tavoitteena on tukea ja vahvistaa asiakkaiden ilmaisua ja kerrontaa sekä tukea luottamuksellisen vuorovaikutussuhteen syntymistä. Menetelmät toimivat myös dialogin käynnistäjinä ja voimaannuttavat asiakasta. (Koisti-Auer & Möller 2005.) Menetelmät toimivat vain, jos asiakkaat saavat itse vetää johtopäätökset omassa elämässään. Työntekijä toimii kanssareflektijana, kysymysten asettajana ja havainnoijana. Menetelmien käyttö mahdollistaa yksilöllisyyden ja kokonaisvaltaisen työskentelyn perheen kanssa. (Kaikko & Friis 2009, 86.)

5 Intensiivinen perhetyö

Kunnat ja kaupungit ovat alkaneet kiinnittää huomiota kasvaviin huostaanottolukuihin ja lastensuojeluongelmien kasautumiseen, jonka vuoksi kunnissa ja kaupungeissa on alettu miettiä erilaisia keinoja näiden ongelmien ratkaisemiseksi. Huostaanotot tulevat kalliiksi ja kaupungit joutuvat ostamaan palveluita yksityisiltä yrityksiltä, koska harvalla kaupungilla on mahdollista itse täysin tuottaa lastensuojeluun tarvittavat sijoituspaikat. Pääkaupunkiseudulla Vantaa aloitti ensimmäisenä intensiivisen perhetyömallin kehittämisen. Helsinki aloitti intensiivisen perhetyön vuonna 2008 ja Espoossa intensiivistä perhetyömallia ollaan vasta käynnistelemässä. Muualla Suomessa intensiivisen perhetyön malleja ollaan myös käynnistämässä. Seuraavaksi kuvaamme lyhyesti Vantaan mallia, koska se on toiminut osittain mallina Helsingin kaupungissa toteutettavalle Nopean puuttumisen perhetyölle, Nopsalle. Vantaan intensiiviperhetyön esittelyn jälkeen kerromme Nopsa perhetyöstä, joka on tutkimuksemme kohteena.

5.1 Vantaan malli

Intensiivisellä perhetyöllä tarkoitetaan perheiden kotiin tehtyä, intensiivistä apua lastensuojelun asiakasperheiden auttamiseksi. Intensiivinen perhetyö on vahvaa psykososiaalista tukea koko perheelle sekä ohjausta tutkimukseen, hoitoon ja kuntoutukseen. Vantaalla lähdettiin kehittämään intensiivistä perhetyömallia vuonna 2007 aluksi kahden vuoden hankkeena. (Heino 2008, 33, 46.)

Uuden perhetyömuodon käynnistymisen taustalla oli pyrkimys muuttaa Vantaan lastensuojelun työtettä laitospainotteisuudesta avohuoltopainotteisempaan suuntaan. Intensiivinen perhetyö tapahtuu osana Kuuselan perhekuntoutuskeskusta ja osaksi lastensuojelun avopalveluja. Työskentely tapahtuu perheen kotona sopimuksen mukaan 3–5 kertaa viikossa, tarvittaessa myös iltaisin ja viikonloppuisin. Työskentelyjakson pituus on 1–5 kuukautta. Hanke perustui prosessinomaisuuteen sekä asiakastyössä että työtavan kehittämisessä. Samalla kehitettiin viitekehyksenä tiedostavaa lastensuojelun perhetyötä, jossa korostui suunnitelmallisuus, moniäänisyys, dialogisuus sekä verkostotyö. (Heino 2008, 33, 46.)

Intensiivisen perhetyön tavoitteena on vaikuttaa intensiivisen perhetyön keinoin lasten kodinulkopuolisten sijoitusten määrään sijoitustarvetta vähentävästi sekä tarjota tukea koko perheelle perheen omia voimavaroja tukien ja vahvistaen. Vuoden 2007–2008 välisenä aikana voidaan todeta Vantaan kaupungilla säästyneen laitoshuollon kustannuksia yli 1 200 000€, jotka syntyivät intensiiviperhetyön avulla tehtyjen huostaanottojen sekä sijoitusten ehkäisemisellä sekä sijoitusten purkamisena. (Puustinen-Korhonen 2008, 9, 11.)

Ritva Leijala (2008) tutki Vantaan intensiiviperhetyön asiakkaiden kiinnittymistä työskentelyyn työntekijöiden näkökulmasta, jolloin intensiiviperhetyö oli vielä pilottihankkeena. Leijala jakoi asiakastyöhön kiinnittymistä edistävät tekijät neljään teemaan, jotka olivat motivointi, vuorovaikutus, yhteistyö sekä luottamus. Kiinnittymistä edesauttoi asiakkaan oma halu muutokseen tai vanhempien halu saada lapselleen apua. Tutkimuksen tuloksena työskentelyyn kiinnittymistä ehkäiseviä tekijöitä olivat vanhempien negatiivinen asenne, varautuneisuus ja hermostuneisuus. Työntekijät toivat esille joidenkin vanhempien kyvyttömyyden vastaanottaa tukitoimia. Kyvyttömyys liittyi vaikeuteen olla tiiviissä työskentelyssä sekä vaikeuteen olla vuorovaikutuksessa. (Leijala 2008, 41–43.)

Leijala tutki myös miten intensiiviperhetyössä käytetyt menetelmät näyttäytyivät asiakkuuden alkaessa. Tutkimuksessa selvisi, että menetelmien käytössä oli runsaasti vaihtelua, joten Leijala huomioi kyselytutkimuksessaan kolme perhetyöntekijöiden yleisimmin käyttämää menetelmää. Yleisin menetelmä oli luokka ”Muu menetelmä”, jolla tarkoitettiin mallintamista, toimintataulua, tavoitteellisia keskusteluja, kuuntelua, verkostotapaamisia, minun perheeni -lomaketta, hoitokontaktin tukemista, tunnemittaria, arjen kartoitus- ja arjen toiminta -lomaketta. Toiseksi yleisin käytetty menetelmä oli alkuneuvottelu ja kolmanneksi alkukartoitus. Alkuneuvottelu erotettiin omaksi menetelmäksi, koska se on määritelty olevan yksi interventio perheeseen. Tutkimuksen tuloksena Leijala toteaa, ettei käytetyillä menetelmillä ole intensiivisessä perhetyössä vaikutusta perheiden alkuvaiheiden kiinnittymiseen, vaan siihen vaikuttaa asiakassuhde ja siihen sisältyvät merkitykselliset asiat. (Leijala 2008, 48–49, 58–60.)

5.2 Nopsa perhetyö

Lastensuojelun asiakkuuksia koskevissa tutkimuksissa on todettu, että juuri nuorten kohdalla ensimmäinen puuttuminen voi olla jopa sijoitustarve. Nuoren oireilu on tällöin niin rajua, että avohuollon tukitoimet todetaan riittämättömäksi suojaamaan häntä itseään tai muita. On myös merkkejä, että vanhemmat uupuvat rankasti oireilevan nuoren kanssa ja jopa pyytävät lapsensa huostaanottoa. Perinteisten lastensuojelun auttamiskeinojen lisäksi on tarve kehittää erityisesti nuorille toisaalta varhemmin, toisaalta intensiivisemmin ongelmiin vastaavia tukimuotoja. (Helsingin kaupunki 2009a, 43–44.)

Nuoret ovat yhä haastavampi ryhmä lastensuojelussa ja heidän ikäryhmässä lastensuojelutarpeen syyt liittyvät usein voimakkaammin nuoren omaan toimintaan ja oirehdintaan kuin suoranaisesti vanhempiin. Nuorten oireilu ilmenee usein koulupinnauksena, karkailuna, ongelmina perheen sisäisessä vuorovaikutuksessa ja päihteiden käyttönä. Taustalla on usein myös vanhempien moniongelmaisuuksia, mikä heijastuu nuoren oirehdintaan. Tämä tarkoittaa sitä, että lasten ja nuorten kasvu ja kehitys sekä perheiden toimintakyky ja hyvinvointi on monimutkaisempia kuin aikaisemmin, mikä tuo uudenlaisia haasteita lastensuojeluperheiden kanssa työtä tekeville työntekijöille. (Helsingin kaupunki 2009a, 43–44.)

Projektina alkanut Nopsa perhetyö on yksi Helsingin kaupungin kärkihankkeista, jossa kehitettiin ja otettiin käyttöön erilaisia, toimivia kokonaisuuksia sekä tukimuotoja, joiden yhteisvaikutuksella pyrittiin vähentämään nuorten sijaishuollon ja erikoissairaanhoidon tarvetta. Työmuotona Nopsa perhetyö vakiinnutettiin vuoden 2010 alusta. (Helsingin kaupunki 2009a, 19, 43–44.)

5.2.1 Palvelukuvaus

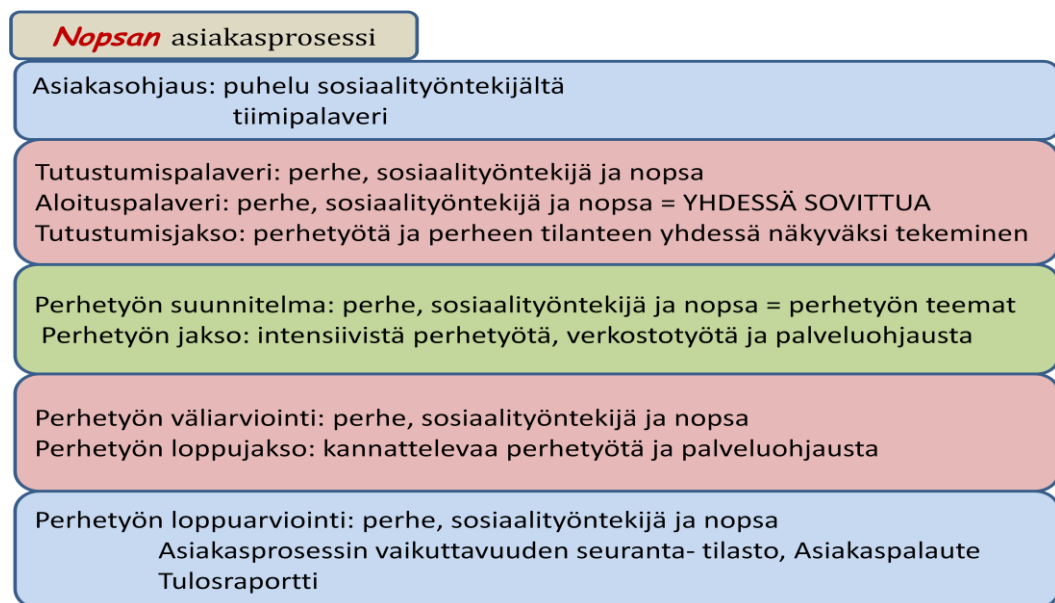
Nopsa perhetyö on tarkoitettu perheille, joissa on 12–17-vuotias nuori ja nuoren kohdalla on mietitty huostaanoton mahdollisuutta, eivätkä muut avohuollon tukitoimenpiteet ole olleet riittäviä tai tarkoituksenmukaisia. Yhtenä työskentelyn muotona on tukea sijaishuollosta kotiin tai tuettuun asumiseen palaavaa nuorta. Työskentely pyrkii mahdollistamaan nuorelle ja hänen perheelleen riittävän ja tarkoituksenmukaisen tuen, jotta huostaanotto ja sijaishuoltoon sijoittaminen vältettäisiin. Työskentelyn avulla tuetaan perhettä vaikeassa elämäntilanteessa vahvistaen perheen olemassa olevia voimavaroja. Perheen kanssa työskentelee työpari yhdestä viiteen kuukautta, nuoren ja perheen tarpeiden mukaan. Aluksi sovitaan työskentelysuunnitelma perheen ja työparin kesken. Tapaamisia perheen kanssa eri kokoonpanoissa on kahdesta viiteen kertaan viikossa. Työskentelyn aikana on perhe- yksilö- ja verkostotapaamisia. Työskentelyä perheen kanssa tapahtuu myös iltaisin ja viikonloppuisin. Perhetyön aikana reagoidaan nopeasti perheen muuttuviin tilanteisiin. (Nopsa 2009.)

Perhetyön toteutumisen haasteena on sitouttaa perhe intensiiviseen työskentelyyn. Intensiivisyydellä tarkoitetaan suhteen laatua ja määrää. Työskentelyssä tutkitaan, hoidetaan ja ymmärretään perheen vuorovaikutussuhteita sekä yksittäisten perheenjäsenillä esiintyviä oireita ja niiden aiheuttamia sekaannuksia perheessä. Työskentelyssä menetelminä käytetään mm. verkosto- ja roolikarttoja, sukupuuta sekä erilaisia tehtäviä sekä toiminnallisia menetelmiä. Palveluohjaus on nostettu myös yhdeksi tärkeäksi työskentelyn menetelmäksi. (Nopsa 2010a.)

5.2.2 Asiakasprosessi

Asiakkaaksi Nopsa perhetyöhön ohjaututaan oman sosiaalityöntekijän kautta, joka on yhteydessä vastaavaan ohjaajaan, joka puolestaan täyttää asiakasohjausta koskevan lomakkeen. Perheen sosiaalityöntekijä tekee päätöksen työskentelyn aloittamisesta, jonka pohjalta työskentely voi alkaa. Vastaava ohjaaja tuo perheen asiat tiimipalaveriin, jossa päätetään työskentelyn aloituksesta sekä päätetään työpari, joka perheen kanssa alkaa työskennellä. Tämän jälkeen järjestetään tutustumispalaveri perheen, sosiaalityöntekijän ja Nopsan perhetyön työntekijöiden kanssa. Tutustumispalaverissa kerrotaan mitä Nopsa perhetyö on ja työntekijät kuulevat perheen tilanteen heidän itsensä kertomana. Sosiaalityöntekijä tuo palaverissa esille huolet sekä työskentelyn tavoitteet. (Nopsa 2010b.) Sosiaalityöntekijöiden huolet koskevat pääsääntöisesti nuoren kouluvaikeuksia, mielenterveysongelmia, nuoren päihteiden käyttöä sekä väkivaltaista käytöstä tai rikoksilla oireilua (Hovi & Mansikkasalo 2010).

Tutustumispalaverin jälkeen järjestetään aloituspalaveri, jossa sovitaan yhdessä työn aloittamisesta sekä tehdään yhteistyösopimus. Aloituspalaverin jälkeen alkaa tutustumisjakso. Työskentelyä seurataan sekä arvioidaan tiiviisti yhdessä perheen ja alueen sosiaalityöntekijän kanssa. Tutustumisjakson jälkeen laaditaan perhetyön suunnitelma, jossa yhdessä sovitaan perhetyön tavoitteet sekä toimintatavat ja määritellään millaisella intensiteetillä ja kokoonpanoilla perhetyötä tehdään. (Nopsa 2010b.) Työskentelyn alussa asetetut tavoitteet ovat usein vanhemmuuden, perheen vuorovaikutuksen, nuoren koulunkäynnin ja nuoren arjenhallinnan tukemista (Hovi & Mansikkasalo 2010). Kuvio 2 kuvaa asiakasprosessin etenemistä.

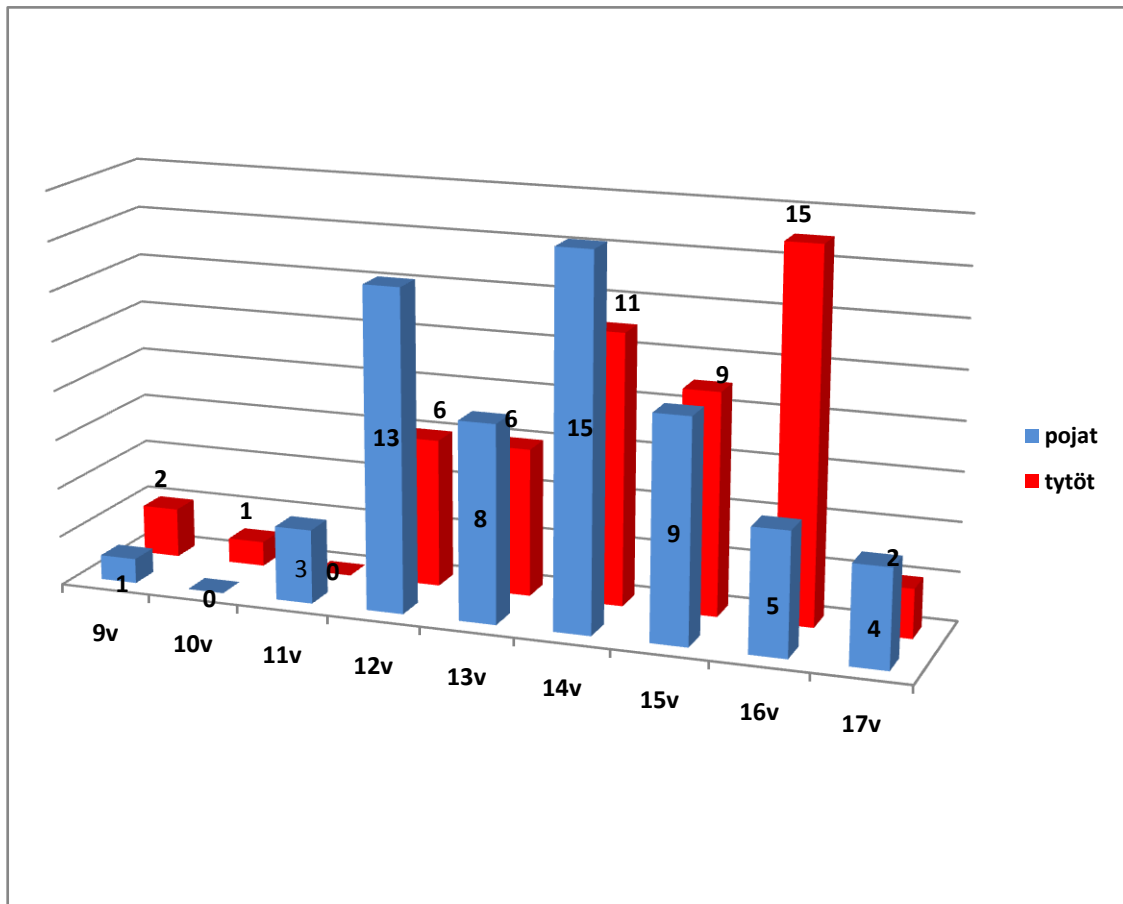

Kuvio 2: Nopsa perhetyön asiakasprosessi (Hovi & Mansikkasalo 2010)

Perhetyön suunnitelman teon jälkeen alkaa noin kahden kuukauden mittainen perhetyön jakso, jonka aikana tehdään myös väliarviointi. Väliarviointeja voi olla tarvittaessa useampia. Työskentelyn loppuvaiheilla tehdään perheen kanssa kannattelevaa, hallittua perhetyön lopetusta ja ohjataan perhe muiden palveluiden piiriin. Työskentely lopetetaan yhteiseen loppuarviointiin, jossa arvioidaan yhdessä työskentelyn vaikuttavuutta ja käydään lävitse työntekijöiden tekemän loppuyhteenvedon. (Nopsa 2010b).

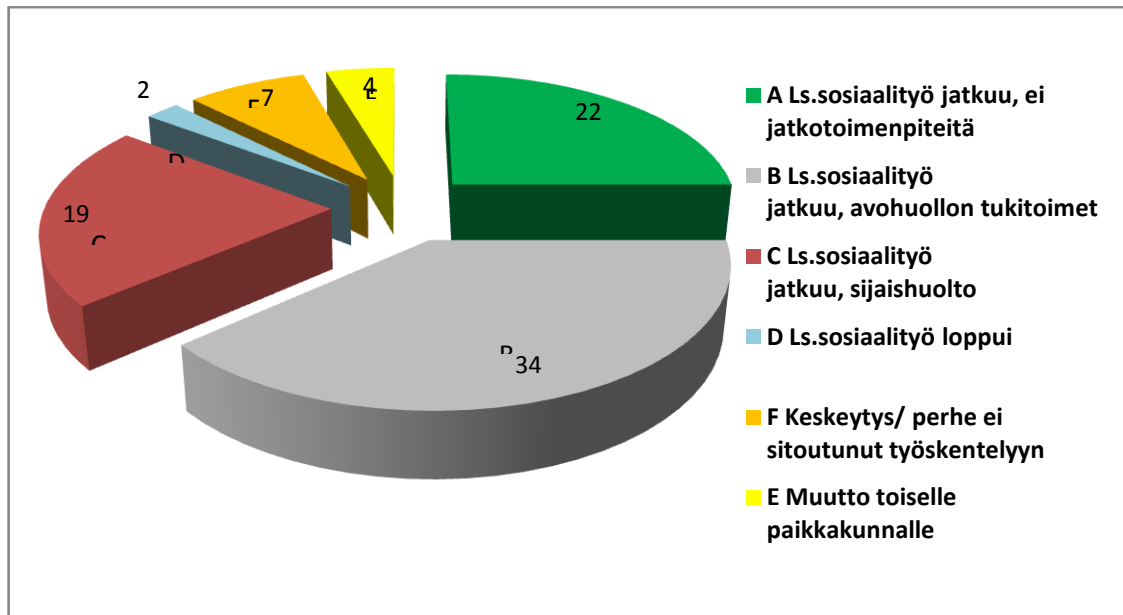
5.2.3 Nopsa perhetyön tilastotietoja vuodelta 2009

Nopsa perhetyön asiakkaana oli vuonna 2009 yhteensä 98 perhettä, joissa on ollut yhteensä 110 nuorta. Asiakkaana on ollut 58 poikaa ja 52 tyttöä. Sijoituksesta asiakkaaksi tulleita oli 15 nuorta, joiden kohdalla on pyritty purkamaan sijoitus ja tukea nuoren kotiinpaluuta. Kuvio 3 kuvaa asiakkaiden ikäjakaumaa. Kuvio havainnollistaa, että työskentelyn kohteena ovat pääsääntöisesti olleet 12–16-vuotiaat lapset. Pojat ovat tulleet työskentelyyn piiriin ja asiakkaiksi nuorempina kuin tytöt. (Hovi & Mansikkasalo 2010.)

Kuvio 3: Nopsa perhetyön asiakkaat vuonna 2009 (Hovi & Mansikkasalo 2010)

Nopsa perhetyön työskentelyn lopussa on kerätty tietoa asiakkaiden tilanteesta. Kuviosta 4 käy ilmi, miten työskentelyn lopussa asiakkaiden tilanne on jatkunut.

Kuvio 4: Asiakastilanne työskentelyn lopussa (Hovi & Mansikkasalo 2010)

Seitsemän perhettä on vuonna 2009 lopettanut työskentelyn ja neljä perhettä muuttanut toiselle paikkakunnalle. Kahden perheen kohdalla lastensuojelun sosiaalityö on loppunut kokonaan. Suurimmassa osassa perheitä (34 perhettä) lastensuojelun asiakkuus jatkuu ja perhe on avohuollon tukitoimien piirissä. 22 perheen kohdalla lastensuojelun sosiaalityö jatkuu, mutta jatkotoimenpiteitä ei ole suunniteltu. 19 lasta on sijoitettu sijaishuoltoon ja lastensuojelun työskentely jatkuu sijaishuollossa. Tuloksista voi päätellä, että noin 80 % nuoren kohdalla työskentely on onnistunut ja huostaanotolta on vältytty, joten työskentely on ollut vaikuttavaa.

6 Tutkimuksen toteuttaminen

Tässä luvussa kerromme tutkimuksen tarkoituksesta ja tutkimuskysymykset sekä kuvaamme millä tavoin olemme tutkimuksemme toteuttaneet ja millaiseen lähestymistapaan tutkimuksemme pohjautuu.

6.1 Tutkimuksen tavoite ja tutkimuskysymykset

Opinnäytetyön tarkoituksena on arvioida Nopsa perhetyön menetelmiä työntekijöiden näkökulmasta. Tavoitteena on tutkia menetelmien valintaan ja käyttöön vaikuttavia asioita työntekijän näkökulmasta käsin. Nopsa perhetyössä työskentelyä ohjaavana keskeisenä menetel-

mänä on intensiivinen työote ja työparityöskentely. Olemme kiinnostuneita myös siitä, miten menetelmät valikoituvat asiakasprosessin eri vaiheissa. Pyrimme saamaan tietoa myös siitä, miten intensiivinen työote ja työparityö menetelminä ovat käytössä.

Rajaamme tutkimuksen koskemaan Helsingin kaupungissa toteutettavaa Nopsa perhetyötä ja siinä käytettäviä menetelmiä asiakasprosessin eri vaiheissa. Tällöin Helsingin alueellisissa sosiaalitoimistoissa tehtävä perhetyö rajautuu työstä pois.

Tutkimuksessa haastatellaan Nopsa perhetyön työntekijöitä työpareittain käyttäen puolistrukturoitua haastattelua. Haastattelussa pyritään saamaan vastauksia seuraaviin tutkimuskysymyksiin:

1. Mitä menetelmiä työntekijät käyttävät perheiden kanssa Nopsa perhetyössä?
2. Millainen viitekehys ohjaa työntekijöiden menetelmien valintaa?
3. Millä perusteella ja miten työntekijät valitsevat käytettävät menetelmät eri tilanteissa?
4. Mitkä asiat vaikuttavat menetelmien käyttöön?

6.2 Tutkimuksen lähestymistapa

Tutkijan tulee pohtia omaan tutkimukseen liittyviä periaatteita ja pyrkiä saamaan vastauksia erilaisiin metodologisiin kysymyksiin. Kysymysten avulla tutkija miettii millaisena tutkimustoiminnan todellisuus näyttäytyy, millaista tietoa tutkimuksella pyritään tuottamaan ja millaisesta tiedonintressistä tutkiminen tapahtuu sekä millainen on tutkimuksen luonne. Saadessaan vastauksia näihin kysymyksiin, tutkija voi valita tutkimusmenetelmät, jotka sopivat hänen tutkimukseensa. (Toikko & Rantanen 2009, 35.) Olemme valinneet tutkimuksemme lähestymistavaksi arviointitutkimuksen. Tutkimustamme ohjaa konstruktivistinen paradigma.

6.2.1 Arviointitutkimus

Arviointitutkimuksessa arvioinnin kohteena voi olla jokin hanke, ohjelma, innovaatio, interventio, prosessin osa tai palvelu. Arviointitutkimuksen tarkoituksena on auttaa ihmisiä jollain tavalla. (Robson 2001, 18–19.) Arvioinnin lähtökohtana on tuottaa tietoa kehitystyön eteenpäin viemiseksi. Tavoitteena on toiminnasta kerätyn tiedon hyödyntäminen sekä mahdollisuuksien mukaan tiedon ja kokemusten siirtäminen muihin vastaaviin hankkeisiin. Keskeistä arvioivassa työotteessa on työn sisäisen logiikan ja työprosessien avaaminen. Työn logiikan ja työprosessien avaamiseen tarvitaan tietoa, jolla pystytään paljastamaan ja tekemään näkyväksi toiminnan sisältö ja siihen liittyvät periaatteet. Arviointitutkimus etenee syklisesti. Arvioinnissa määritellään mikä toimii, mitä varten ja missä kontekstissa asiat tehdään. Arviointi

kohdistetaan etukäteen määriteltyihin tekijöihin. Arvioinnin tekeminen edellyttää tarkkaan harkittua tutkimusasetelmaa ja havaintoaineiston keräämistä, analysointia ja tulkintaa. (Anttila 2007, 83–84.)

Opinnäytetyömme on Nopsa perhetyön palvelumuodon arviointia. Näin ollen se on selkeästi arviointitutkimusta. Pyrimme tutkimuksemme avulla tuottamaan tietoa, jonka avulla Nopsa perhetyön työntekijät voivat kehittää työtänsä. Opinnäytetyömme tavoitteena on tuottaa sellaista tietoa perhetyön menetelmien käytöstä, jota on mahdollista hyödyntää muissa perhetyötä tekevissä yksiköissä. Opinnäytetyömme kohdistuu Nopsa perhetyön työntekijöihin. Työntekijöitä haastatteleamalla pyrimme selvittämään millä tavalla perhetyössä käytettävät menetelmät valikoituvat asiakasprosessin eri vaiheissa sekä millaiseen työprosessiin ne linkittyvät. Valitsemamme tiedonhankintamenetelmät tukevat arviointitutkimusta lähestymistapana, joita ovat sähköisessä muodossa ollut kartoitus ja työntekijöiden teemahaastattelut.

Arviointitutkimus voi olla joko formatiivista tai summatiivista. Summatiivinen arviointi kohdistuu tarkastelemaan etukäteen asetettujen tavoitteiden, odotusten ja arvopäätelmiä sekä niistä saatuja tuloksia kokonaisvaltaisesti. Summatiivinen arviointi edellyttää tutkijalta kohteen kokonaisuuden ymmärtämistä sekä kykyä ja osaamista suhteuttaa tulokset laajempaan kontekstiin. Arvioinnin pitää myös olla uskottava ja luotettava. Formatiiivisessa arvioinnissa arviointi keskittyy eri vaiheiden arviointiin. Formatiiivisessa arvioinnissa tutkijalta vaaditaan sisällön ja kontekstin tuntemusta, käytännön läheisyyttä sekä arvioinnin uskottavuutta. Formatiiivisessa arviointi voi olla kertaluontoinen tai jopa ainutlaatuinen eikä saatuja tuloksia ole välttämättä tarvetta yleistää. Hyödyksi kuitenkin on, jos tulokset ovat siirrettävissä tai hyödynnettävissä myös muissa hankkeissa. Formatiiivinen eli vaiheittainen arviointi voi kiinnittää huomiota hyvin erilaisiin prosessinvaiheisiin. (Anttila 2007, 84–85.)

Me emme opinnäytetyötä tehdessä tähtää interventioon tai pyri muuttamaan tai vaikuttamaan tutkittaviin. Emme pyri saamaan tutkittavissa aikaan muutosta tutkimushetkellä, mutta toivomme opinnäytetyömme kannustavan Nopsa perhetyön työntekijöitä kehittämään tulevaisuudessa omaa työtänsä. Näemme opinnäytetyömme olevan Nopsa perhetyön menetelmiin kohdistuvaa formatiivista arviointia. (ks. Anttila 2007, 84–85.)

Olemme kummatkin tehneet lastensuojelun perhetyötä ja työskennelleet perheiden kotona. Katsomme näin ollen, että meillä on riittävää tietämystä ja ymmärrystä Nopsa perhetyön sisällöstä ja kontekstista. Oman käytännön kokemuksen kautta uskomme pääsevämme lähemmäksi käytäntöä ja pystymme keskustelemaan työntekijöiden kanssa heidän omilla käsitteillään. Pyrimme tuomaan opinnäytetyössä läpinäkyvästi esille sen, miten olemme arviointitutkimuksemme suorittaneet sekä millainen kontekstin ja sisällön ymmärrys meillä on.

6.2.2 Konstruktivistinen paradigma

Paradigma tarkoittaa johonkin asiaan liittyviä näkemyksiä, joita pidetään oikeutettuina, järjellisinä ja tärkeinä. Tieteenfilosofian käsitteenä paradigma on näkemys jonkin tieteenalan ontologisista ja epistemologisista piirteistä. Ontologialla tarkoitetaan kehittämistoiminnan todellisuuskäsitystä ja epistemologia määrittää tietokäsitystä ja kehittämistoiminnan tuottamaa tietoa. Tutkimuksissa mietitään lähestymistapaa sen mukaan, millä tutkimusmenetelmällä päästään parhaisiin tuloksiin ja miten asetetuilla kriteereillä arvioiden saadaan parhaat vastaukset asetettuihin kysymyksiin ja tutkimusongelmat ratkaistuksi. Tutkimuksissa on mahdollista soveltaa erilaisia metodologisia lähestymistapoja, jotka erottuvat toisistaan sen perusteella, mikä on vallitseva todellisuuskäsitys, mikä on tutkijan ja tutkimuskohteen välinen suhde sekä miten tutkija hankkii tietoa tutkimuskohteestaan eli miten tutkimusparadigmat eroavat toisistaan. (Anttila 2007, 23–24, 103.)

Tutkimuksemme paradigma on konstruktivistinen paradigma joka on yksi hermeneuttisen paradigman muodoista. Hermeneuttisen paradigman kiinnostuksen kohteena ovat henkilöiden antamat tulkinnot ja merkitykset tutkimuksen aikana esiin tulleille ilmiöille. Konstruktivistisessä paradigmassa arviointi perustuu näkemykseen sosiaalisten suhteiden merkityksestä tiedon muodostukselle. Konstruktivismi korostaa todellisuuden sosiaalista rakentumista. Käsitys todellisuudesta muodostuu ennen kaikkea sosiaalisissa prosesseissa. Tutkija on kiinnostunut näistä erilaisista tulkinnoista ja pyrkii ymmärtämään niitä. (Toikko & Rantanen 2009, 36, Anttila 2007, 23–25, 110.)

Konstruktivistisessä paradigmassa tieto rakentuu arvojen, normien ja tiedon sisäistämien ja elämän järjestämistä koskevista prosesseista. Tiedonmuodostumisessa olennaista on kommunikaatio, jonka kautta käsitys todellisuudesta muodostuu. Sosiaalinen todellisuus on merkitysjärjestelmä, joka on ihmisten luoma, ei suoraan todellisuuden heijastuma tai kuva. Arviointitutkimuksessa tämä tarkoittaa sitä, että tiedon ja käsitysten rakenteet syntyvät yhdessä kaikkien toimijoiden kesken. Tallennetuista ja litteroiduista haastatteluaineistoista poimitaan esille kohtia, joista näitä rakenteita voidaan ryhtyä muodostamaan ja nimeämään. Aineistoa hankitaan haastatteleamalla tai antamalla ihmisten kertoa heitä koskevista ja kiinnostavista asioista ja analysoimalla näitä erilaisin sisällönanalyttisin, narratiivisin- tai etnometodologisin keinoin. (Toikko & Rantanen 2009, 36, Anttila 2007, 23–25, 110.)

Perustelemme opinnäytetyömme paradigman valintaa sillä, että me emme pyri löytämään ”oikeaa” totuutta tai tutki rakenteita, vaan näemme totuuden rakentuvan ihmisten erilaisista tulkinnoista. Haluamme opinnäytetyössä tuoda esille työntekijöiden kokemuksia menetelmien käytöstä ja niiden hyödystä ja haitoista. Pyrimme tuomaan esille työntekijöiden ymmärryksen ja kokemuksen Nopsa perhetyöstä ja sen käyttämistä menetelmistä. Tämä avaa mahdollisuu-

den yhteiselle keskustelulle, jossa sekä työntekijöiden ääni tulee esille kuvaten tutkittavien omaa sosiaalista todellisuutta. Näin ollen konstruktivistinen paradigma on opinnäytetyömme todellisuuskäsityksen pohjana. (Ks. Toikko & Rantanen 2009, 36, Anttila 2007, 23–25, 110.)

6.3 Tutkimusprosessi

Tutkimusprosessin kuvauksessa hyödynnämme Vilkan (2005) laatimaa jäsenystä tutkimusprosessin kulusta. Vilka (2005, 42) jakaa tutkimusprosessin viiteen eri vaiheeseen. Vaiheet ovat: ideataso, sitoutuminen, toteuttaminen, kirjoittaminen ja tiedottaminen. Nämä vaiheet lomittuvat monella eri tavalla tutkimuksen kuluessa. Ratkaisevia päätöksiä tutkimusprosessissa tehdään ideatasolla sekä sitoutumisessa.

6.3.1 Ideataso

Ideatasolla on tarkoitus kuvata sitä, millainen tutkimuksen tarve on olemassa sekä millaista aihepiiriä tutkimustarve koskee (Vilka 2005, 45). Tutkimuksemme ideointi alkoi syksyllä 2009, jolloin tapasimme Nopsa perhetyön silloisen projektipäällikön, nykyisen johtavan ohjaajan. Hänen kanssaan keskustelimme tutkimuksen aiheista sekä siitä, mikä hyödyntäisi Nopsan perhetyötä. Olimme tutkijoina kiinnostuneita tutkimaan Nopsa perhetyössä käytettäviä menetelmiä, koska se on uusi toimintamalli Helsingin kaupungissa ja työmallia oltiin vakinaistamassa vuoden 2010 vaihteessa. Kiinnostuksemme tutkia Nopsa perhetyössä käytettäviä menetelmiä juontaa juurensa siitä, että olemme kummatkin työskennelleet pitkään lastensuojelussa erilaisissa työtehtävissä ja tehneet alueilla tehtävää perhetyötä. Olimme kiinnostuneita selvittämään, miten työntekijöiden käyttämät työmenetelmät liittyvät eri asiakkuuden vaiheisiin sekä halusimme selvittää, ohjaako työntekijöiden toimintaa jokin tietty teoreettinen viitekehys.

Ideatasolla pohditaan myös tutkimukseen soveltuva tutkimusmenetelmää ja tutkimusaineiston keräämisen tapaa. Tutkimuksen tiedonintressillä pyritään saamaan vastausta kysymykseen, millaista tietoa tällä tutkimuksella tavoitellaan. (Vilka 2005, 49.) Tutkimuksen aiheen varmistumisen jälkeen tapasimme Nopsa perhetyön projektipäällikön sekä vastaavat ohjaajat yhdessä. Tapaamisemme tarkoituksena oli ennen kaikkea pohtia eettisesti tutkimuksemme aiheen valintaa sekä aiheen merkitystä Nopsa perhetyölle. Ideoimme tutkimustamme sekä teimme rajausta. Yhdessä suunnittelimme tutkimuksemme laajuutta sekä tutkimuskysymyksiä. Tämän jälkeen mietimme, millä tavalla voimme tutkimuksemme aineiston kerätä sekä millä tavalla saamme riittävästi tietoa menetelmien käytöstä, jotta saamme tutkimuskysymyksiimme vastauksia. Vilkan (2005, 50) mukaan laadullisen tutkimuksen tiedonintressinä on selittää ihmisen toimintaa koskevien päämääriä ymmärtämisen avulla. Tutkimuksen tavoitteena on paljastaa merkityksiä, joita ihmiset toiminnalleen antavat.

Päädyimme siihen, että teemme alkukartoituksen työntekijöille sähköpostilla, jonka avulla saamme tietoa Nopsa perhetyön käytössä olevista menetelmistä. Päätimme tehdä alkukartoituksen jälkeen teemahaastattelun kaikille työpareille, jolloin mahdollistuu paremmin työntekijöiden keskinäinen reflektio. Tällöin työntekijät pystyvät yhdessä pohtimaan heidän omaa tapaansa työskennellä ja käyttää menetelmiä. Halusimme saada tutkimukseen myös perhetyön asiakkaiden kokemuksen ja äänen kuuluville, joten päädyimme tekemään Nopsa perhetyön päättäneille asiakkaille lomakekyselyn.

6.3.2 Sitoutuminen

Aiheen valinnan varmistumisen ja rajausten jälkeen aloimme tutustua uusimpiin perhetyötä käsitteleviin tutkimuksiin sekä erilaisiin viitekehyksiin. Tällä tavalla pyrimme tutustumaan ja hahmottamaan, mistä ja miten perhetyön alalla keskustellaan sekä haimme varmistusta siitä, että tutkimustehtävämme olisivat mielekkäitä ja hyödyntäisivät Nopsan työntekijöitä. Tämän jälkeen laadimme tutkimussuunnitelman sekä haimme tutkimuksellemme tutkimuslupaa Helsingin kaupungilta. Vilkan (2005, 59) tutkimusprosessin vaiheissa tätä kutsutaan sitoutumisen vaiheeksi.

Tutkimuslupahakemuksemme meni Helsingin kaupungin eettiseen toimikuntaan pohdittavaksi, koska haimme tutkimusluvassa myös lupaa tehdä lomakekyselyn kaikille Nopsa perhetyön asiakkuudessa olleille asiakasperheille. Eettiseltä toimikunnalta tutkimuslupahakemus palautui meille uudelleen pohdittavaksi, koska emme saaneet lupaa olla itse suoraan yhteydessä asiakasperheisiin. Tämä muutti tutkimussuunnitelmaamme siten, ettemme voineet lähettää asiakasperheille kyselyä. Pohdimme millä tavalla voisimme saada asiakasperheiden äänen tutkimuksessamme kuuluviin ja miten saamme kyseiset asiakasperheet tutkimukseemme, koska emme voineet olla itse perheisiin suoraan yhteydessä. Päädyimme siihen, muutimme tutkimuksen aineistonkeruumenetelmää asiakasperheiden osalta. Tarkensimme tutkimussuunnitelmaa ja haimme tutkimusluvassa lupaa siihen, että saisimme haastatella asiakasperheitä. Asiakasperheisiin olisivat Nopsan perhetyön työntekijät yhteydessä ja kysyisivät perheiden suostumuksen haastatteluun. Tällä tavalla asiakasperheiden anonymiteetti säilyisi ja asiakasperheet voisivat itse päättää osallistumisestaan tutkimukseen.

6.3.3 Kirjoittaminen

Tutkimuksen tekemiseen kuuluu samanaikaisesti kirjoittamista. Kirjoittaminen kietoutuu koko tutkimusprosessiin, sen alusta loppuun (Vilka 2005, 62). Laadullisessa tutkimuksessa kirjoittaminen nousee keskeiseksi tutkimuksen onnistuneisuuden kriteeriksi. Tutkimus on arvioitava nimenomaan tekstin perusteella ja tämän vuoksi kirjoittamiseen on kiinnitettävä huo-

miota. Laadullisen tutkimuksen käytännössä kirjoittamisessa on joskus vaikea erottaa itsenäiseksi työvaiheeksi. Tutkimusraportin osasia kerääntyä tutkimusprosessin kuluessa monelta eri suunnalta, kuten luetusta tieteellisestä kirjallisuudesta, tieteellisistä aikakauslehdistä, omista kenttämuistiinpanoista sekä työparikeskustelusta. (Eskola & Suoranta 2001, 234.)

Olemme kirjoittaneet tutkimusta koko prosessin ajan. Kirjoittamista on helpottanut koulutukseen liittyvien tehtävien tekeminen, joiden avulla olemme jäsentäneet sekä kirjoittaneet tutkimukseen liittyviä aihekokonaisuuksia. Olemme tehneet tutkimukseen kirjoitusta koskevia ratkaisuja. Kirjoitamme me-muodossa, jolloin pyrimme tuomaan tekstiin henkilökohtaisuuden tuntua. Kirjoitamme usein yhdessä, jolloin asioiden pohtiminen sekä eri näkökulmien huomiointi mielestämme mahdollistuu paremmin kuin yksin kirjoittaessa.

6.3.4 Toteuttaminen

Tutkimuksen toteuttamisella tarkoitetaan tutkimuksen käytännön toteutusta tutkimussuunnitelmassa sovitulla tavalla. Vilkka (2005) jakaa tutkimuksen toteuttamisen neljään eri pääkategoriaan, jotka ovat tutkimusaineiston hankinta, tutkimusaineiston luokittelu/ryhmittely tutkittavaan muotoon, tutkimusaineiston analyysistä ja tuloksin tekemisestä teorian, viitekehysten ja aihepiiriin liittyvien keskeisten käsitteiden avulla sekä tutkimustulosten, johtopäätösten ja kehittämis- tai toimenpide-ehdotuksien esittämisestä, joita käsittelemme tulevissa luvuissa. (Vilkka 2005, 61.)

6.3.5 Tiedottaminen

Tutkimusprosessin neljäs vaihe on tiedottaminen, jossa tärkeässä asemassa on valmiin tutkimuksen julkaiseminen. Tutkijoiden velvollisuus on tiedottaa tutkimuksesta ja sen tuloksista. Tärkeätä on tuoda esille eri toimijoille tutkimuksen sisältöä ja tutkimuksen merkityksiä. (Vilkka 2005, 66–67.) Julkaisimme tutkimuksemme Laurea-ammattikorkeakoulussa marraskuussa 2010. Julkaiseminen tapahtuu Laurea-ammattikorkeakoulun ohjeistuksen mukaan. Kirjoitamme tutkimuksestamme myös artikkelin, jonka lähetämme sosiaalialan lehtiin sekä Helsingin sisäiseen viestintään.

Kävimme kertomassa tutkimustuloksista Nopsa perhetyön työntekijöille heidän kehittämispäivänään 21.10.2010. Kehittämispäivän aikana meidän oli mahdollista käydä keskustelua työntekijöiden kanssa tutkimuksen tuloksista ja tekemistämme johtopäätöksistä. Pystyimme tarkistamaan pitävätkö tekemämme tuloksin paikkansa sekä käydä keskustelua siitä, miten työntekijät näkevät saadut tutkimustulokset.

Käymme mahdollisesti esittelemässä tutkimuksemme myös Helsingin kaupungin perhekeskus-

päällikölle sekä johtoryhmälle, mutta aikataulusta emme ole vielä sopineet. Alueilla toimiville perhekeskuksille voimme tarvittaessa käydä myös kertomassa tutkimuksen tuloksista, mutta se mahdollistuu vasta vuoden 2011 keväällä.

6.4 Aineiston hankinta

Tässä alaluvussa käsittelemme tarkemmin edellä mainitun Vilkan (2005) tutkimusprosessin neljättä vaihetta, tutkimuksen toteuttamista. Keskitymme tässä alaluvussa tutkimuksen aineiston hankinnan kuvaamiseen. Kuvaamme tätä prosessina, jolloin lukijalla on mahdollisuus itse arvioida, miten tutkimuksemme on edennyt.

6.4.1 Työntekijöiden saatekirje ja suostumuslomake

Tutkimusluvan saatuamme lähetimme Nopsa perhetyön johtavalle ohjaajalle sähköpostitse viestin, jossa oli työntekijöille lähetettäväksi tutkimuksen saatekirje (Liite 1). Saatekirjeen mukana oli suostumuslomake (Liite 2) sekä sähköpostitse toteutettava alkukartoitus (Liite 3). Saatekirjeen tarkoituksena oli antaa työntekijöille tarvittava informaatio, jotta he voivat päättää suostumuksestaan osallistua tutkimukseemme. Saatekirjeessä pyrimme huomioimaan tutkimuksen eettisyyteen liittyviä asioita eli kerroimme tutkimukseen osallistumisen vapaaehtoisuudesta, tutkimuksen tavoitteesta, aineistonkeruun toteutustavasta, annettujen tietojen suojaamisesta sekä tutkittavilta kerättävien tietojen käyttötarkoituksesta. (ks. Kuula 2006, 102.)

Suostumuslomakkeen toivoimme saavamme kirjallisena, jotta tutkimukseemme osallistumisen vapaaehtoisuus näkyisi. Nopsa perhetyön johtava ohjaaja oli etukäteen luvannut välittää nämä työntekijöille. Tiedossamme ei ollut työntekijöiden nimiä, joten emme voineet heille itse kyseistä sähköpostia lähettää. Johtavan ohjaajan kanssa olimme myös sopineet, että työntekijät luettuana saatekirjeen tulostavat suostumuslomakkeen ja toimittavat sen heidän toimistosihteerilleen. Toimistosihteeriltä saimme suostumuslomakkeet ennen kartoituksen määräajan loppua. Saimme 14 suostumuslomaketta takaisin. Kevään 2010 aikana Nopsa perhetyössä vaihtui työntekijöitä ja kaksi uutta työntekijää palautti suostumuslomakkeen haastattelutilanteessa.

Eräissä suostumuslomakkeissa kävi ilmi, että työntekijä ei ollut lukenut saatekirjettä, mutta hän suostui tutkimukseen, koska esimies velvoitti osallistumaan. Pohdimme tutkijoina tärkeää tutkimuseettistä normia; osallistumisen vapaaehtoisuutta. Tutkittavien osallistumispäätökseen vaikuttaa se, mitä osallistuminen tutkimukseen konkreettisesti tarkoittaa (Kuula 2006, 106). Pyrimme tätä selventämään työntekijöille saatekirjeessä ja siinä lupasimme, että tutkimukseemme osallistuminen on kaikille vapaaehtoista ja kieltäytymisestä ei heille mitään

negatiivista seuraa. Saatekirjeessä mainittiin myös, että tutkittavien on mahdollista keskeyttää koska tahansa tutkimukseen osallistuminen. Näin pyrimme tätä tutkimuseettistä normia jo etukäteen huomioimaan.

Tutkimuseettisenä normina vapaaehtoisuuden merkitys on hyvin tärkeä. Tutkittaville ei saa tulla sellaista vaikutelmaa, että heidän on osallistuttava tutkimukseen tai muutoin siitä voi olla heille itselleen negatiivisia seurauksia. Aineistonkeruun kontekstista ei saa tulla tutkittaville osallistumiseen painostavaa tekijää. (Kuula 2006, 108.) Pohdimme tutkimuksen autonomian kunnioituksenperiaatetta, jonka mukaan tutkimukseen osallistuvien henkilöiden vapautta ja itsemääräämisoikeutta ei tule rajoittaa. (ks. Häyry 1999, 26.) Pohdimme pitkään miten toimimme tässä tilanteessa. Päädyimme siihen, että otamme asian puheeksi haastattelujen alussa ja muistutamme työntekijöitä mahdollisuudesta kieltäytyä tutkimukseen osallistumisesta vielä haastattelun alussa sekä siitä, että he voivat keskeyttää tutkimukseen osallistumisen koska tahansa.

6.4.2 Alkukartoitus

Tutkimuksen aluksi teimme työntekijöille sähköpostitse kirjallisen kartoituksen siitä, mitä menetelmiä heillä on työssään käytössä ja mitä menetelmiä he itse kokevat käyttävänsä eniten. Kartoituksen tarkoituksena oli selvittää käytetyimpiä työmenetelmiä. Alkukartoituksen tavoitteena oli selventää meille tutkijoille mitä menetelmiä Nopsa perhetyössä on käytössä, joita voimme haastattelutilanteissa tarkentaa. Toinen kartoituksen tavoite oli auttaa meitä muokkaamaan teemahaastattelun teemoja, jotta osaisimme kohdistaa kysymyksemme oikeisiin asioihin.

Päädyimme tekemään kartoituksen sähköpostitse, koska halusimme saada vastaukset lyhyinä ja toivoimme kaikkien Nopsa perhetyön työntekijöiden vastaavan siihen. Mietimme myös eri vaihtoehtoja, millä olisimme voineet menetelmiä kartoittaa. Pohdimme sitä, tarvitsemmeko tällaista kartoitusta ollenkaan ja mitä se meidän tutkimustamme hyödyntää. Tulimme siihen tulokseen, että haluamme saada lisäselvyyttä tutkittavasta aiheesta ja kartoitus on helpoin ja nopein tapa saada haluamamme tieto. Otimme huomioon sen, ettemme tiedä kuinka vastaajat ymmärtävät asetetut kysymykset ja kuinka vakavasti he kartoitukseen suhtautuvat. Kaikki Nopsa perhetyön työntekijät myöskään ehkä ehdi vastaamaan kartoitukseen. Emme kuitenkaan uskoneet muutamien puuttuvien vastausten vaikuttavan siihen, millaista etukäteistietoa menetelmistä saamme ja pidimme sen vaikutusta tutkimuksen lopullisiin tuloksiin vähäisenä, koska tutkimuksen aineistoa kerättiin myös muilla menetelmillä. (ks. Hirsjärvi, Remes & Sajavaara 2007, 190–191.)

Sähköpostissa asetimme aikarajan, johon mennessä vastauksia odotimme. Saimme yhdeksän

vastausta takaisin. Työntekijät olivat vastanneet kartoituskysymyksiin pääsääntöisesti lyhyesti. Kokosimme kartoituksen pohjalta yhteenvedon, jossa erittelimme käytössä olevat menetelmät, asiakasprosessin eri vaiheissa käytössä olevat menetelmät sekä työntekijöiden käymät menetelmäkoulutukset. Yhteenvetoa käsittelemme Tutkimuksen tulokset luvussa. Yhteenvedon pohjalta tarkensimme teemahaastattelun teemoja sekä runkoa.

6.4.3 Esihaastattelut

Esihaastattelujen avulla tutkijan tulisi hankkia kuva haastateltavan kohdejoukon kokemuksista ja sanavalinnasta. Esihaastattelut tulisi tehdä vasta sitten, kun haastattelurungon lopullinen versio on valmis. Esihaastattelun tarkoituksen on testata haastattelurunkoa, aihepiirien järjestystä ja hypoteettisten kysymysten muotoilua, jota näiden koehaastattelujen jälkeen voidaan vielä muuttaa. Esihaastattelujen avulla saadaan myös selville haastattelujen keskimääräinen pituus. (Hirsjärvi & Hurme 2008, 72.)

Testasimme teemahaastatteluteemojen toimivuutta kahdella esihaastattelulla. Esihaastattelut toteutimme maaliskuun 2010 alussa. Haastattelimme kahta työparia, jotka työskentelevät lastensuojelun perhetyössä. Esihaastatteluun osallistuneet työntekijät tekevät lastensuojelun perhetyötä, mutta heidän työkontextinsa poikkeaa Nopsan työskentelystä siinä, että he eivät työskentele intensiivisesti ja heidän työskentelyaikaansa ei ole rajattu viiteen kuukauteen. Mielestämme esihaastatteluun osallistuneet työntekijät toimivat samalla työkentällä, joten he pystyivät vastaamaan kysymyksiimme, koska työskentelykonteksti on riittävän samankaltainen.

Esihaastattelujen avulla lähdimme tekemään itsellemme ymmärrettäväksi lastensuojelun perhetyössä käytettävien menetelmien moninaisuutta. Se auttoi meitä teemahaastattelun teemojen uudelleen muotoilussa. Esihaastattelujen kautta saimme tietoa ja ymmärrystä haastattelun teemojen hyvistä ja huonoista puolista. Lisäksi testasimme teemahaastattelurungon toimivuuden ja sopivuuden tutkimuskohteelle.

Esihaastatteluissa selvisi, että haastattelutilanteissa tulisi kysyä myös Nopsa perhetyön työotteesta, joka pohjautuu työparityöskentelyyn sekä intensiiviseen työskentelyyn. Esihaastatteluissa nousi esille työntekijöiden vaikeus vastata siihen, että mihin teoriaan tai teoreettiseen viitekehykseen käytettävä menetelmä liittyy sekä oman työskentelyn viitekehyksen tiedostaminen. Pohdimme esihaastattelujen jälkeen, että pidämmekö nämä teemat lopullisissa haastatteluissa. Koimme kuitenkin tärkeäksi saada tietää työskentelyn taustalla olevista teoreettisista viitekehysistä ja pyrimme muotoilemaan kysymyksen asettelua toisenlaiseksi, jolloin työntekijöiden olisi helpompi käsittää kysymyksen tarkoitus.

Esihaastattelujen jälkeen tarkensimme teemoja ja rakensimme niiden pohjalta selkeämmän teemakokonaisuuden. Esihaastattelujen tarkoituksena on harjaannuttaa haastattelijat tehtäväänsä. Näin ensimmäiset varsinaiset haastattelut sisältävät vähemmän virheitä, kuin jos siirryttäisiin niihin suoraan ilman esihaastatteluja. (ks. Hirsjärvi & Hurme 2008, 72–73.) Esihaastattelujen avulla pyrimme lisäämään tutkimuksemme kykyä mitata juuri sitä, mitä on tarkoituskin mitata (Hirsjärvi, Remes & Sajavaara 2007, 227). Mielestämme esihaastattelujen avulla työmme luotettavuus lisääntyi, sillä ilman esihaastatteluja emme olisi osanneet kiinnittää huomiota työparityöskentelyyn sekä intensiivisen työskentelymallin vaikutukseen. Emme olisi myöskään saaneet teemoista yhtä toimivia kuin mitä ne esihaastattelujen jälkeen olivat.

6.4.4 Teemahaastattelut

Tutkimushaastattelulla on kolme yleisesti hyväksyttyä tapaa haastattelun tekemiseen. Nämä ovat strukturoitu haastattelu eli lomakehaastattelu, puolistrukturoitu haastattelu eli teemahaastattelu sekä strukturoimaton haastattelu. (Robson 2001, 135–137.) Haastattelu on ainutlaatuinen tiedonkeruun menetelmä, koska siinä ollaan suorassa kielellisessä vuorovaikutuksessa tutkittavan kanssa. Suurin etu suorasta vuorovaikutuksesta on joustavuus aineistoa kerätessä. (Hirsjärvi, Remes & Sajavaara 2007, 199.)

Menetelmien kartoituksen jälkeen tarkensimme saaduista vastauksista haastattelujen kysymysrunkoja (Liite 4). Kysymysrunko on eräänlainen tarkastuslista, jonka avulla voi arvioida, onko kaikki sellaiset aihealueet käsitelty, joista haastateltavalla osoittautuu haastattelun kuluessa olevan näkemystä (Ruuskanen 2008, 8). Puolistrukturoiduille menetelmille on ominaista, että osa haastattelun näkökohdista on lyöty lukkoon. Puolistrukturoidusta haastattelusta käytetään myös nimitystä teemahaastattelu. Teemahaastattelussa haastattelu kohdennetaan tiettyihin teemoihin, joista keskustellaan. Yksityiskohtaisten kysymysten sijasta haastattelu etenee tiettyjen teemojen varassa. Tämä tuo tutkittavien äänen kuuluviin ja huomioi ihmisten tulkinat asioista ja heidän asioille antamansa merkitykset. (Hirsjärvi & Hurme 2008, 47–48.)

Teemahaastattelussa tutkimusongelmasta poimitaan keskeiset aiheet tai teema-alueet, joita tutkimushaastattelussa on välttämätöntä tutkimusongelman vastaamiseksi käsitellä. Puolistrukturoidussa haastattelussa haastattelija on työstänyt etukäteen valitsemansa pääkohdat, mutta voi kuitenkin vapaasti vaihdella kysymyksissä käytettäviä sanamuotoja ja vaihtaa kysymysten järjestystä. Tutkimustilanteessa ollaan suoraan kielellisessä vuorovaikutuksessa tutkittavan kanssa. Tavoitteena on, että kaikista alueista vastaaja voi antaa oman kuvauksensa. (Robson 2001, 136–137.) Teemahaastattelu ei edellytä tiettyä kokeellisesti aikaansaattua yhteistä kokemusta, vaan lähtee olettamuksesta, että kaikkia yksilön kokemuksia, ajatuksia, uskomuksia ja tunteita voidaan tutkia tällä menetelmällä. Teemahaastattelussa korostetaan

haastateltavien elämysmaailmaa ja heidän määritelmiään tilanteesta. (Hirsjärvi & Hurme 2008, 47–48.)

Ryhmähaastattelu on tehokas aineistonkeruun muoto, koska samalla saadaan tietoja usealta henkilöltä yhtä aikaa. Ryhmähaastattelu on käyttökelpoinen silloin, kun voidaan ennakoida, että haastateltavat arastelevat haastattelua. Lapset ovat tällainen tutkimusryhmä, joka arastelee haastattelutilannetta tai lasten vanhemmat saattavat olla epävarmoja, kun haastatteli- ja tulee jostain laitoksesta. (Hirsjärvi, Remes & Sajavaara 2007, 205–206.) Ryhmähaastattelu on keskustelu, jonka tavoite on usein vapaamuotoinen. Siinä osanottajat kommentoivat asioita melko spontaanisti, tekevät huomioita ja tuottavat monipuolista tietoa tutkittavasta ilmiöstä. Ryhmähaastattelussa haastatteli- ja puhuu useille haastateltaville yhtä aikaa ja suuntaa väliin kysymyksiä myös ryhmän yksittäisille jäsenille. Menetelmä sopii hyvin pienoiskulttuurien merkitysrakenteiden tutkimiseen ja tietojen saamiseen haastateltavien sosiaalisesta ympäristöstä. (Hirsjärvi & Hurme 2009, 61.) Tutkimuksessamme ryhmähaastattelun kohteena ovat asiakasperheet.

Parihaastattelu on yksi ryhmähaastattelun alamuoto. Haastateltavat ovat usein paljon luontevampia, kun useampia henkilöitä on paikalla. (Hirsjärvi, Remes & Sajavaara 2007, 205–206.) Teimme parihaastattelut Nopsa perhetyön työpareille, sillä halusimme saada tutkimuksessamme tietoa siitä, miten työparit käyttävät menetelmiä sekä millaiseen yhteiseen ymmärrykseen menetelmän valinta ja käyttö perustuu. Työntekijöiden haastatteluissa käytimme konsultatiivista työtettä ja dialogisuuden periaatteita. Pyrimme näkemään Nopsa perhetyön työntekijät heidän oman työnsä, ammattinsa, ammattialansa ja oppimisensa asiantuntijana, jotka havainnoivat ja kehittävät omaa työtään henkilökohtaisesti värityneestä käyttöteoriansa- taan käsin. Haastattelun päätarkoitus oli saada syvällistä tietoa juuri niistä asioista, joista haastateltava on saanut kokemusta ja kerännyt tietoa omassa työ- ja sidosryhmäympäristös- sään. Tällainen haastatteluaineiston keräämistekniikka rikastaa ymmärrystä tutkittavista ilmi- öistä ja hyödyntää optimaalisella tavalla jokaisen informantin tuomaa lisätietoa. (ks. Ruuska- nen 2008, 7–10.)

Meidän oli tutkijoina vaikea tietää etukäteen vastausten suuntia. Valitsimme haastattelun aineistonkeruumenetelmäksi, koska halusimme antaa työntekijöille ja perheille mahdollisuu- den tuoda esille asioita mahdollisimman vapaasti. Katsoimme myös, että lomaketta käytettä- essä emme olisi voineet säädellä kysymysten ja aiheiden järjestystä tai tarkentaa myöhemmin vastauksia. Haastattelun avulla saimme myös kuvaavia esimerkkejä ja voidaan kattaa sellaisia alueita, joita ei ole vielä tutkittu. Haastattelu antoi meille tutkijoina mahdollisuuden selven- tää ja tarkentaa vastauksia sekä pystyimme haastattelun kuluessa syventämään saatavaa tie- toa tarpeen mukaan. Toteuttamalla aineiston keruun teemahaastattelulla, meillä oli tutkijoi- na paremmat mahdollisuudet motivoida Nopsa perhetyön työntekijät vastaamaan ja pohti-

maan tutkittavaa aihetta, kuin lomaketutkimuksessa. (ks. Hirsjärvi & Hurme 2008, 35–38.)

6.4.4.1 Kohdejoukon kuvaus

Olemme haastatelleet viittä miestä ja 11 naista eli yhteensä haastattelimme 16 Nopsa perhetyön työntekijää. Työntekijöiden taustakoulutuksia ovat: lähikasvattaja, sosiaalikasvattaja, sosionomi, nuorisotyöntekijä ja psykiatrinen sairaanhoitaja. Työntekijät ovat käyneet erilaisia menetelmä- ja erikoistumiskoulutuksia. Työntekijöiden koulutustaustasta löytyy psykologian-, kasvatustieteiden-, erityispedagogiikan- ja johtamisen opintoja sekä työnohjaaja koulutusta ja seksuaalineuvojan opintoja. Työntekijöiden joukossa on useita perheterapeutteja ja useampi työntekijä on opiskellut eri terapiasuuntausten menetelmiä. Joillain työntekijöillä on useampia tutkintoja, jotka eivät ole sosiaali- ja terveydenhuollon puolelta. Emme erittele tarkemmin näitä koulutuksia. Pyrimme tällä suojaamaan tutkittavien henkilöllisyyttä ja estämään tunnistettavuutta.

6.4.4.2 Työntekijöiden haastattelujen toteutus

Lähetimme Nopsa perhetyön johtavalle ohjaajalle aikataulun ehdotetuista haastatteluajankohdista. Pyysimme, että työntekijät varaavat haastatteluajankohdat meiltä sähköpostitse. Olimme laittaneet aikaehdotuksiin kummankin tutkijan sähköpostiosoitteet. Huomasimme kuitenkin hyvin pian, että oli selkeämpää, kun vain toinen meistä vastasi ajankohtien varauksesta. Osa työpareista varasi haastatteluajankohdan heti, mutta osa ehdotetuista ajankohdista ei sopinut työntekijöille. Ehdotimme uusia ajankohtia niille työpareille, joille ehdotetut ajat eivät sopineet. Varausten jälkeen tuli kuitenkin peruutuksia, sillä osalla työntekijöitä oli erilaisia lomia. Lähetimme useampaan kertaan johtavan ohjaajan kautta muistutuksen, että työntekijät varaisivat haastatteluajoja meiltä. Muistutuksista huolimatta kaikki eivät haastatteluajankohtaa varanneet. Haastattelupaikkana meillä toimi kaikissa haastatteluissa Nopsa perhetyön tiloissa oleva neuvotteluhuone.

Teimme kymmenen eri haastattelua. Aineistomme koostuu neljästä yksilöhaastattelusta ja kuudesta parihaastattelusta. Perustelemme yksilöhaastatteluja sillä, että osalle työntekijöistä ehdotetut ajankohdat eivät sopineet ja osalle tuli äkillisiä poisjääntejä. Tutkimuksen luottavuus ei mielestämme kuitenkaan kärsi siitä, että osa haastatteluista on suoritettu yksilöhaastatteluina, koska niissä työntekijät pohtivat asioita myös työparityöskentelyn kannalta. Työparit, jotka eivät osallistuneet työparin kanssa, tulivat jälkikäteen yksilöhaastatteluun ja heidän kertomansa työtavat tukivat aikaisemmin haastattelussa olleen työparin kertomusta.

Haastattelujen alussa kerroimme itsestämme, tekeillä olevasta tutkimuksesta sekä työnjaosta. Tarkensimme vielä tutkimuksen alussa, että haastattelu perustuu vapaaehtoisuuteen ja

heidän on mahdollista milloin tahansa keskeyttää tutkimukseen osallistuminen. (ks. Robson 2001, 138.) Kukaan työntekijä ei kuitenkaan halunnut keskeyttää haastattelua tai jäädä siitä pois. Kerroimme lyhyesti alkukartoituksesta esille nousseita huomioista ja tarkensimme menetelmien koskevan myös keskustelua ja Nopsa perhetyön rakenteissa olevia menetelmiä. Työnrakenteisiin kuuluvilla menetelmillä tarkoitamme Nopsa perhetyön työkäytännöissä olevia menetelmiä kuten intensiivisyyttä ja työparityötä. Haastattelutilanteessa toinen meistä toimi haastattelijana ja toinen havainnoi aktiivisesti, kirjoitti haastattelun edetessä muistiinpanoja haastattelutilanteesta sekä teki ajoittain tarkentavia kysymyksiä. Päädyimme tähän roolija-koon, koska katsoimme sen tuovan enemmän luotettavuutta tutkimukseen. Kysymysten muotoilu ja esittäminen pysyivät samanlaisena haastattelusta toiseen, kun haastattelijana toimi sama ihminen. Toisaalta muistiinpanoista on hyötyä, mikäli haastattelua ei voida purkaa täysin nauhalta. Ne toimivat varoimenpiteenä nauhoitusongelmien varalta sekä muistuttivat haastattelijoina tilanteeseen liittyneistä sanattomista viesteistä. (ks. Robson 2001, 145.)

Nauhoitimme kaikki haastattelut digitaalisella videokameralla. Päädyimme käyttämään videokameraa haastattelun nauhoituksissa, koska siinä oli paras äänentoisto. Haastattelujen nauhoituksella pyrimme saamaan kommunikaatiotapahtumasta säilytetyksi olennaisia seikkoja ja haastattelu sujuu nopeasti ilman katkoja. (ks. Hirsjärvi & Hurme 2008, 92.) Kysyimme kaikilta haastatteluun tulevilta luvan videokameran käytölle heti haastattelujen alussa.

Haastattelutilanteissa ei esiintynyt ulkopuolisia häiriötekijöitä, jotka olisivat mielestämme vaikuttaneet haastateltavien vastauksiin. Haastattelujen edetessä kiinnitimme huomiota kysymysten asetteluun, koska joidenkin haastateltavien oli vaikea niitä muutoin ymmärtää. Haastattelujen edetessä varmistimme vastaavtko meidän ja työntekijöiden käsitykset toisi-aan eli puhummeko heidän kanssaan samasta asiasta. Näin pyrimme lisäämään tutkimuksen luotettavuutta. Haastattelut olivat luontevia ja haastateltavat kertoivat avoimesti ajatuksistaan menetelmien käytöstä sekä omasta työtavasta. Työparit myös refleктоivat keskenään heidän omaa työtapaansa ja pohtivat menetelmien käyttöä. (ks. Hirsjärvi, Remes & Sajavaara 2007, 227.) Haastattelut kestivät 50–90 minuuttia. Yhteensä haastattelunauhaa kertyi 10 tuntia ja 38 minuuttia.

Kuudennen haastattelun jälkeen, huomasimme samanlaisten vastausten alkavan toistua ilman, että uudenlaisia havaintoja tuli kovinkaan paljon esille. Huomasimme tästä, että tutkit-tavat eivät tuota enää tutkimusongelman kannalta uutta tietoa. Tällöin puhutaan aineiston kylläntymisestä eli saturaatiosta. Saturaation ajatus perustuu siihen, että tietty määrä aineistoa riittää tuomaan esille teoreettisen peruskuvion, mikä tutkimuskohteesta on mahdollis-ta saada, jos haastateltavien kokemustausta pysyy samana. (Eskola & Suoranta 2001, 62–63.) Jatkoimme kuitenkin haastattelujen tekemistä, jotta saimme kaikkien työntekijöiden mielipi-teet huomioiduksi.

6.4.4.3 Asiakkaiden haastattelut

Lastensuojeluperheet ovat heikommassa asemassa oleva ryhmä ja heidän yksityisyyttään tulee suojella ja kunnioittaa. Lastensuojeluperheet suhtautuvat usein kielteisesti tutkimuksiin ja sen tekijöihin, koska käsiteltävät asiat ovat usein arkaluontoisia. Oli tärkeitä kiinnittää huomiota myös siihen, että olemme tutkijoina valtasuhteessa perheisiin, koska olemme sosiaali- ja terveydenhuollon työntekijöitä. (ks. Vilka 2005, 63–65.)

Lasten tutkimukseen osallistumiseen tarvitaan huoltajan tai muun edustajan lupa. Tämä perustuu oletukseen, jonka mukaan lapsilla ei itsellään ole täyttä kompetenssia tehdä informoitua suostumusta. (Kuula 2006, 147.) Olimme huomioineet tämän etukäteen jo tutkimuslupaa hakiessa, sillä olimme laatineet asiakasperheille saatekirjeen, jossa kerromme tutkimuksemme tarkoituksesta. Saatekirjeen mukana on sekä vanhemmille että lapsille omat suostumuslomakkeet. Tämän lisäksi olimme etukäteen suunnitelleet, että asiakasperheet saavat teema-haastattelun rungon etukäteen ennen haastatteluun tulemistä, jolloin he voivat orientoitua haastatteluun. Otimme siis huomioon sen tutkimuseettisen ohjeen, jonka mukaan myös huoltajilta on saatava lupa tutkimukseen osallistumisesta, vaikka lapsi olisi itse suostunut haastatteluun. (ks. Kuula 2006, 148.) Lasten ollessa tutkimuksen kohteena, tutkimuksen eettiset kysymykset korostuvat. Lapsia koskee erityinen turva ja vanhempien oikeuksia kunnioitetaan. Yleisperiaatteena on se, että sekä lapsen että vanhemman tulee antaa suostumus. Jos jompikumpi kieltäytyy, tutkimusta ei jatketa. (Vilka 2005, 63–65.)

Olemme tiedostaneet sen, että nuoruuteen kuuluu etääntyminen aikuisten maailmasta, eivätkä nuoret välttämättä halua osallistua tutkimuksiin. (Hirsjärvi & Hurme 2008, 132.) Etukäteen olimme miettineet, että haastattelu toteutetaan koko perheen haastatteluna. Emme olleet etukäteen pohtineet sitä, että nuori ei välttämättä halua kertoa omaa mielipidettään vanhempien kuullen. (ks. Hirsjärvi & Hurme 2008, 133.) Kiinnitimme asiaan huomiota samalla, kun perehdyimme tutkimuskirjallisuuteen. Päädyimme siihen, että tarjoamme nuorelle mahdollisuuden tulla yksin haastatteluun niin halutessaan.

Työntekijöiden haastattelujen yhteydessä kerroimme työntekijöille tarpeestamme saada tutkimukseemme asiakasnäkökulmaa ja perheitä haastatteluun. Kerroimme työntekijöille miksi haluamme asiakkaiden näkökulman tutkimukseemme sekä kerroimme millä tavalla haastattelut perheiden kanssa toteutamme. Kerroimme myös mahdollisuudesta mennä tarvittaessa perheen kotiin, mikäli perheen olisi vaikea tulla Nopsa perhetyön tiloihin. Samalla kerroimme työntekijöille tutkimusluvassa olleesta kohdasta, jossa kiellettiin tutkijoiden suora yhteydenotto asiakasperheisiin. Tämän vuoksi tarvitsimme työntekijöiden apua asiakkaiden saamisessa, perheiden motivoimisessa sekä haastatteluista sopimisessa. Motivoimme haastattelussa työn-

tekijöitä kysymään heidän asiakasperheiltään suostumusta haastatteluun ja kerroimme, että lähetämme suostumuslomakkeen sekä teemahaastattelun rungon heille sähköpostilla, jotka he voivat toimittaa asiakasperheille. Esitimme toiveen työntekijöille, että he ovat meihin yhteydessä sähköpostitse huhtikuun 2010 aikana, kun ovat saaneet tiedon asiakasperheiden suostumuksesta. Haastatteluissa suurin osa työntekijöistä uskoi löytävänsä perheen haastatteluun ja lupasivat kysyä asiaa perheiltä.

Nopsa perhetyön työntekijät olivat ensiarvoisen tärkeässä roolissa, jotta he pystyisivät motivoimaan nuoret ja heidän perheensä osallistumaan tutkimukseen. Kerroimme työntekijöille kunnioittavamme lapsen omaa mielipidettä osallistua tai olla osallistumatta tutkimukseemme. Halusimme kunnioittaa näin tutkimuksen eettistä periaatetta, jonka lähtökohtana on lapsen oman mielipiteen kunnioitus. (ks. Kuula 2006, 151.) Toivoimme kuitenkin saavamme tutkimukseen lapsen mielipiteitä, sillä halusimme kuulla ja ottaa heidän mielipiteet vakavasti. Mielestämme olisi ensiarvoisen tärkeätä saada nuorilta, jotka ovat työskentelyn kohteena, palautetta tehdystä työstä ja siitä, miten he ovat kokeneet käytetyt työskentelymenetelmät.

Olimme päättäneet, että tutkimukseen osallistuville perheille annamme kiitokseksi osallistumisesta lahjakortin ja nuorelle elokuvalipun sekä Mc Donald´s lahjakortin. Emme kuitenkaan saaneet yhteydenottoja, joten laitoimme Nopsa perhetyön johtavalle ohjaajalle huhti–toukokuun aikana neljä sähköpostiviestiä, jossa kysymme asiakkaiden suostumusta ja kiinnostusta haastatteluun. Emme saaneet edes näiden sähköpostien jälkeen yhteydenottoja tai asiakasperheitä haastatteluun kevään 2010 aikana. Otimme uudelleen yhteyttä johtavaan ohjaajaan elokuun 2010 alussa uudelleen ja kysyimme, ovatko työntekijät kysyneet asiakasperheitä suostumusta haastatteluun. Olimme johtavan ohjaajan kanssa yhteydessä saman asian tiimoilta elokuussa useamman kerran, mutta asia ei edennyt. Emme saaneet työntekijöiltä useista yrityksistä huolimatta tietoa perheistä, jotka olisivat suostuneet haastatteluun. Jouduimme valitettavasti rajaamaan aineistonhankinnasta perheiden haastattelut pois, koska niitä ei olisi voitu toteuttaa tutkimuksen aikataulun puitteissa.

6.4.5 Litteroinnit

Jotta haastatteluaineistoa voidaan tutkia, pitää se muuttua sellaiseen muotoon, jota voi tutkia. Haastatteluaineiston kohdalla tämä tarkoittaa nauhoitusten muuttamista tekstimuotoon. Haastatteluaineiston muuttamista tekstimuotoon kutsutaan litteroinniksi. Litterointi on työstä, mutta samalla se lisää tutkijoiden vuoropuhelua tutkimusaineiston kanssa. Haastatteluaineiston muuttaminen tekstimuotoon helpottaa tutkimusaineiston analysointia eli tutkimusaineiston järjestelmällistä läpikäyntiä, aineiston ryhmittelyä ja luokittelua. (Vilkkä 2005, 115.) Haastattelujen suorittamisen jälkeen, kuuntelimme nauhoitetut haastatteluaineistot yhdessä ensin kertaalleen läpi. Olemme huomioineet ja turvanneet haastattelun salassapidon

siten, että vain tutkijat ovat litteroineet haastattelut. Haastattelun olemme purkaneet teksti-tiedostoksi ja olemme muuttaneet haastateltavien nimet peitenimiksi. Olemme käyttäneet H1, H2, H3 jne. kuvaamaan haastateltavia ja numerointi on ollut juoksevaa. (ks. Kuula 2006, 129, 215.)

Pyrimme parantamaan haastattelun laatua siten, että litteroimme haastattelut niin nopeasti kuin mahdollista haastattelujen jälkeen. Pyrimme parantamaan litteroinnin laatua sillä, että kuuntelimme ja seurasimme litteroitua tekstiä yhdessä, jolloin tarkkailimme kirjoitetun tekstin ja haastattelun yhteensopivuutta. (ks. Hirsjärvi & Hurme 2008, 185.) Litteroimme kaikki haastattelut sanasta sanaan, mutta emme ole kiinnittäneet huomiota kielen rakenteisiin. Emme myöskään ole käyttäneet litteroitaessa erillisiä litterointisymboleja kuvaamaan kesken jääneitä sanoja tai taukoja. Litteroimalla sanasta sanaan olemme päässeet siihen, että haastateltavien sanomiset ja niiden merkitykset ovat suoria lainauksia. Haastateltavien puhetta ei ole litteroinneissa muutettu tai muokattu. (ks. Vilka 2005, 116.) Olemme pyrkinneet tutkimusaineistoa kerätessämme huomioimaan sen, ettemme kerää suoria tunnistetietoja. Emme ole litterointeihin kirjanneet työntekijöiden nimiä, sähköpostiosoitteita tai puhelinnumeroita. (ks. Kuula 2006, 214.)

Litteroitaessa käytimme kirjasintyyppiä Calibri, fonttia koko 11 sekä 1,5 riviväliä. Litteroitua tekstiä kertyi yhteensä 177 sivua. Yhden haastattelun litterointi oli hankalaa, koska emme kuulleet erään haastateltavan puhetta kovin selvästi ja hän istui kaukana videolaitteesta. Litteroimme tämän haastattelun yhdessä, jolloin toinen meistä kirjoitti ja kumpikin kuunteli haastattelua. Pyrimme tällä siihen, ettemme tee vääriä tulkintoja työntekijän puheesta ja kuulemme asiat oikein.

Olemme varmistaneet tallenteet usealla tavalla. Olemme käsitelleet aineistoa siten, että tutkittavien yksityisyyden suoja ei ole vaarantunut. Olemme purkaneet nauhat tietokoneelle, jolta ne on poltettu varmuuskopioksi cd-levyille. Tietokoneella olevat haastattelut on turvattu salasanalla ja tietokoneeseen on asennettu vahva virustentorjuntaohjelma. Emme siirtäneet litteroituja tekstejä sähköisesti, vaan printattuina kopioina. Varmuuskopiot ovat toisen tutkijan hallussa lukollisessa kaapissa. Litteroidut haastattelut säilytetään kummankin tutkijan kotona lukollisessa kaapissa, jotta ulkopuoliset eivät pääse niihin käsiksi. Tämän lisäksi litteroidut haastattelut on tallennettu cd-levylle, joka on samassa paikassa haastattelujen kanssa. Olemme tutkimuslupaa hakiessa luvanneet hävittää haastattelunauhat, kun tutkimuksemme on valmistunut, jolloin hävitämme varmuuskopiot sekä tietokoneella olevat tiedostot. Litteroidut haastattelut laitamme silppuriin, jotta ne eivät joudu ulkopuolisten käsiin. (ks. Kuula 2006, 208–209.)

6.5 Aineiston analyysi

Sisällönanalyysillä etsitään tutkimusaineistosta merkityssuhteita ja merkityskokonaisuuksia. Tällä analyysimenetelmällä pyritään saamaan tutkittavasta ilmiöstä kuvaus tiivistetyssä ja yleisessä muodossa, kadottamatta aineiston sisältämää informaatiota. Sisällönanalyysillä tarkoitetaan dokumenttien sisällön sanallista kuvaamista. Hajanaisesta aineistosta pyritään luomaan selkeätä, mielekästä ja yhtenäistä informaatiota. Analysoinnin avulla aineistoon luodaan selkeyttä, jotta voidaan tehdä luotettavia johtopäätöksiä tutkittavasta ilmiöstä. Laadullisen aineiston analysoinnin tarkoituksena on informaation lisääminen. (Tuomi & Sarajärvi 2009, 106–108.)

6.5.1 Induktiivinen sisällönanalyysi

Valitsimme tutkimuksen aineiston analyysimenetelmäksi laadullisen sisällönanalyysin. Päädyimme sisällönanalyysiin siksi, että se mahdollisti aineiston systemaattisen ja objektiivisen tarkastelun. Lisäksi sen avulla oli mahdollista järjestää, kuvailla ja kvantifioida tutkittavaa ilmiötä. Valitsimme sisällönanalyysin käytettäväksi, koska tutkimuksessamme kertyi haastattelujen kautta runsaasti aineistoa. (ks. Kyngäs & Vanhanen 1999, 3–4.) Aineiston analysointi aloitetaan aineistoon tutustumisella. Eskola ja Suorannan (2001, 151) mukaan aineisto tulisi lukea moneen kertaan, jotta se avautuu tutkijalle. Luimme aineiston useampaan kertaan läpi ennen analyysin teon aloittamista. Aineistoon tutustumisen jälkeen analyysin tekemistä meillä sääтели itse aineisto.

Yksityiskohtaisia sääntöjä siitä, kuinka analyysi pitäisi tehdä, ei ole olemassa. Aineistoa voidaan luokitella kahdella eri tavalla: induktiivisesti eli aineistosta lähtien tai deduktiivisesti eli aikaisempaa käsitejärjestelmää käyttäen. Käytimme aineiston analysoinnissa induktiivista sisällönanalyysiä. (Kyngäs & Vanhanen 1999, 3–4.) Induktiivisessa sisällönanalyysissä analyysiprosessi on aineiston pelkistämistä, ryhmittelyä ja koodausta. Pelkistämällä tarkoitetaan tutkimusongelmien kannalta epäolennaisen tiedon karsimista tutkimusaineistosta, kadottamatta kuitenkaan tärkeää informaatiota. Tämä vaatii tutkimusaineiston tiivistämistä eri osiin. Tutkimusongelma ja tutkimuskysymykset ohjaavat aineiston tiivistämistä. (Vilka 2005, 140.)

6.5.2 Aineiston analyysin eteneminen

Esitämme seuraavaksi, miten olemme haastatteluaineiston analysoineet. Eskola ja Suorannan (2001, 151–152) mukaan aineiston ensimmäisen jäsenystapa pitäisi toteuttaa sellaisten käsitteiden tasolla, jonka sekä haastateltavat ja tutkija ymmärtävät samalla tavalla. Teema-haastattelun teemat muodostavat eräänlaisen aineiston jäsenyyksen, jota voi hyödyntää.

Teemahaastattelurungon avulla seulotaan aineistosta esille sellaisia tekstikohtia, jotka kertovat kyseisistä asioista.

Analyysin tekemisen aloitimme haastatteluaineiston pelkistämällä, jossa käytimme hyödyksi teemahaastattelun teemoja. Kokosimme kaikkien haastattelujen vastaukset tiettyyn kysymykseen samalle paperille. Kopioimme paperille tekstikohdat sellaisenaan, jolloin meille mahdollistui paremmin kyseisen teeman sisältöön tutustuminen. Pelkistämisen jälkeen meille jäi 44 sivua haastattelumateriaalia ryhmiteltäväksi ja koodattavaksi.

Pelkistämisen jälkeen aloimme ryhmitellä aineistoa uudelleen. Ryhmittely tapahtui käyttäen apuna analyysin kohteena olevia analyysiyksiköitä. Tutkimustehtävämme ohjasi analyysiyksiköiden valintaa. Tavallisimmin yksi sana, sanayhdistelmä tai lause toimi analyysiyksikkönä. (ks. Kyngäs & Vanhanen 1999, 5.) Analyysiyksiköt olivat sekä lauseita että yksittäisiä sanoja. Analyysiyksiköitämme ovat esimerkiksi: ”asiakkuuden alussa”, ” yhdessä ymmärtämisen lisäämiseen” ja ”voi nähdä niin kuin toisin” Nämä esimerkit ovat alkuperäisilmauksia analyysiyksiköistä.

Ryhmittelyn jälkeen pelkistimme aineistoa, jolloin koodasimme pelkistettyjä ilmaisuja, jotka liittyvät tutkimustehtäväämme. Numeroimme pelkistetyt vastaukset, jotta pystyimme käyttämään niitä myöhemmin elävöittämään tutkimusraporttia. Jatkoimme aineiston analysointia pelkistetyistä ilmauksista eteenpäin, yhdistämällä samaa tarkoittavat ilmaisut samaan kategoriaan ja antamalla kullekin kategorialle sen sisältöä kuvaavan nimen. Näin muodostimme alakategorioita. (ks. Kyngäs & Vanhanen 1999, 5.)

Kuvaamme seuraavaksi yhden yhdistävän kategorian analyysin tekoa. Taulukko 1 kuvaa, millä tavalla muodostimme aineiston analyysin avulla alkuperäisistä ilmauksista ensin pelkistettyjä ilmauksia, jotka ryhmittelimme alakategorioihin.

ALKUPERÄINEN ILMAISU	PELKISTETTY ILMAISU	RYHMITTELY / ALAKATEGORIAT
”... joku tällainen lomake, joka ohjaa sitä keskustelua...”	OHJAA KESKUSTELUA	VUOROVAIKUTUKSEN TUKI
”...että pysytään siinä, kun on vaikea puhua siitä oikeasta asiasta...”	ASIASSA PYSYMINEN	TYÖNTEKIJÄN TYÖVÄLINE
”...tämän tyyppiset ovat yleensä enempi siihen koko perheen sosiaaliseen suhteeseen, jos niitä pitää selvittää...”	PERHEEN SOSIAALISEN SUHTEEN SELVITTÄMINEN	TIEDONHANKINTA
”... Sit se voi tuoda myös ihan semmoisia uusia näkökulmia asioihin...”	AUTTAA LÖYTÄMÄÄN UUSIA NÄKÖKULMIA	MUUTOKSEEN PYRKIMINEN

”...Toi on varmaan hyvä se, että voimavarojen etsiminen...”	VOIMAVAROJEN ETSIMINEN JA LÖYTÄMINEN	TOIMIVIEN ASIOIDEN VAHVISTAMINEN
---	---	-------------------------------------

Taulukko 1: Esimerkki joidenkin alaluokkien muodostumisesta Menetelmän käyttöön vaikuttavat asiat -yhdistävässä kategoriassa.

Jatkoimme analyysiä yhdistämällä samansisältöiset alakategoriat toisiinsa, jolloin niistä muodostui yläkategorioita. Jatkoimme aineiston abstrahointia yhdistämällä yläkategorioita niin kauan, että muodostui yhdistävä kategoria. (ks. Kyngäs & Vanhanen 1999, 5.) Taulukko 2 kuvaa, millä tavalla muodostimme aineiston analyysin avulla alakategorioista yläkategorioita ja päädyimme lopulta yhdistävään kategoriaan.

ALAKATEGORIAT	YLÄKATEGORIAT	YHDISTÄVÄ KATEGORIA
EI VIITEKEHYSTÄ TEORIOIDEN POIKKITIETEELLISYYS	MENETELMÄN VIITEKEHYS	MENETELMÄN KÄYTTÖÖN VAIKUTTAVAT ASIAT
PSYKOLOGISET TEORIAT		
PERHETERAPEUTTISET TEORIAT		
YHTEISKUNNALLISET TEORIAT		
VUOROVAIKUTUKSEN TUKI TYÖNTEKIJÄN TYÖVÄLINE TIEDON HANKINTA MUUTOKSEEN PYRKIMINEN TOIMIVIEN ASIOIDEN VAHVISTAMINEN	MENETELMÄN KÄYTÖN TARKOITUS	MENETELMÄN KÄYTTÖSSÄ HUOMIOITAVAT ASIAT
ASIAKKAAN HALUKKUUS HYÖDYLLISYYS TYÖNTEKIJÄN EPÄVARMUUS MENETELMISTÄ SAATU PALAUTE	MENETELMÄN KÄYTTÖSSÄ HUOMIOITAVAT ASIAT	

Taulukko 2: Ala-, ylä- ja yhdistävä kategoriat

Aineiston analyysin avulla saimme muodostettua kuusi erilaista kuvausta. Ensimmäinen kuvaus on tehty alkukartoituksen vastausten perusteella ja loput viisi kuvausta rakensimme haastatteluaineiston perusteella. Kolme kuvausta (Alkukartoituksen yhteenveto, Ulkoisten menetelmien käyttöönoton prosessi, Yhteenveto menetelmistä asiakasprosessin eri vaiheissa ja kehittämistoiveet) jäivät alakategorioiden tasolle ja kolmen kuvauksen (Menetelmät, Menetelmän valintaan vaikuttavat asiat, Menetelmän käyttöön vaikuttavat asiat) analyysi päättyi yhdistäviin kategorioihin asti.

Olisimme hävittäneet tärkeää tietoa, jos olisimme jatkaneet kolmen (Alkukartoituksen yhteenveto, Ulkoisten menetelmien käyttöönotonprosessi, Yhteenveto menetelmistä asiakasprosessin eri vaiheissa ja kehittämistoiveet) pelkistettyjen vastausten ryhmittelyä alakategorioiden tasolta eteenpäin. Pitäytymällä alakategorioissa olemme pystyneet luomaan kolme toimivaa ja havainnollistavaa kuvausta.

7 Tutkimuksen tulokset

Esittelemme tutkimustulokset siten, että aloitamme yhdistävistä kategorioista edeten aina työntekijöiden lausumiin. Tekstissä olemme käyttäneet yhdistävän kategorian nimeä luvun otsikkona. Yläkategoriat toimivat testissä väliotsikkoina ja alakategoriat olemme erottaneet tekstistä alleviivauksella. Esitämme haastattelulainauksia tuomaan luotettavuutta ja rikastamaan kuvausta. Emme käytä minkäänlaisia tunnistetietoja, jotta pienen työyhteisön yksittäisen työntekijän anonymiteetti säilyisi. Olemme jättäneet suorista lainauksista tunnistettavat tiedot pois ja poistaneet työntekijöiden nimet, jos sellaisia on esiintynyt.

7.1 Alkukartoitus

Alkukartoituksessa vain yksi työntekijä toi esille, että työskentelyä ohjaa ratkaisukeskeinen viitekehys. Muista vastauksista ei löytynyt mainintaa siitä, millaisella viitekehyksellä työntekijä työskentelee. Vastauksissa työntekijät nostivat esille tärkeimmäksi menetelmäksi vuorovaikutuksen asiakkaan kanssa, jota käytetään koko asiakkuuden ajan. Keskustelulla on aina jokin tarkoitus ja tavoite.

Muita menetelmiä työntekijät esittivät lähinnä luettelomaisesti. Työntekijät olivat ryhmitelleet osan menetelmistä toiminnallisiksi menetelmiksi, joilla he tarkoittivat eri liikuntalajeja sekä leirejä. Ryhmittelimme muut esille tulleet menetelmät kortteihin, lomakkeisiin, roolikarttoihin sekä osin yksittäisiksi menetelmiksi. Näitä menetelmiä kutsumme vuorovaikutusta tukeviksi menetelmiksi, koska työntekijät toivat vastauksissaan esille, että menetelmiä käytetään vuorovaikutuksen tukena.

Työntekijöiden oli vaikea liittää menetelmien käyttö tiettyyn asiakkuuden vaiheeseen. Osa liitti menetelmän käytön kaikkiin asiakkuuden vaiheisiin ja yksi vastasi yleisesti käyttävänsä menetelmiä eri asiakkuuden vaiheissa. Monet vastaajista liittivät toiminnallisuuden asiakkuuden alkuvaiheeseen eli tutustumiseen. Työskentelyn alkuvaiheeseen yksi liitti myös kuvat, kortit ja lomakkeet, jolla pyritään tutustumiseen ja tavoitteiden asetteluun helpottamiseen.

Retket, leirit ja toiminnallisuus on yleensä työn alkuvaihetta eli tutustumista.

Vuorovaikutusta tukevia menetelmiä käytetään työskentelyn seurannassa, tukemisen apuvälineenä tai poikkeustilanteissa tarpeen mukaan. Osa menetelmistä on Nopsa perhetyön rakenteissa olevia eli ne kuuluvat työkäytäntöihin, joita jokaisen työntekijän tulisi käyttää. Kartoituksessa nousi yksi menetelmä esille, joka on nimeltään Räsäset. (Räsäset / Hyvikset on työn vaikuttavuuden mittari, ks. luku 8.2.2.3)

Räsäsiä käytetään sekä alku- että loppuvaiheessa.

Työntekijöiden mielestä lisäkoulutusta tarvitaan. Menetelmiä käytetään asiakaslähtöisesti ja niiden käyttö ei ole itseisarvo, vaan ne ovat tukena työssä. Työntekijöiden mielestä menetelmistä on ollut hyötyä eri tilanteissa.

Muutoin menetelmiä käytetään asiakaslähtöisesti tai ollaan käyttämättä.

Alkukartoituksen vastauksissa esiin tulleet Nopsa perhetyön työntekijöiden menetelmäkoulutukset on myös kerätty Alkukartoituksen yhteenvetoon, joka on kuviossa 5.

ALKUKARTOITUKSEN YHTEENVETO

VIITEKEHYKS: RATKAISUKESKEISYYS

NOPSA PERHETYÖN TYÖNTEKIJÖIDEN MENETELMÄKOULUTUKSET

- TOIMINNALLISET MENETELMÄT
- RYHMÄN OHJAUS
- SEIKKAILUAPUOHJAAJA KOULUTUS
- TOKO-KOULUTUS
- NARRATIIVINEN KOULUTUS
- VOIMAVARAKESKEINEN KOULUTUS
- NLP
- VERKOSTOTYÖ
- KOGNITIIVINEN, NARRATIIVINEN JA PERHETERAPIAN PARISTA TULEVAT LÄHESTYMISTAVAT
- RATKAISUKESKEISTEN MENETELMIEN KÄYTTÖ
- PERHETERAPIAKOULUTUS
- MUUT ERI MENETELMÄKOULUTUKSET

MUUTA

- LISÄKOULUTUSTA TARVITAAN
- OSA KÄYTETTÄVISTÄ MENETELMISTÄ ON NOPSAN RAKENTEESSA OLEVIA
- MENETELMIÄ KÄYTETÄÄN ASIAKSLÄHTÖISESTI
- KAIKKI NOPSASSA Keskustelun ja vuorovaikutuksen syntyvät tähtäävät menetelmät ovat tarpeellisia
- MENETELMIEN KÄYTTÖ EI OLE ITSEARVO, VAAN OVAT TUKENA TYÖSSÄ
- ERI MENETELMISTÄ ON OLLUT HYÖTYÄ ERI ASIAKASTILANTEISSA

ASIAKKUUDEN ALKU

KÄYTETTÄVÄT MENETELMÄT:

- Keskustelut
- Tavoitteiden asettelu
- Tutustuminen
- Toiminnallisuus tutustumisvaiheessa
  - * RETKET
  - * LEIRIT
  - * KIIPEILY
  - * LASKETTELU
- RÄSÄSET / HYVIKSET
- KUVAT
- KORTIT
- LOMAKKEET

ASIAKKUUDEN KESKIVAIHE

KÄYTETTÄVÄT MENETELMÄT:

- Keskustelut

ASIAKKUUDEN LOPETUS

KÄYTETTÄVÄT MENETELMÄT:

- Keskustelut
- RÄSÄSET / HYVIKSET

KESKUSTELUT

- AINA JOKIN TARKOITUS JA TAVOITE
- MUKANA KOKO TYÖSKENTELYN AJAN

VUOROVAIKUTUSTA TUKEVAT MENETELMÄT:

- NARRATIIVINEN JA RATKAISUKESKEINEN HAASTATELU
- OMAT TUTKIMUSKYSELYT
- KORTIT: NALLE-, MUN STOORI-, TAVOITE-, ELÄMÄN TÄRKEÄT ASIAT-, VOIMAVARA-, TUNNEKORTIT
- LOMAKKEET: ELÄMÄNKAARI, VERKOSTOKARTTA, ELÄMÄNJANA, SUKUPUU, HAASTATELUPOHJAT, ELÄMÄNHALLINTA, PÄIVÄN- JA VIIKON KELLO, VOIMAVARAKYSELY
- VANHEMMUUDEN- JA ITSENÄISTYVÄN NUOREN ROOLIKARTTA
- VALOKUVAT, KUVAT
- VUOROVAIKUTUKSEN JA KIINTYMISSUHTEEN HAVAINNOINTI
- RÄSÄSET / HYVIKSET

- TYÖSKENTELYN ERI VAIHEISSA
- TYÖSKENTELYN SEURANNASSA YHTEISENÄ TUTKIMISEN VÄLINEENÄ
- PRAGMAATTISTEN TAPAUSTEN, TILANTEIDEN JA TARPEIDEN MUKAAN PORTFOLIO PERIAATTEELLA

TOIMINNALLISET MENETELMÄT:

- KIIPEILY
- LASKETTELU
- LEIRIT
- RETKET

- TOIMINNALLISUUS TUKEE ERITYISESTI ASIAKKUUDEN ALUSSA ELI TUTUSTUMISVAIHEESSA OLEVAA ASIAKASPROESSIA

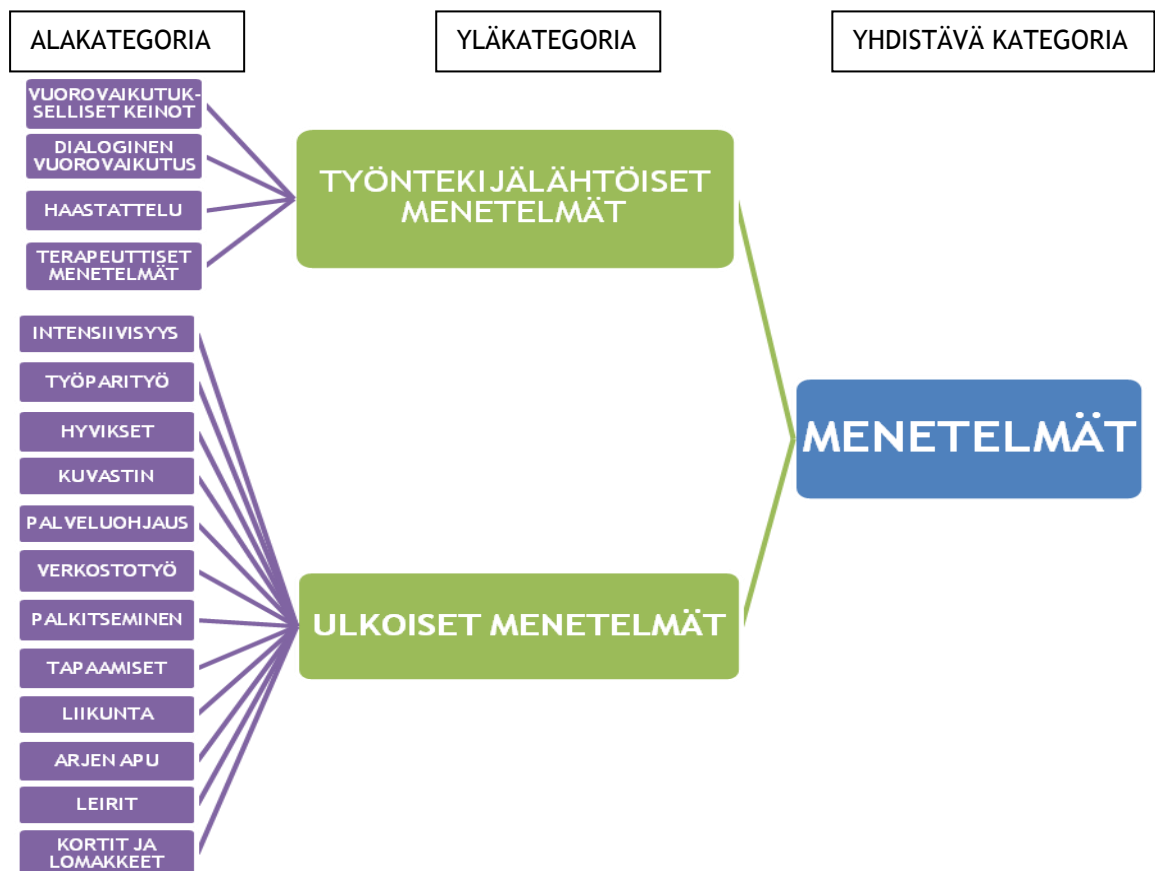
Kuvio 5: Alkukartoituksen yhteenveto

7.2 Nopsa perhetyön menetelmät

Tutkimuksessa tarkoitamme menetelmillä erilaisia perhetyön käytössä olevia työvälineitä, työmenetelmiä ja niihin liittyviä toimintaperiaatteita. Haastateltavien mielestä menetelmät ovat tapa tehdä perustyötä. Menetelmiksi voidaan laskea kaikki erilaiset tavat ja keinot tehdä työtä, jotka vievät asiakkaan tilannetta eteenpäin.

Haastatteluista esille nousseista menetelmistä, rakensimme analyysin avulla Menetelmät - yhdistävän kategorian. Menetelmät-sana toimii käsitteenä, joka pitää sisällään työnrakenteissa olevia työtapoja ja työntekijän valittavissa olevia ulkoisia menetelmiä, kuten kortteja, lomakkeita, arjessa toimimista yhdessä perheen kanssa, liikuntaa tai leirejä. Lisäksi siihen kuuluu työntekijästä ja hänen valinnoistaan lähtevät menetelmät, jotka pohjautuvat vuorovaikutuksen eri tapoihin.

Kuvio 6 havainnollistaa analyysin tuloksena rakennetun Menetelmät-yhdistävän kategorian, joka sisältää aineiston analyysin ala- ja yläkategorioineen. Kuvioista selviää, mitä ulkoisiin menetelmiin ja työntekijälähtöisiin menetelmiin sisältyy. Kuvion sisältöä avaamme tarkemmin seuraavissa alaluvuissa.

Kuvio 6: Nopsa perhetyön käytössä olevat menetelmät

7.2.1 Työntekijälähtöiset menetelmät

Työntekijät käyttävät työssään erilaisia vuorovaikutuksellisia keinoja, joiden avulla he pyrkivät pääsemään vuorovaikutukseen perheenjäsenten kanssa. Tärkeätä on perheen kohtaaminen avoimesti ja hienovaraisesti. Työntekijät havainnoivat perheenjäsenten tapaa toimia ja olla keskenään vuorovaikutuksessa.

*Etä huomaan just ääneen, ääneen ajatella sitä, mitä havainnoit.
Jos, jos... siitä lähtee lastensuojelukontekstista jotain, mitä pitää
nostaa esille.*

Mallin antamisen kautta työntekijät tuovat perheeseen toisenlaisen tavan toimia ja käsitellä tilannetta. Työntekijät näyttävät omalla toiminnallaan vanhemmille ja lapselle vaihtoehtoisia tapaa toimia. Erilaisin menetelmin tilanteen hahmottaminen niin työntekijälle kuin perheelle on tärkeätä. Osa työntekijöistä käyttää piirtämistä apuna selventääkseen tilannetta. Erityisiä tavaroita ei välttämättä tarvita tilanteen selventämiseksi, vaan käden ulottuvilla olevat asiat riittävät toimimaan hahmottamisen apuna.

*Esimerkiksi ite käytän tosi paljon siis ihan spontaania piirtämistä,
ku pitää joku saaha. Mä ite oon niin visuaalinen, että mä saatan, ku
vaikka reflektoidaan, niin mä piirrän maidmäppiä tai tätä, ni saman
oon huomannu toimivan perheessä.*

Perheet tarvitsevat ajoittain konkreettista ohjausta ja neuvontaa, jota työntekijät myös tekevät. He kuitenkin yrittävät päästä syvempään keskusteluyhteyteen. Perhetyön tärkein menetelmä on dialoginen vuorovaikutus. Dialogisuuteen kuuluu myös kuuleminen ja kuuntelu, jotka ovat erittäin tärkeitä menetelmiä, joita työntekijät käyttävät perheitä kohdatessa.

*Et me mennään niinku ihmettelemään eli silloin me ei niinku
määritellä kauheesti etukäteen juttuja... Ollaan, halutaan kuulla sitä
juttua... yhdessä asiakkaan kanssa niinku.*

Työntekijät käyttävät myös sanoittamista ja ääneen ajattelua, reflektointia, tietoisena menetelmänä. Työpari käyttää reflektointia perhetapaamisten jälkeen, mutta sitä käytetään myös perheen kuullen. Tällöin työntekijät refleктоivat keskenään sen hetkisestä tilanteesta esiin-nousseita ajatuksia perheen kuullen.

Erilaiset haastattelupohjat ovat hyödyksi vuorovaikutukseen pääsemisessä. Haastattelumene-telmistä työntekijät käyttävät esimerkiksi voimavara-haastattelua, motivoivaa haastattelua ja asiakaslähtöistä haastattelua. Nopsa perhetyön työntekijöillä on paljon terapeuttista osaamis-ta ja koulutusta, joten heillä on käytössä erilaisia terapeuttisia menetelmiä. Työntekijät käyt-tävät esimerkiksi narratiivisesta- ja ratkaisukeskeisestä terapiasta nousevia menetelmiä, joita ovat: tarinan kuvittaminen ja sanoittaminen, toisin näkeminen ja roolin vaihto. Systemisestä

teoriasta nousevat sirkulaariset kysymykset ovat yksi menetelmä, joka osalla työntekijöistä on käytössä.

Ja sit taas tavallaan, että sanottaa se niinkun löytää siitä kohtia, mistä siinä voi nähdä niin kuin toisin sen tulevaisuuden. Ettei, ettei sun tarvi niinkun olla tarinasi orja. Mutta ensiksihän se täytyy sanoittaa.

Ennakointia käytetään joidenkin perheiden kanssa hyödyksi, jotta perheet osaisivat toimia akuuteissa tilanteissa. Työntekijät käyvät läpi perheen kanssa lävitse erilaisia tilanteita ja käyttävät siinä apuna mielikuvaharjoitteita. Työntekijästä lähtevät menetelmät ohjaavat koko perhetyönprosessia. Jokaisella työntekijällä on yksilöllinen tapa olla vuorovaikutuksessa perheen kanssa, eikä ole olemassa oikeaa tai väärää tapaa päästä vuorovaikutukseen.

7.2.2 Ulkoiset menetelmät

Ulkoiset menetelmät - yläkategoria (ks. kuvio 6) koostuu 12 erilaisesta alakategoriasta. Ulkoisista menetelmistä esittelemme intensiivisyyden, työparityön, Hyvikset ja Kuvastin menetelmät, koska ne nousivat aineistosta laajemmin esille.

7.2.2.1 Intensiivisyys

Nopsa perhetyö on intensiivistä perhetyötä. Intensiivisyydellä tarkoitetaan sitä, että työntekijät pyrkivät olemaan perheeseen paljon kontaktissa ja tapaamisia perheen kanssa eri kokoonpanoissa on useita kertoja viikossa. Intensiivisyys näkyy parhaiten tapaamisten määrässä, joka mahdollistuu sillä, että työparilla on kerrallaan rajattu määrä perheitä työskentelyn kohteena.

Intensiivisyyteen kuuluu, että se on tietyillä ehdoilla alkavaa tavoitteellista ja suunnitelmallista työtä. Työskentely kestää yhdestä viiteen kuukautta. Työskentelytapa mahdollistaa joustavuuden ja nopean reagoimisen eri tilanteisiin. Työntekijät tapaavat perheitä myös virkajan jälkeen ja viikonloppuisin sekä muokkaavat kalentereitaan perheiden tarpeiden mukaan.

Ni se on niinku saatavuuden määre myös se intensiivisyys, et se on niinku aikaa ja joustavuutta, se on niinku myös sitä saatavuutta.

Intensiivinen työtapa mahdollistaa työntekijälle perheen arjessa läsnä olemisen. Työntekijät tutustuvat perheeseen paremmin, kun tapaavat perhettä useamman kerran viikossa. Useamman kerran viikossa olevat tapaamiset mahdollistavat vuorovaikutuksen syvyyden, jolloin perhettä pystytään paremmin tukemaan. Intensiivisyys mahdollistaa myös erilaiset työskentelytavat ja keinot, joilla pyritään perheen kanssa vuorovaikutukseen pääsemiseen.

7.2.2.2 Työparityö

Nopsa perhetyötä tehdään työparityönä, jonka työntekijät kokevat vahvuudeksi. Työparityö mahdollistaa tilanteissa reflektoinnin ja jälkikäteen tilanteiden purkamisen. Työpari toimii erilaisissa tilanteissa yksittäisen työntekijän tukena ja mahdollistaa työn jakamisen. Työparityö mahdollistaa erilaiset ammatilliset keskustelut ja auttaa pysymään työskentelyn struktuurissa.

Ja miten ne reflektoi siitä asiasta ja siis niinku keskustelee keskenään ja mitä ne ajattelee siitä ja et ne voi sit niinku jälkeensä keskustella ja miettiä, et mitä tässä nyt tehtiin ja ollaanko päästy mihin suuntaan ja mitä me ollaan yleensäkin.

Parityö mahdollistaa kontaktin saamisen perheeseen, koska usein toinen työntekijöistä saa paremman kontaktin perheen eri jäseniin. Työparit sopivat keskenään millä tavoin he perhettä tapaavat. He voivat tavata perhettä yhdessä tai toinen työparista voi tavata lasta yksin. Työpari tukee työssä jaksamista ja ehkäisee loppuun palamista. Työparilta on myös mahdollista oppia jotain uutta.

Mut siis tässä tietysti se tuo tukee ja auttaa jaksamista, kun on kaks. Mut et se intensiivisyys ja jos sohis joka puolelle, ni jos ois yksin, ni siin vois väsyä aika nopee. Niinku palaa loppuun, et tässä pystyy sit aika hyvin jakaa niit menoja ja niinku kuormaa ja taakkaa sit kaksille hartioille, et kyllähän se sit auttaa.

Työparityö edellyttää luottamusta ja työparin tunteminen helpottaa yhdessä työskentelyä. Parityötä helpottaa, jos työntekijöillä on keskenään samanlaisia ajatuksia ja yhteinen ymmärrys siitä, miten intensiivistä perhetyötä tehdään. Työpari mahdollistaa toisella tavalla työn tekemisen, kuin yksin tehtäessä. Työparityöskentelyssä turvallisuus ja toisen arvostaminen on tärkeitä.

Kun luottaa niin hyvin... se vaikuttaa siihen... miten siellä sitten niinku on, niinku siellä perheessä... kun tietää, että toinen vaikei ajattele samalla tavalla... mutta kulkee siellä jossain samoilla linjoilla tai ainakin luottaa siihen, että myös hän ainakin aistii tilanteen.

Haastatteluista selvisi, että jotkut työparit ovat vaihtuneet, johtuen työntekijävaihdoista. Työparin yhtenäisen toimintatavan omaksuminen vie aikaa. Oman aikansa vaatii myös se, että työparin kesken muodostuu yhtenäinen käsitys siitä, millä tavoin Nopsa perhetyössä työskennellään intensiivisesti ja mitä menetelmiä siinä käytetään.

Että se on vasta nyt oikeastaan muotoutumassa, että mitä välineitä ja menetelmiä me voitais tässä hyödyntää, tässä meidän työssä.

Työparin vaihtuminen vaikeuttaa työntekoa, koska työpariin tutustuminen ja luottamuksen

saaminen kestää oman aikansa. Työpariin tutustumisen lisäksi tarvitaan aikaa, jotta työpari voi keskenään keskustella siitä, millä tavoin intensiivistä perhetyötä tulisi tehdä ja muodostaa yhtenäisen tavan toimia.

7.2.2.3 Hyvikset ja Kuvastin -menetelmät

Nopsa perhetyön rakenteisiin eli työkäytäntöihin kuuluu erilaisia menetelmiä. Kaikkien työntekijöiden tulisi käyttää työssään Räsäsiä, joita nykyään kutsutaan nimellä Hyvikset. Hyvikset on Nopsa perhetyössä kehitetty vaikuttavuuden mittari, joka perustuu hyvinvointiteoriaan ja voimavaroalähtöisyyteen. Hyviksen avulla arvioidaan perheen ja lapsen eri elämän sekä hyvinvoinnin alueita. Menetelmän avulla saadaan esille asiakkaan henkilökohtainen näkemys omasta tilanteestaan. Hyviksiä käytettäessä tehdään yhtenäinen näkemys perheen ongelma-alueista. Hyvikset ovat teemarunkona toimiva haastattelupohja, joka pitäisi tehdä asiakkuuden alussa ja lopussa, joskus myös työskentelyn keskivaiheilla. Aineistosta kävi kuitenkin ilmi, etteivät kaikki työntekijät käytä Hyviksiä perheidensä kanssa. Työntekijät käyttävät Hyvikset -menetelmää eri tavoin, työparista riippuen. Osa käyttää menetelmää vain nuoren kanssa työskennellessä ja osa käyttää menetelmää koko perheen kanssa.

Meil on Räsänen, mikä on varmaan kaikki muutkin sanonut, ku se on pakko tehdä.

Nopsa perhetyön rakenteissa on käytössä myös Kuvastin -menetelmä, jolla arvioidaan asiakastyötä. Kuvastimen avulla saadaan esille perheen kokonaiskuva ja työparin tekemä työ. Kaikki Nopsa perhetyön työntekijät ovat mukana, kun Kuvastinta tehdään. Yksi työpari kerrallaan tuo oman asiakasperheen asiat ja kertoo omasta työskentelyprosessistaan. Perheen sosiaalityöntekijät ovat olleet joskus mukana Kuvastinta tehtäessä, mutta perhe ei ole paikalla.

Eliikkä joku tuo casen ja sitä sitten yhdessä spekuloidaan. Eliikkä joka toinen viikko me mun muistaakseni kokoonnutaan. Nyt on ollu vähän harvemmin. Ja se on hyvin tarkkaan rakennettu, mitä, miten ja mitä siinä käydään läpi. Mitä ulkoisia- ja sisäisiäresursseja ja niin pois päin. Sosiaalityöntekijät ovat tykänneet siitä kovasti, koska sillä me ollaan tehty näkyväksi meidän työtä.

Työntekijät ovat kokeneet Kuvastimen hyväksi työmenetelmäksi. Työpari saa Kuvastimen kautta palautetta tekemästään työstä ja saa uusia ideoita työskentelylle. Kuvastin menetelmä mahdollistaa työskentelyn tarkemman suunnittelun.

Että myös sitten työparina ajatellen, koska siinä ensin kun sä teet sitä, niin siitä saa semmosen kokonaiskuvan, että mitä sitä ollaan tehty. Ja sitten vielä, kun se käydään koko työryhmän kanssa läpi, niin saa sitten sitä palautetta ja ehkä ideoita ja ajatuksia.

Kuvastin menetelmän kautta myös muut työparit ovat saaneet oivalluksia siihen, mihin voisivat omassa työssään kiinnittää huomiota ja millaisia asioita tehdä, jotta saisivat omaa asiakasprosessia vietyä eteenpäin.

7.2.2.4 Perheen arjessa käytettävät muut ulkoiset menetelmät

Intensiivinen työskentelytapa mahdollistaa perhetyön tekemisen erilaisissa kokoonpanoissa ja paikoissa. Tapaamiset voidaan järjestää perheen kotona tai toimistolla, perheen tarpeista riippuen. Perheen tilanteen ja tarpeen mukaan työntekijät voivat tavata joko yksittäisiä perheenjäseniä tai koko perhettä.

Työntekijät työskentelevät paljon myös perheen verkostojen kanssa, johon kuuluvat lähiverkosto ja viranomaisverkosto. Lähiverkostoon lasketaan kuuluvaksi sukulaiset, tuttavat ja ystävät. Viranomaisverkostoon kuuluu perheestä riippuen esimerkiksi lastensuojelu, koulu, nuorisopsykiatrian poliklinikka, nuorisoasema sekä vanhemmille suunnatut erilaiset mielenterveys- ja päihdepalvelut.

Ja sitten tää, että mikä mun mielestä meillä poikkeehkä, että jostain muusta. Että kutsutaan tapaamiselle siis, että saattaa olla esimerkiksi mummo ja joku... siis sellaisia henkilöitä, jotka eivät kuulu siihen ydinperheeseen, mutta vaikuttaa siihen perheen elämään.

Verkostotyö on tärkeä työmenetelmä, joka mahdollistaa esimerkiksi tiedon jakamisen ja saamisen. Verkostotyön avulla on mahdollista saada laajempi ymmärrys perheen tilanteesta ja siitä, millaisissa vaiheissa perhe on ollut ja millä tavoin perhettä on yritetty tukea. Työparin ei näin ollen tarvitse itse hankkia kaikkea tietoa, sillä verkostotyön avulla tiedon jakaminen ja saaminen helpottuu.

Intensiivisen työskentelytapaan kuuluu, että työntekijät ovat paljon mukana perheen arjessa. Yksi tärkeä menetelmä on perheen arjen apuna ja tukena toimiminen. Kaikki työntekijät kertoivat osallistuvansa jollain tavoin perheen arkisiin asioihin. Arjen apu voi olla kodintöissä avustamista, aamuherätyksiä ja lapsen kouluun saattamista. Kouluun saattamiselle on sosiaalityöntekijöiltä kovasti kysyntää, sillä useilla Nopsa perhetyön lapsilla on jonkunlaisia kouluvaikeuksia.

Että nyt meillä on niinku toiminnallista, kun on kantanut jotain sohva, niinku muuttopuna on. Niin sekin on yks menetelmä, että sä autat arjen asioissa.

Työntekijöillä on mahdollista käyttää autoa työssään ja he kokevat sen erittäin hyvänä menetelmänä. Auton käyttö mahdollistaa esimerkiksi sen, että perheenjäseniä voidaan hakea ta-

paamisiin ja tällä tavoin sitouttaa työskentelyyn. Työntekijät ovat tehneet perheiden kanssa ruokaa ja leiponeet, josta perheet ovat kovasti pitäneet. Työntekijät avustavat useasti myös perheitä erilaisten lomakkeiden täyttämässä ja etuuksien saamisessa.

Yhtenä motivoinnin ja kannustamisen menetelmänä työntekijät käyttävät palkitsemista. He voivat antaa nuorelle elokuvalippuja tai hampurilaispaikkaan lahjakortin, jos asiat ovat alkaneet sujua hyvin.

Niin kyl mä ainakin nuoren kohalla koen, et musta tässä on ollu hyvä se palkitseminen. Että saa vaikka jonkun hampurilaskortin tai pääsee leffaan.

Työntekijät käyttävät erilaisia toiminnallisia menetelmiä. Toiminnan avulla luodaan suhdetta perheeseen, huomioiden kuitenkin perheenjäsenten yksilölliset tarpeet. Toiminnallisuuden ei tarvitse olla mitään erityistä, vaan aivan arkipäiväisiä asioita. Toiminnallisuudella työntekijät tarkoittivat myös erilaisia liikuntamuotoja sekä perheleiriä. Kaksi työparia on käynyt perheiden kanssa yön yli kestäväällä leirillä, jota he ovat etukäteen suunnitelleet perheiden kanssa. Työntekijät ovat käyneet lasten ja perheiden kanssa esimerkiksi keilaamassa, luistelemassa, laskettelemassa, kävelyllä, pelaamassa biljardia ja kiipeilemässä. Toiminnan ollessa maksullista Nopsa perhetyö on kustantanut sen perheelle.

Esimerkiksi toiminnallisia juttuja me ollaan käytetty jonkun verran ja... tällaisia juttuja, et voidaan vaikka viedä niinku vaikka syömään jonnekin tai keilaamaan... tai kiipeilemään tai jotain muutakin, jos nyt keksitään.

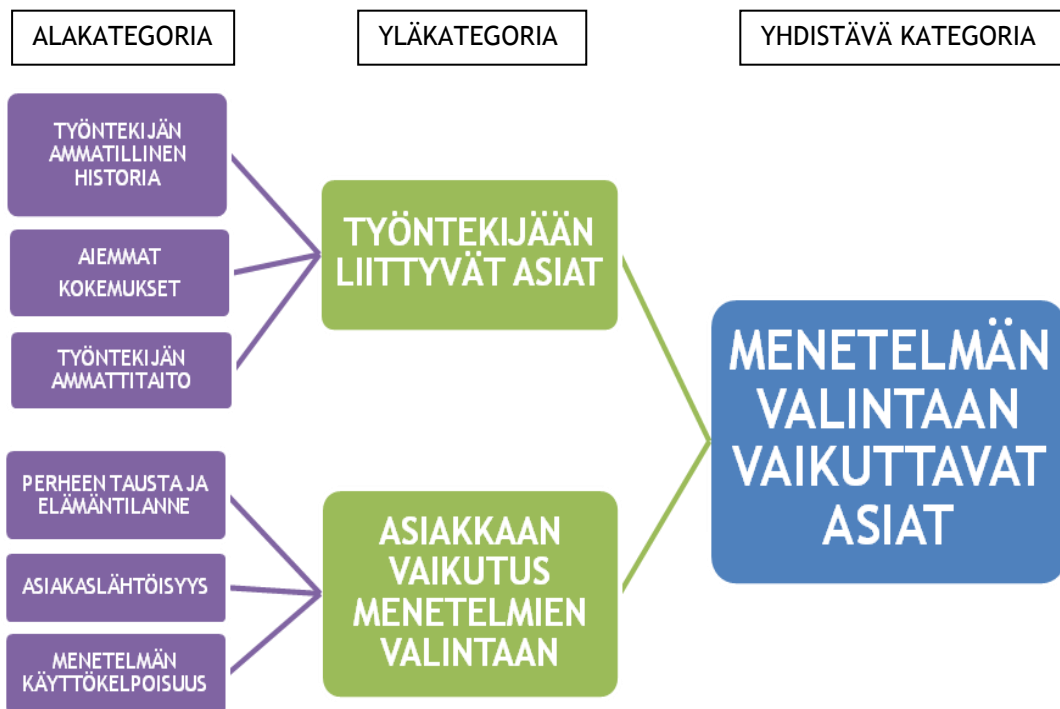
Osa työntekijöistä käyttää hyödyksi erilaisia kortteja ja lomakkeita perheiden kanssa työskennellessään. Työntekijät käyttävät esimerkiksi: Elämän tärkeät asiat -kortteja, Voimavara -kortteja ja Nuorten -tavoitekortteja. Tämän lisäksi työntekijät käyttivät erilaisia lomakepohjia, vanhemmuuden- ja itsenäistyvän nuoren roolikarttaa, depressiokoulua, sukupuuta, verkostokarttaa, elämän janaa, valokuvia sekä tekivät perheiden kanssa yhdessä kodin sääntöjä.

Työskentelyyn kuuluu myös perheen ohjaaminen oikeanlaisten palveluiden piiriin. Nopsa perhetyö ei pyri itse tuottamaan kaikkia toimintoja, vaan työntekijät pyrkivät ohjaamaan ja sitouttamaan perheen heidän omilla alueilla toimiviin palveluihin. Yhtenä työmuotona näin ollen on palveluohjaus.

7.3 Menetelmän valintaan vaikuttavat asiat

Menetelmän valintaan vaikuttavat asiat -yhdistävä kategoria nivoo yhteen sekä työntekijän että asiakkaana olevan perheen vaikutuksen siihen, mitä asioita huomioidaan menetelmää valittaessa ja miten menetelmä eri tilanteessa valitaan. Kuvio 7 selkeyttää Menetelmän valin-

taan vaikuttavat asiat yhdistävän kategorian sisällön.

Kuvio 7: Menetelmän valintaan vaikuttavat asiat

7.3.1 Työntekijään liittyvät asiat

Perheiden kanssa työskenneltäessä työntekijään itseensä liittyvät asiat ovat vahvasti läsnä. Työntekijän työskentelytapaan vaikuttaa monet eri asiat, jotka vaikuttavat myös menetelmien valintaan.

Työntekijän ammatillinen historia koostuu koulutustaustasta, työkokemuksesta, elämäkokemuksesta sekä erilaisten teorioiden ymmärtämisestä ja niiden soveltamisesta käytäntöön. Nopsa perhetyössä työskentelevillä työntekijöillä on hyvin laaja-alainen koulutustausta. Työntekijät ovat sosiaali- ja terveydenhuollon koulutuksen saaneita, mutta lähes jokaisella työntekijällä on ammatillisten perusopintojen lisäksi erilaisia pätevytymis- ja menetelmäkoulutuksia. Nopsa perhetyössä työskentelee useita perheterapeutteja, jotka tuovat laaja-alaista ymmärrystä työparien sekä työyhteisön käyttöön. Koulutus on tuonut työntekijöille lisäymmärrystä siihen, millä tavoin perheiden kanssa voi työskennellä ja millaisiin asioihin pitäisi kiinnittää huomiota.

Niin, et sen verran pitää olla elämäkokemusta ja työkokemusta ja koulutusta, että pystyy niinku peilaamaan kipuja mitä tulee sieltä perheestä ja niinko... eikä lähe elämään niiden ihmisten kipuja, vaan

kohtaa ne ja menee eteenpäin.

Työntekijän ammatillinen historia näkyy edellisessä esimerkissä siinä, että työntekijä tiedostaa perheen vaikeat asiat, pystyy ne kohtaamaan ja käsittelemään, mutta ei jää niihin liiaksi kiinni. Työntekijän ammatilliseen historiaan kuuluu myös, että työntekijä pystyy ymmärtämään teoriaopintoja ja soveltamaan niitä käytäntöön. Koulutus vaikuttaa menetelmän valintaan siten, että työntekijä voi hyödyntää eri teorioiden tuomaa ymmärrystä ja valita käytettävän menetelmän tietystä teoreettisesta lähestymistavasta.

Työntekijät ovat kohdanneet aikaisemmissa töissään paljon erilaisia asiakkaita, jotka ovat olleet eri elämäntilanteissa. Aiemmat kokemukset menetelmien käytöstä ja onnistumisen kokemukset helpottavat menetelmien valintaa. Menetelmän valintaa helpottaa myös se, että työntekijä on aikaisemmin käyttänyt kyseistä menetelmää ja hän tietää miten menetelmää tulisi käyttää sekä mitä asioita menetelmän avulla on mahdollista käsitellä.

Menetelmän pitää tuntua työntekijälle luontevalta tavalta toimia ja työntekijän tulee tietää, että menetelmän avulla saadaan tulosta aikaiseksi. Intuitiiviset tunteet ja ”mutu-tuntemus” tuo työntekijälle sitä tietoa, mikä menetelmä mahdollisesti toimisi tietyssä tilanteessa ja mikä ei. Työntekijät kokevat, että koulutuksella ja työkokemuksella on iso merkitys niille asioille, jotka vaikuttavat menetelmien valintaan.

Et oon entisistä töistä, aikaisemmista työkokemuksista se on niinku tota selkeesti, tuo semmoista... tuommoista... et se kokemus tukee tätä työtä tai tätä nyt tehtävää, et tässä voi niinku hyödyntää, et voi muistella et sitä, et tän mä oon tehnyt joskus aikaisemminkin.

Työkokemuksen kautta työntekijöille on syntynyt uskallus ja varmuus tehdä työtä omalla persoonallisella tavalla ja he uskaltavat tehdä erilaisia asioita.

Sä niinku paat ittes peliin, mutta sit sä et lannistu tai jotenkin putoo, jos... jos se ei niinku... et niinku pystyy myös käsittelemään sellaisia epäonnistumisia ja niinku asiakkaankin kanssa.

Vahvaa ammattitaitoa edustaa se, että pystyy tuomaan epäonnistumisen esille asiakastilanteessa ja todeta yhdessä asiakkaan kanssa, etteivät asiat menneet siten, kuin olisi pitänyt. Toisaalta työntekijältä vaaditaan lannistamattomuutta, vaikka ajoittain asiat epäonnistuvat. Tärkeä ammatillinen taito on itsensä kuunteleminen ja erilaisissa tilanteissa läsnä oleminen.

Ja ehkä sen on sit siin niinku oppinu kaikkein tärkeimpänä oppina, just se semmonen kuuntelemaan niinku itseään. Et niinku jollain tasolla kuitenkin, ku sitä hengittää sitä samaa ilmaa, et jos joku menetelmä ei tunnu luontevalta tähän nyt, ni mielummin niinku pillit pussiin. Ja niinku homma seis.

Työntekijä kiinnittää huomiota perheen tilanteeseen ja arvioi milloin menetelmää kannattaa käyttää. Menetelmän valintaan vaikuttaa sen hetkinen aika, paikka ja tilanne, jossa menetelmää ollaan käyttämässä.

7.3.2 Asiakkaan vaikutus menetelmän valintaan

Perheen tausta ja elämäntilanne määrittelee paljon sitä, millaista menetelmää työntekijä on valitsemassa. Menetelmän valintaan vaikuttaa perherakenne ja perheen historia. Osa perheistä on ollut pitkään lastensuojelun asiakkaana, jolloin heidän kanssaan on mahdollisesti käytetty erilaisia menetelmiä. Tällöin ei ole usein hyvää syytä käyttää samaa menetelmää uudelleen. Tärkein asia menetelmän valinnassa on sen hetkinen konteksti, jossa työntekijä ja perhe kohtaavat.

Tätä tehdään monella tavalla ja varmasti monella tapaa saa hyvää aikaseksi. Ja aina yksi ja ainoa ei oo. Ja sitten perheet on erilaisia. Ja niihin puree erilaiset menetelmät ja asiat.

Työntekijä ottaa huomioon menetelmää valittaessa mahdollisen kriisitilanteen perheessä ja arvioi kannattaako menetelmää käyttää siinä hetkessä vai ei. Perheiden tilanteet ja ongelmat ovat erilaisia, jolloin niihin käytetään erilaisia menetelmiä. Kaikkien perheiden kanssa ei voi käyttää samoja menetelmiä, koska ne eivät palvele perhettä ja heidän tilannetta, joten työskentelyn on oltava asiakslähtöistä. Työntekijän tulee olla tietoinen millä tavoin intensiivistä perhetyötä tulisi tehdä ja miten sitä Nopsa perhetyössä toteutetaan. Työntekijöiden mielestä työskentelyn pitää olla monipuolista, koska he työskentelevät erilaisten perheiden kanssa.

Nopsalla pitää olla, että miten me tehdään ja miten me toteutetaan suurin piirtein, mut että silleen väljästi. Et monella tapaa voi tehdä tätä ja pitääkin tehdä. Tää on niin monipuolista ja monenlaisten ihmisten kanssa ollaan tekemisissä.

Työntekijän tulee huomioida menetelmää valitessa perheen elämäntilanne ja lapsen kehitysvaihe. Perhe määrittelee itse millaisia menetelmiä kulloisessakin tilanteessa työntekijä käyttää. Menetelmän valinnassa tulee huomioida perheen omat toiveet, halu ja tahto.

Et mä koen jotenkin olevani työntekijänä, et en valitse menetelmiä. Vaan se mikä eteen siinä vaiheessa tulee, siinä perheessä tai tilanteessa.

Menetelmän valinnassa työntekijä huomioi menetelmän käyttökelpoisuuden asiakasperheelle ja lapselle. Huomio kiinnittyy perheestä nouseviin tarpeisiin ja toimimattomiin asioihin. Menetelmän tulee olla oikean ikäiselle lapselle tarkoitettu ja sen tulee olla kiinnostava. Murrosikäiset eivät kiinnostu samanlaisista menetelmistä kuin pienemmät lapset.

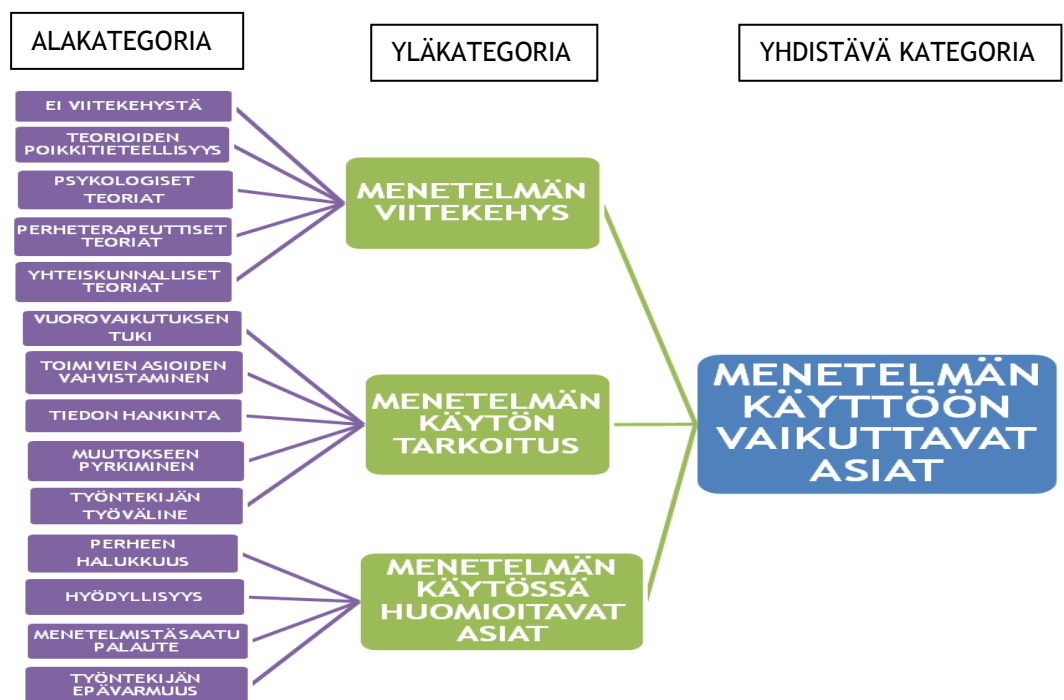
Perheen tulee haluta käyttää menetelmää ja sitä tulisi käyttää joustavasti. Jos perheellä on tärkeämpiä asioita käsiteltävänä, niin silloin työntekijät eivät käytä menetelmää, vaan ovat läsnä sen hetkisessä tilanteessa. Perhe vaikuttaa jopa työparin tapaan tehdä töitä. Toisten perheiden kanssa on parempi, että toinen työpareista tapaa yksittäistä perheenjäsentä ja joidenkin perheiden kohdalla on välttämätöntä, että työpari on aina tapaamisissa mukana.

Ja vaikuttaa se perhe sellaiseenkin asiaan, kun työpariuteen. Et on perheitä, joissa käydään enemmän yksin tai katotaan, et on asioita, jotka hoidetaan paremmin yksin. Sit on myös sellaisia, joihin ei mennä yksin, parhaimmillaan ei puhuta puhelimestakaan niin, ettei toinen ois siin kaiuttimen vieressä. Et se on, tavallaan vaikuttaa niinkin paljon se tilanne ja perhe siihen kaikkeen. Ja niin sen kuuluukin olla.

Työskentelyn lähtökohtana on se, että työntekijä auttaa perhettä näkemään heidät sellaisena kuin he ovat ja antaa mahdollisuuden tulla kuulluksi ja nähdyksi sekä tukee muutoksessa.

7.4 Menetelmän käyttöön vaikuttavat asiat

Menetelmän käyttöön vaikuttavat asiat -yhdistävä kategoria vastaa kysymyksiin: Millaiseen viitekehykseen menetelmä ja sen käyttö pohjautuu? Miksi menetelmää käytetään? Mihin menetelmän käytöllä pyritään? Kuvio 8 selventää millä tavalla tämä yhdistävä kategoria on rakentunut ja millaisiin ala- ja yläkategorioihin se jakautuu.

Kuvio 8: Menetelmän käyttöön vaikuttavat asiat

7.4.1 Menetelmän viitekehys

Työntekijän on usein aika vaikea sanoa, mihin tiettyyn teoreettiseen viitekehukseen käytettävä menetelmä tai oma työskentely pohjautuu. Muutamalla työntekijöistä ei ollut tietoa menetelmän viitekehuksesta. Osalla työntekijöistä viitekehys ei ollut tietoisena heidän mielessään. Suurin osa työntekijöistä pystyi tunnistamaan erilaisia teoreettisia viitekehyksiä, joihin joko käytettävä menetelmä pohjautuu tai jota itse käyttää työssään ymmärtämisen tukena. Lastensuojelun perhetyö on laaja-alaista ja perheiden ongelmat moninaiset. Tästä syystä tarvitaan erilaisia menetelmiä eri tilanteisiin. Työntekijät toivat esille, että perhetyössä käytettävien menetelmien taustalla on monien erilaisten teorioiden poikkitieteellinen leikkaus.

Nyt kun rupee mieltii, ni osaisko sitä tehdä työtään pelkästään vaikka ratkaisukeskeisesti? Tai vaikka vaan ja ainostaan kasvatustieteellisesti? Ni kyl siin lähetään sit siihen, et se on loppujenlopuksi aika sekamelska, mikä tää nyt on olemassa. Mut et mihin mikäkin menetelmä tai juttu perustuu, ni se on kyllä äärimmäisen vaikeeta.

Yksi teoreettinen viitekehys on erilaiset psykologiset teorit. Tämä pitää sisällään psykodynaamisen viitekehysten ja kiintymyssuhdeteorian.

Et varmaan yks semmonen on, mikä mulle on ollu semmonen kauhean järkevä teoria tai teoreettinen tai minkä ite on miettinyt on se, joka minun ajatusmaailmaan sopii, ni on toi kiintymyssuhdeteoriat.

Yleisimmäksi viitekehukseksi nostettiin voimavaralähtöinen ajattelutapa eli ratkaisukeskeisyys. Ratkaisukeskeisyys sisältyy perheterapeuttisiin teorioihin, johon lukeutuu myös systeemiteoria, narratiivinen teoria, dialogisuus ja reflektiivisyys. Monen työntekijän ajattelu pohjautuu ratkaisukeskeiseen ja voimavaralähtöiseen ajattelutapaan. Ratkaisukeskeinen viitekehys soveltuu työntekijöiden mielestä hyvin intensiiviseen perhetyöhön, koska työskentelyn kesto on rajattu suhteellisen lyhyeksi ajanjaksoksi, jolloin ei ole liian paljon aikaa työstää perheen historiaa. Työskentelyn tarkoituksena on suunnata tulevaisuuteen ja löytää ratkaisuja perheen omista voimavaroista.

Kyllähän ratkaisukeskeisyydessä onkin just tää, että kyllä se pitää kuulla se menneisyys, jotta sä voit rakentaa sen kautta eteenpäin. Sitä ei vaan niinku lähetä työstää ihan älyttömästi. Mut se, et se voidaan rakentaa.

Työntekijät kokivat, että työskentelyssä on tärkeitä visioita tulevaisuuteen. Erityisesti nuorten kanssa on tärkeitä haaveilla ja unelmoida sekä antaa nuoren unelmille sanat. Perheterapian teorioista nousi esille toinen tärkeä teoria, joka on systeemiteoria. Työntekijät kokivat tarvitsevansa systeemiteorian ymmärrystä, jotta he voivat havainnoida ja ymmärtää perheen-

jäsenten välistä vuorovaikutusta ja pystyä muuttamaan sitä.

Mä kyl jonkun verran väittäisin, et meil on sitä systeemistä, systeemisen perheterapian näkemystä eli mitä tapahtuu ihmisten välillä. Se vuorovaikutus. Mitä tapahtuu siinä vuorovaikutuksessa ja yritetään arvioida sitä vuorovaikutusta, että mitä tarvitaan ja sitä yritetään vähän ratkaista niitä ihmisten suhteita.

Kolmas haastatteluissa esiinnoituksesta perheterapian teorioista on narratiivinen teoria. Perheen oman kertomuksen ja kokemuksen kuuleminen on tärkeitä ja perheelle tulisi mahdollistaa tarinan toisin näkeminen ja sanoittaminen, jotta he eivät jää oman tarinansa vangiksi. Perheterapian työmuodoista työntekijät käyttävät myös dialogisuutta ja reflektiivistä työtappaa.

Yhteiskunnallisiin teorioihin lukeutuu ekokulttuurisuus, kognitiivinen teoria sekä hyvinvointiteoria. Nopsa perhetyön käytössä oleva Hyvis-menetelmä pohjautuu hyvinvointiteoriaan. Kognitiiviseen teoriaan työntekijät liittivät arjen apuun liittyviä asioita, kuten aamuhätykset ja kouluun saattamiset.

Kognitiiviseen noi liittyy noi, ku käydään herättämässä ja saattamassa, et joskohan se oppis, et aamulla herääminen ei oo ihan kauheeta.

Ekokulttuurinen tausta-ajattelu näkyy työskentelyssä siten, että työntekijät työskentelevät koko perheen kanssa, eikä työskentely kohdistu vain nuoreen. Työntekijät huomioivat koko ympäristön, johon asiakasperhe ja yksittäiset perheenjäsenet kuuluvat. Perheen kanssa työskentelyyn ja menetelmän käyttöön vaikuttaa hyvin monet erilaiset teoriat ja viitekehykset. Mahdollisuus tehdä työtä erilaisista viitekehysistä käsin edesauttaa perhettä pääsemään työskentelyssä eteenpäin. Eräs haastateltava ilmaisee asian lyhyesti, että tärkeintä on katsoa ihmistä ja olla toiselle ihmiselle ihminen.

7.4.2 Menetelmän käytön tarkoitus

Lähes kaikki työntekijät toivat esille, että menetelmä toimii apuvälineenä ja vuorovaikutuksen tukena. Menetelmän käytöstä tulisi olla hyötyä perheen tilanteeseen. Menetelmän käyttäminen ei ole itsetarkoitus, vaan menetelmän avulla pyritään saada muutosta. Esimerkiksi korttien käyttö toimii puheen välineenä ja menetelmän avulla pyritään tuottamaan puhetta ja kokemusta. Korttien avulla nuori pystyy sanoittamaan omia tunteitaan, joille hän ei muuten löytäisi sanoja. Menetelmän avulla autetaan asiakasta näkemään omaa tilannettaan ja sitä, missä hän tällä hetkellä elää ja mitä hänen ympärillä tapahtuu.

Menetelmän avulla voidaan saada kontakti perheeseen tai yksittäiseen perheenjäseneen. Per-

hettä on helpompi lähestyä menetelmän avulla. Menetelmän käyttö tuo tilanteeseen kepeyttä ja antaa asiakkaalle mahdollisuuden sisäistää ja työstää asioita myös muulla, kuin puheen tasolla.

Jollakin on mahdollisuus koskettaa. Sillä silmällä katsoa, keholla toimia. Silloin sä saat sen sisäistyksen siihen sanomaan.

Menetelmän avulla saadaan tehtyä perhe näkyväksi ja heidän oma ajatuksensa itsestään, jolloin työntekijät voivat heitä auttaa. Työntekijä voi luoda menetelmän avulla luottamusta ja pystyy ottamaan vaikeita asioita keskustelussa esille. Kohdistamalla katse menetelmään, esimerkiksi lomakkeeseen, mahdollistuu joidenkin asiakkaiden kohdalla tilanteen helpottuminen. Puhuminen ilman tekemistä voi olla asiakkaalle vaikeata, jolloin tilannetta pystytään helpottamaan menetelmän käytöllä. Menetelmä ohjaa keskustelua ja auttaa pysymään tarvittaessa rakenteessa. Joskus keskustelu rönsyää, jolloin menetelmän avulla on mahdollista palata takaisin aikaisemmin keskusteltuun asiaan.

Joskus voi olla hyvä palatakkin siihen asiaan, jos se rönsyilee ihan mahdottomaksi se juttu.

Menetelmän avulla on mahdollista löytää perheestä toimivia asioita ja vahvistaa niitä. Työskentelyn avulla pyritään löytämään perheen omat voimavarat ja keinot sekä löytää oikea tapa vahvistaa niitä.

Se on varmaan se keskeinen tekijä, että jokaisessa asiakassuhteessa varmasti niinku on se keskeinen asia, että löytää sieltä joku, että millä voimin ja millä keinoin, mitä on ne toimivat jutut siinä. Niin ja niitä lähteä vahvistamaan. Se on se punainen lanka.

Menetelmän käytöllä pyritään muutokseen ja menetelmän käyttö auttaa löytämään uusia näkökulmia esimerkiksi perheen tapaan toimia. Keskustelua käytetään tietoisena menetelmänä muutoksen aikaansaamiseksi. Työntekijän tehtävänä on auttaa perhettä näkemään heidät itsensä ja heidän käytössä olevat mahdollisuudet.

Niinku jotenkin se, se mikä vaikuttaa ja mikä luo mahdollisuuksia muutokseen. Se et yritetään saada ja sit se, et se oivallus tulee sieltä perheestä.

Menetelmien avulla saadaan myös tietoa perheestä ja heidän toimintatavoista. Yhteisen tekemisen kautta työntekijät havainnoivat perheen tapaa toimia, jolloin he näkevät perheen jäsenten tavan olla vuorovaikutussuhteessa. Tiedon lisääntymisen kautta on mahdollista kohdentaa annettava apu oikeaan asiaan.

Menetelmän käyttäminen toimii myös työntekijän työvälineenä. Menetelmä voi toimia muisti-

listana ja tukea tällä tavoin työntekijää.

Jos on menetelmiä, niin ainahan se on niinku kättä pidempää monesti, et mitä voin käyttää. Et sit oot puhetteis varassa muuten.

Menetelmän avulla työntekijä saa tehtyä itsensä tykö perheelle ja tuotua esille, että hän on ihan tavallinen ihminen. Menetelmän käytöllä pyritään muuttamaan perheessä olevia ongelmia ja vahvistamaan toimivia asioita. Menetelmä toimii työskentelyssä vuorovaikutuksen tukena ja työntekijän työvälineenä sekä tuottaa samanaikaisesti tietoa.

7.4.3 Menetelmän käytössä huomioitavat asiat

Menetelmän käyttöön vaikuttaa perheen halukkuus käyttää ehdotettua menetelmää. Nopsa perhetyö on asiakaslähtöistä ja jokainen perhe on ainutlaatuinen. Ainutlaatuisuus näkyy myös perheen ongelmassa, tavassa toimia ja tuen tarpeissa. Ei ole kahta samanlaista perhettä, joissa työntekijät voisivat toimia samalla tavoin. Menetelmää valittaessa ja käytettäessä työntekijä huomioi tilanteen, jossa kulloinkin on. Jos asiakkaalla on tarve muunlaiselle työskentelylle, niin menetelmää ei kannata käyttää. Perheeltä voi tulla myös suora toive sille, että voitaisiin toimia toisin.

Menetelmän käytössä tulee huomioida asiakkaana olevan ihmisen jaksaminen. Asiakkaan tilanne voi olla sellainen, ettei hän pysty edes aloittamaan menetelmän käyttöä. Menetelmää käytettäessä tulee huomioida se tilannetta, jossa perhe ja työntekijä sillä hetkellä ovat.

Tai joskus voi olla sellainen tilanne, että kesken kaiken oikeesti, et tota väsähtää ihminen niin paljon, että se ei tuota enää oikeesti yhtään mitään. Se on vaan jätettävä.

Menetelmää ei kannata käyttää, jos perheellä on jo omia toimivia ratkaisuja ja ne ovat hyvin vahvoja. Ratkaisukeskeisen viitekehyksen mukaisesti perheestä ja yksittäisistä perheenjäsenistä pyritään löytämään heidän omat voimavarat ja ratkaisut, jolloin työntekijän tehtäväksi jää auttaa perhettä näkemään nämä voimavarat ja ratkaisumahdollisuudet sekä tukea perhettä käyttämään niitä.

Menetelmän käytön hyödyllisyys tulee huomioida menetelmää käytettäessä. Menetelmän käyttäminen ei ole itseisarvo, vaan menetelmän käytön tulee olla tietoista toimintaa. Menetelmän avulla saadaan lisäarvoa työlle, joka ei mahdollistuisi ilman menetelmän käyttöä. Menetelmän tulee olla tilanteeseen sopiva ja sen tulisi hyödyntää jollain tavoin perhettä sekä helpottaa heidän tilannetta. Menetelmän hyödyllisyyttä arvioitaessa työntekijät pohtivat, mitä menetelmän avulla lähdetään hakemaan.

Menetelmän hyötyä arvioitaessa työntekijät huomioivat menetelmistä saadun palautteen. Saatu palaute koskee asiakkaan antamaa palautetta, mutta myös työntekijän aikaisemmin saamaa palautetta menetelmän käytöstä. Perhe antaa usein suoran palautteen siitä, miltä menetelmän käyttäminen tuntuu. Palaute voi myös näkyä hyvin pienistä muuttuvista arkisista asioista tai sitten menetelmä toimii päinvastaisesti, mikä sen tarkoitus on.

Ja joskus menetelmät toimii ehkä just ihan päinvastaisella tavalla, ku toivos. Se ei yhtenäistä tai se ei hio sitä harmoniaa, vaan se luo sen kriisin. Et se tuo pintaan jotain sellaista, joka on jo pitkään kukkinut pinnan alla ja nyt se on vaan tullut esiin.

Menetelmän toimivuuden näkee usein pidemmän ajan päästä. Perheenjäsenet voivat viitata myöhemmin menetelmään ja siihen tilanteeseen, jossa menetelmää käytettiin. Yhden työntekijän mielestä hyvä palaute on se, kun perhe ei edes tiedosta työntekijän käyttäneen jotain menetelmää. Palaute voi tulla myös verkostosta, kuten lapsen opettajalta. Verkostoon kuuluvat henkilöt näkevät usein lapsen toisesta näkökulmasta ja huomaavat pienet muutokset lapsen toiminnassa.

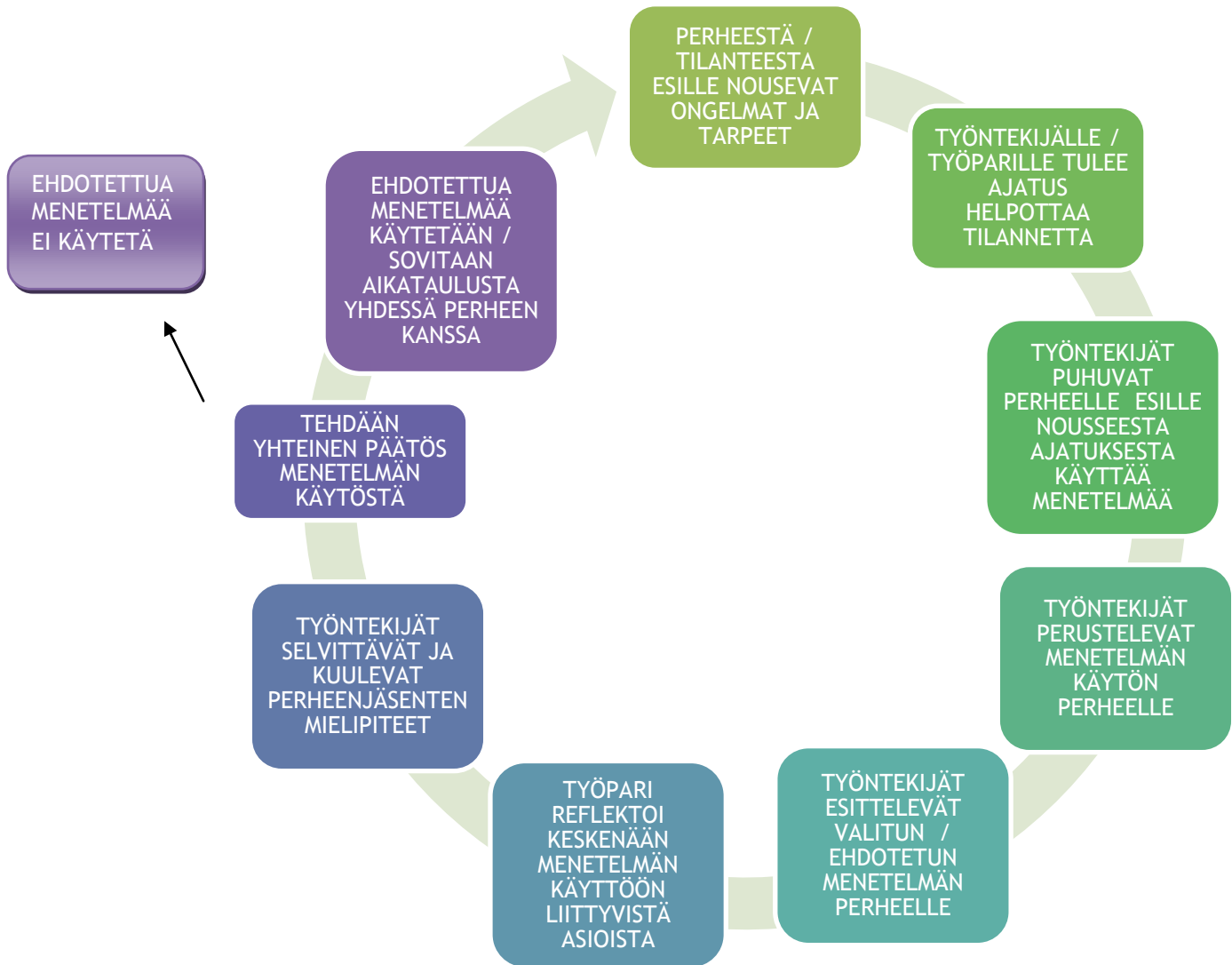
Työntekijän epävarmuus tulee huomioida menetelmän käytössä. Jos työntekijä kokee epäonistuvansa, kun jostain syystä menetelmän käyttö keskeytyy tai sitä ei saada tehtyä loppuun, menetelmää ei kannattaisi käyttää.

Jos vaikka työntekijää ahistaa, et joku ei puhu vaikka... tai kerro... niin minust sillon ei kannata. Se on vaan työntekijän ahistus.

Menetelmää ei kannata käyttää, jos tilanne tuntuu vain työntekijästä vaikealta. Työntekijän tulee miettiä menetelmän käytön tarkoitusta ja saako hän menetelmää käyttämällä esille jotain enemmän, kuin ilman sitä.

7.5 Ulkoisen menetelmän käyttöönotonprosessi

Ulkoisella menetelmällä tarkoitamme aikaisemmin tuloksissa esitettyjä menetelmiä. (ks. Kuvio 6, s. 54.) Ulkoisen menetelmän käyttöönotto etenee prosessina, johon kuuluu yhdeksän eri vaihetta. Olemme koonneet prosessikuvion siitä, millä tavoin ulkoisen menetelmän käyttöönottaminen tapahtuu. Työntekijälähtöisten menetelmien kohdalla emme löytäneet aineistosta samanlaista prosessia, joka kuvaisi työntekijästä lähtöisin olevaa menetelmän valikoitumista. Käytämme prosessia kuvatessa pelkästään menetelmä -sanaa, vaikka tarkoitamme sillä ulkoisia menetelmiä. Prosessi on kuvattu kuviossa 9.

Kuvio 9: Ulkoisen menetelmän käyttöönoton prosessi

Ulkoisen menetelmän käyttöönoton prosessi alkaa siitä tilanteesta, jossa perhe sillä hetkellä on. Siihen vaikuttavat perheen tilanteesta esiin nousevat tarpeet tai ongelmat. Työntekijät tekevät erilaisia havaintoja työskennellessään perheen kanssa. Havainnointi voi olla fakta-asioiden näkemistä, kuten onko perheellä ruokaa jääkaapissa tai kuinka perhe järjestäytyy tapaamisella ja missä kukin perheenjäsen usein istuu. Havainnoinnin kohteena on myös perheen vuorovaikutuksen tapa, sisältö ja merkitys. Asioiden ja tilanteiden havainnoiminen on iso osa työtä, joka on vaikeaa.

Hirveän iso osa sitä työtä, että sä voit... niinku sä pystyt lukemaan sitä asiakasta, sitä ihmistä kenen kanssa sä oot, että nyt tää tilanne on liian vaikea tai jotain tässä nyt on.

Työntekijät puhuvat usein ”mutu-tunteesta”, jota on vaikea määritellä mitä se on ja mistä se nousee. ”Mutu-tunteen” ja havainnoinnin avulla työntekijälle tulee tunne ja ajatus, että

käsillä olevaa tilannetta voisi jollain tavoin helpottaa tai havainnollistaa.

Se voi nousta ihan siitä, että me ollaan vähän katottu sitä perheen tilannetta siinä. Niin siellä voi olla paljon lapsia, niin huomataan, ettei siellä ole yhteisiä ruoka-aikoja. Siellä ei ole ruokaa jääkaapissa, kun on katottu, kun on otettu vaikka maitoa sieltä kahviin, niin ollaan huomattu. Sit ollaan yhdessä pähkitty, että onko tällöinen hyvä juttu, että mentäs tekemään sinne ruokaa.

Työntekijät keskustelevat perheen kanssa heille esille nousseesta ajatuksesta käyttää jotain tiettyä menetelmää. Keskustelun aikana työntekijät perustelevat perheelle menetelmän käytön syyt eli miksi heille tuli sellainen ajatus, että jokin tietty menetelmä voisi perhettä auttaa.

Joo, ja kyl mä kysyn siis mont kertaa etukäteen, et jos vaikka käyttää jotain kortteja, et hei mul tuli mieleen et voitais tehdä, tai piirtää sukupuuta tai jotain tällöstä, et kyl se tulee sieltä, kun vähän kysäsee, et mul tuli mieleen ja tehtäskö. Et se jotenkin on sitä, et pehmittää tai pohjustaa.

On myös tilanteita, jolloin työpari on edellisen tapaamisen jälkeen reflektoinut keskenään ja pohtineet voisiko tiettyä menetelmää perheen kanssa käyttää. Tällöin työpari kertoo perheelle siinä tilanteessa, tarkistettuaan ensin perheen tilanteen, että he ovat miettineet menetelmän käyttöä. Tämän jälkeen työntekijät esittelevät perheelle valitun tai ehdotetun menetelmän. Esittelyllä tarkoitetaan sitä, että työntekijät kertovat millainen menetelmä on, mihin sen käytöllä pyritään ja miksi työntekijät uskovat kyseisen menetelmän perhettä auttavan.

Me kerrotaan, et miten me sen teemme, mitä se tarkoittaa. Voi olla, et joskus mä oon piirtäny mallia, sitä lähdetään näin rakentaa sitten. Sit lähdetään katsomaan näitä suhteita. Hyvä olis, et olis käsitä tästä ja tästä...

Esiteltyään menetelmän perheelle työpari reflektoi usein keskenään menetelmän käyttöön liittyvistä asioista perheen kuullen. Työpari puhuu keskenään siitä, mitä toinen työparista ajattelee, hyödyttäisikö menetelmä perhettä ja onko toiselle työparista noussut samanlaisia ajatuksia. Tämän jälkeen työntekijät selvittävät perheenjäsenten mielipiteen siitä, haluaako perhe käyttää ehdotettua menetelmää sekä miltä ehdotus perheenjäsenistä kuulostaa.

Ni se niinku antaa sille ihmiselle oikeuden laskeutua ja myös kieltäytyä, et mä en oo valmis sun kanssa tällöseen harjotukseen tai tässä tilanteessa tai jotain.

Perheenjäsenten mielipiteen kuulemisen jälkeen tehdään yhteinen päätös siitä, käytetäänkö ehdotettua menetelmää vai ei. Jos ehdotettua menetelmää ei käytetä, työpari hyväksyy perheen vastauksen ja työskentely jatkuu muilla tavoin. Jos ehdotettua menetelmää käytetään,

tehdään yhteinen päätös käytön ajankohdasta. Menetelmää voidaan alkaa käyttää siinä tilanteessa, seuraavalla tapaamiskerralla tai sopimuksen mukaan.

7.6 Yhteenvedo menetelmistä asiakasprosessin eri vaiheissa ja kehittämistoiveet

Olemme tehneet yhteenvedon asiakasprosessin aikana käytettävistä menetelmistä ja kehittämistoiveista, jota havainnollistetaan kuviossa 10. Yhteenvedo on kooste aineistojenkeruun aikana saadusta tiedosta. Yhteenvedo pohjautuu alkukartoituksessa esille nousseisiin asioihin, jota on täydennetty haastatteluaineistolla. Yhteenvedon avulla pyrimme havainnollistamaan sitä, miten menetelmien käyttö jakautuu asiakasprosessin eri vaiheissa sekä millaisiin viitekehyksiin menetelmät liittyvät.

Alkukartoituksen avulla rakennettu kooste täydentyi erityisesti menetelmien osalta. Jaoimme menetelmät ulkoisiin ja työntekijälähtöisiin menetelmiin, joten muutimme tämä jaottelun myös tähän malliin. Malliin on lisätty käytössä olevat tutustumisneuvottelu, alku- väli- ja lopuneuvottelut.

Mut että nää verkostojutut tehdään aika paljon siellä keskivaiheilla tai niinku eniten. Tai sit keskikohasta loppuun, missä tehdään sit tätä asiakasohjausta.

Edellä ilmenee, että asiakasohjaus ja palveluohjaus painottuvat asiakkuuden loppuun. Perhe ohjataan heidän omalla alueella olevien palveluiden piiriin ja pyritään sitouttamaan tarvittaessa uuteen toimintaan ennen asiakkuuden loppua.

Työntekijät toivoivat muiden työntekijöiden osaamisalueiden kartoitusta ja saadun tiedon jakamista työntekijöiden kesken. Työryhmä on moniammatillinen ja työntekijöillä on useita menetelmä ja erikoistumiskoulutuksia.

Et enemmmin mä ottaisin, tai siis et saatais se tieto jollain tapaa kasaan, ku että alettais niinku selaamaan koulutusbrosyyrejä, et mitä missäkin on tarjolla. Et enemmmin joku sellainen, et sais sen tiedon, mitä tässä 18 hengen ryhmässä on. Se ois jo iso juttu.

Työntekijöiden toiveena oli myös yhtenäisen Nopsa perhetyömallin rakentaminen, jonka tavoitteena on päästä yhtenäiseen tietoon siitä, millä tavoin intensiivistä perhetyötä tehdään ja millaiseen ymmärrykseen tekeminen pohjautuu. Työntekijät toivoivat tietoa erilaisten menetelmien käytöstä ja soveltamismahdollisuuksista. Menetelmiä voisi hyödyntää enemmän, jos työntekijöillä olisi niihin paremmat koulutukset. Työntekijät saisivat tietoa ja uudenlaista osaamista, jos menetelmien käyttöä harjoiteltaisiin yhdessä. Erityisesti korttimenetelmät nousivat esille ja niiden käytöstä ja soveltamisesta toivottiin yhteisiä harjoittelumahdollisuuksia. Työntekijät halusivat hyödyntää toisten työparien tietoutta siitä, miten he ovat pysty-

neet käyttämään menetelmiä omien asiakasperheiden kanssa. Työntekijät odottavat oppivan-
sa toisilta työntekijöiltä, joilla on erilainen koulutus- ja työkokemustausta.

Haastattelutilanteessa tarkensimme Nopsa perhetyön työntekijöiden ammatillisia erikoistu-
miskoulutuksia. Kokosimme nämä koulutukset listaksi, jolloin kaikille Nopsa perhetyötä teke-
ville selkiytyy millaista erityisosaamista ja koulutusta työntekijöiden keskuudesta löytyy. Lista
ei ole kattava, mutta tuo näkyviin sen moninaisen ammattitaidon ja tiedon, joka Nopsa per-
hetyötä tekeviltä työntekijöiltä löytyy.

Olemme koonneet haastatteluissa esille nousseet täsmälliset koulutustoiveet. Haastatteluissa
nousi esille työntekijöiden tarve saada lisätietoa kriisityön ja ratkaisukeskeisen työtavan me-
netelmistä sekä päihdetietoudesta. Voimauttavan valokuvan ja parityön koulutusta toivottiin
myös. Käytössä olevien menetelmien ylläpitäminen ja vahvistaminen koettiin tärkeäksi, sa-
moin mahdollisuus siihen, että yksittäinen työntekijä voi kehittää ja kouluttautua enemmän
omalla osaamisalallansa.

*Mitä mä käytän pitäis tavallaan olla dialogissa tavallaan uuden
tiedon ja sen asian kanssa, että... se on semmonen, mitä mä tarttisin.
Että näiden menetelmien ylläpitämistä ja vahvistamista ja
koettelemista muiden, kuin tämän porukan kanssa.*

Koulutustarpeet koettiin sekä yksittäisen työntekijän oman ammatillisen kasvun tukemisen
välineeksi, että kaikkia Nopsa perhetyötä tekevien työntekijöiden tueksi, jolloin mahdollistui-
si yhtenäisten toimintalinjojen suunnitteleminen ja kehittäminen.

ASIAKASPROESSIN AIKANA KÄYTETTÄVÄT MENETELMÄT

NOPSAN TYÖNTEKIJÖIDEN MENETELMÄKOULUTUKSET

- TOIMINTAKOKEMUSMENETELMÄ KOULUTUS
- TOIMINNALLISTEN RYHMÄTYÖMENETELMIEN OHJAAJA KOULUTUS
- RYHMÄN OHJAUS
- SEIKKAILUAPUOHJAAJA KOULUTUS
- TOKO-KOULUTUS
- NARRATIIVINEN KOULUTUS
- VOIMAVARAKESKEINEN KOULUTUS
- NLP
- VERKOSTOTYÖ
- KOGNITIIVINEN, NARRATIIVINEN JA PERHETERAPIAN PARISTA TULEVAT LÄHESTYMISTAVAT
- RATKAISUKESKEISTEN MENETELMIEN KÄYTTÖ
- PERHETERAPIAKOULUTUS
- PSYKODRAAMA
- RYHMÄTYÖN MENETELMIEN OHJAUS
- FAMILIES FIRST-KOULUTUS
- HAHMOTERAPIA KOULUTUS
- ART-MENETELMÄ KOULUTUS
- SEKSOLOGIAN ERIKOISTUMISOPINNOT
- SEKSUAALINEUVOJA OPINNOT

KOULUTUSTOIVEET / KEHITYSTOIVEET

- NOPSAN OMAN TIIMIN OSAAMISEN KARTOITTAMINEN JA JAKAMINEN MUILLE
- YHTENÄINEN MALLI PERHETYÖHÖN - TAVOITTEENA YHTENÄINEN TIETO PERHETYÖN TEKEMISESTÄ JA YHTEISEN YMMÄRRYKSEN LUOMINEN
- TIETOA MENETELMIEN KÄYTTÖSTÄ JA SOVELTAMISMAHDOLLISUUKSISTA
- MENETELMIEN KÄYTÖN HARJOITTELU, ESIMERKIKSI KORTTIMENETELMIIN PEREHTYMISTÄ
- MENETELMISTÄ SAADUN TIEDON VÄLITTÄMINEN TOISILLE TYÖPAREILLE
- KRIISITYÖN MENETELMÄT
- RATKAISUKESKEISEN TYÖTAVAN MENETELMÄT
- KÄYTTÖSSÄ OLEVIA MENETELMIÄ YLLÄPITÄMINEN JA VAHVISTAMINEN
- VOIMAUTTAVAN VALOKUVAN KOULUTUS
- PARITYÖN KOULUTUS
- PÄIHDETIEOUS

VIITEKEHYKSET: RATKAISUKESKEISYYS, KIINTYMISSUHDETEORIA, PSYKODYNAAMISUUS, SYSTEEMITEORIA, DIALOGISUUS, REFLEKTIIVISUUS, NARRATIIVISUUS, EKOKULTTUURISUUS, KOGNITIIVINEN TEORIA, HYVINVOINTITEORIA, POIKKITIETEELLISYYS, EI TIETOA VIITEKEHYKSESTÄ

ULKOISET MENETELMÄT

- LIIKUNTA
- ARJEN APU
- INTENSIIVISYYS
- LEIRIT
- VERKOSTOTYÖ
- TYÖPARITYÖ
- KORTIT JA LOMAKKEET
- PALKITSEMINEN
- HYVIKSET
- TAPAAMISET
- PALVELUOHJAUS
- KUVASTIN

TYÖNTEKIJÄLÄHTÖISET MENETELMÄT

- HAASTATELU
- DIALOGINEN VUOROVAIKUTUS
- TERAPEUTTISET MENETELMÄT
- VUOROVAIKUTUKSELLISET KEINOT

Kuvio 10: Yhteenveto menetelmistä asiakasprosessin eri vaiheissa ja kehittämistoiveet

8 Tulosten tarkastelu, johtopäätökset ja kehittämissuositukset

Tutkimuksemme tarkoituksena oli kartoittaa ja arvioida Nopsa perhetyön käytössä olevia menetelmiä sekä tutkia menetelmän valintaan ja käyttöön vaikuttavia asioita työntekijän näkökulmasta käsin. Lastensuojelun perhetyössä menetelmät ovat yksi osa työn toteutustapaa. Uusia menetelmiä tulee vuosittain markkinoille ja menetelmiä kehitetään jatkuvasti erilaisiin tilanteisiin sopivaksi. Kuitenkaan tutkimuksia lastensuojelun perhetyön menetelmien käytöstä ei ole tehty. Intensiivinen perhetyö on uusi työmuoto, joka hakee jalansijaa lastensuojelun kentällä. Intensiiviseltä perhetyöltä odotetaan paljon, sillä sen odotetaan vähentävän huostaanottoja ja tällä tavoin vähentävän kuntien sijaishuollon kustannuksia. Tutkimuksellamme haluamme tuoda selvyyttä lastensuojelussa käytettävien menetelmien kirjoon ja havainnollistaa menetelmän valintaan ja käyttöön vaikuttavia asioita.

Menetelmien kirjo on valtava ja se tuottaa haasteen sille, miten menetelmä määritellään. Vaikeaksi määrittämisen tekee se, ettei ole tehty tarkkaa rajausta sille, mitä eroa on menetelmällä, työvälillä ja toiminnalla. Tutkimuksessa olemme käyttäneet menetelmä-sanaa kuvaamaan näitä kolmea asiaa. Menetelmä-sana toimii siis yläkäsitteenä, joka pitää sisällään työväliseen ja toiminnan.

Määrittämisen vaikeus näkyi selkeästi tutkimustuloksissa. Emme tutkijoina lähteneet haastattelutilanteessa erottelamaan työmenetelmää, välinettä ja toimintaa, vaan kysimme haastateltavilta miten he ymmärtävät, perhetyössä käytettävät menetelmät. Vastaukseksi saimme menetelmien olevan tapa tehdä perustyötä. Menetelmiksi voidaan laskea kaikki erilaiset tavat ja keinot tehdä työtä, jotka vievät asiakkaan tilannetta eteenpäin. Menetelmien määrä oli tällä tavoin kysyttynä varsin suuri. Perhetyön menetelmien määrittäminen on vaikeaa, koska jokainen työntekijä määrittelee perhetyössä käytettävät menetelmät eri tavoin. On vaikea rajata sitä, mitkä kaikki asiat ovat perhetyössä käytettäviä menetelmiä tai mitkä asiat ovat toimintoja.

Myllärniemi (2007, 35) on tutkinut lastensuojelun avohuollon perhetyön ammattikäytäntöjä. Hän tuo tutkimuksessaan esille menetelmän määrittelyn pitävän sisällään oletuksen työtavasta tai työvälisestä ja sen siirrettävyydestä sekä systemaattisesta käytöstä. Myllärniemen tutkimuksen tuloksena työmenetelmiksi määriteltiin ensisijaisesti tiettyyn tarkoitukseen kehitetyt työväliset, kuten kortit. Martikainen ja Lahtinen (2005) jäsentävät perhetyön menetelmien jakautuvan kolmeen tasoon, jotka ovat toimintaperiaatteiden taso, työmenetelmät ja työväliset. Työmenetelmänä Martikainen ja Lahtinen tarkoittavat vakiintuneita työtapoja, joiden avulla työntekijä pyrkii pääsemään asetettuihin tavoitteisiin ja se vaatii työntekijältä ammatillisia taitoja ja valmiuksia. Työväliseksi he määrittävät perheiden kohtaamisessa tarvittavat konkreettiset keinot ja välineet.

Esitimme tutkimuksen tuloksia Nopsa perhetyön kehittämispäivässä 21.10.2010. Menetelmän määrittely herätti paljon keskustelua. Työntekijät pohtivat mitä eroa on menetelmällä ja toiminnalla ja työntekijät toivat esille epäilyksen tulosten virheellisyydestä. Kerroimme millä tavoin olemme aineiston analysoineet ja mitä he itse ovat menetelmällä haastattelussa tarkoittaneet. Esille nousi menetelmä -käsitteen määrittelyn epäselvyys ja työntekijät pohtivat, ovatko he osanneet käyttää haastattelussa oikeita termejä. Emme kuitenkaan näe menetelmän määrittelyn epäselvyyden tuoneen virheellistä tietoa tutkimuksemme tuloksiin. Laaja-alainen määrittelmä on mahdollistanut tulosten jäsentämisen siten, että olemme saaneet myös uutta tietoa. Mielestämme on tärkeää, että saimme tutkimuksen tuloksena näkyviin työntekijälähtöiset menetelmät. Kokemuksemme mukaan työntekijälähtöisistä menetelmistä puhutaan lastensuojelun työntekijöiden keskuudessa useasti. Vuorovaikutuksellisia keinoja, dialogista vuorovaikutusta, haastattelua ja terapeuttisia menetelmiä ei usein mielletä työntekijälähtöisiksi menetelmiksi, joihin vaikuttavat mielestämme oleellisesti työntekijän elämänkokemus, koulutustausta ja työhistoria.

8.1 Menetelmän käytön moninaisuus

Menetelmän määrittelyn vaikeus johtuu asian laajuudesta. Usein perhetyön menetelmät käsitetään koskevan ainoastaan erilaisia kortteja tai lomakkeita. Todellisuudessa menetelmien kirjo on paljon laajempi. Tutkimuksessa esille nousi yli 60 erilaista menetelmää, joita Nopsa perhetyön työntekijät työssään käyttävät. Nopsa perhetyön työkäytäntöihin kuuluu useita menetelmiä, mutta osa työntekijöistä ei tiedosta käyttävänsä menetelmiä. Tämä tuo mielestämme esille menetelmän määrittelyn vaikeuden.

Intensiivisessä perhetyössä tärkein menetelmä on keskustelu ja vuorovaikutus perheen kanssa. Myllärniemi (2007) tuo tutkimuksessaan esille vuorovaikutuksen olevan tärkein keino toteuttaa perhetyötä. Perhetyön interventiot toteutetaan suhteissa ja työskentelyn onnistuminen edellyttää luottamuksellisen suhteen luomista ja saamista työntekijöiden ja perheenjäsenten kesken. Useiden tutkimusten mukaan keskustelu asiakkaan kanssa on tärkein työmenetelmä. (ks. Myllärniemi 2007, 30, Hurtig 2003, 28) Tutkimuksemme tulokset ovat yhteneviä aikaisempien tulosten kanssa.

Tutkimuksen tuloksissa Työntekijälähtöisissä menetelmissä painottuu työntekijän vuorovaikutustavat ja taidot sekä vuorovaikutuksessa käytettävät erilaiset menetelmät. Työntekijälähtöisiin menetelmiin lukeutuu myös perheterapiasta nousevia erilaisia menetelmiä. Perhekeskeisissä palveluissa sovelletaan niitä perustietoja ja taitoja, joita on kehitetty perheterapiassa. Tiedot liittyvät siihen, miten perhe kohdataan ja perhettä autetaan kokonaisuutena. Työskentelyn kesto on rajattu tiettyyn aikaan ja se on muodoltaan intensiivistä. Perheterapi-

asta nousevien menetelmien moninaisuus ja erilaisten psykoterapiatekniikoiden luova, joustava ja tarkoituksenmukainen käyttö ja yhdistäminen soveltuvat perheen kotona tai toimistossa tapahtuvaan työskentelyyn. (Arhovaara 1999, 159–160.) Nopsa perhetyön työntekijöiden joukossa on useita perheterapeutteja ja terapeuttisia menetelmiä opiskelleita työntekijöitä, joten on ymmärrettävää, miksi perheterapiasta nousevat menetelmät ovat vahvasti edustettuna työntekijälähtöisissä menetelmissä.

Työntekijät käyttävät työssään erilaisia ulkoisia menetelmiä. Menetelmät liittyvät sekä työn sisällöllisiin ja rakenteissa oleviin menetelmiin sekä sellaisiin menetelmiin, joita työntekijät voivat itse valita kulloisessakin tilanteessa. Nopsa perhetyön työkäytäntöihin kuuluvat intensiivisyys, työparityö, Hyvikset ja Kuvastin-menetelmät. Alkukartoituksessa työkäytäntöihin kuuluvina menetelminä esiintyi ainoastaan Hyvikset-menetelmä.

Työparityö on tärkeä menetelmä, jonka avulla ehkäistään yksittäisen työntekijän työssä uupuminen. Parityö tukee yksittäistä työntekijää, koska työmäärä jaetaan työparin kesken. Parityön avulla työhön saadaan syvyyttä ja laajuutta. Työparilta on mahdollista oppia uusia asioita ja saada uudenlaista osaamista. Arhovaaran (1999, 164, 166) mukaan työparityö mahdollistaa monenlaisten työskentelytekniikoiden käytön, joka antaa perheelle laajemmat oppimismahdollisuudet. Parityön merkitys korostuu kotona tehtävässä työssä, jolloin huomioidaan perheen ja työntekijöiden turvallisuus. Työparityöskentely vaatii riittävää joustavuutta ja tottumista yhteiseen työskentelytapaan. Tutkimuksen tulokset ovat yhteneväiset Arhovaaran (1999) näkemyksen kanssa.

Nopsa perhetyössä hyödynnetään työparityötä monella eri tavalla. Työparit toimivat joustavasti ja arvioivat millaisella kokoonpanolla perhettä tulisi tavata. Huomiota kiinnitetään myös sukupuolisensitiivisyyteen. Sukupuolisensitiivisyydellä tarkoitetaan työskentelyä työntekijän kanssa samaa sukupuolta olevan asiakkaan kanssa, jolloin asiakkaalle mahdollistuu samastuminen samaa sukupuolta olevaan työntekijään. Nopsa perhetyön kehittämispäivässä selvisi työparien mieltävän parityön eri tavoin, mikä näkyy heidän erilaisina käytäntöinä tehdä parityötä. Työparityö on muuttunut Nopsa perhetyössä haastattelujen jälkeen, sillä työpareilla on tällä hetkellä mahdollisuus valita oma työpari. Työpari vie keskinäisen suhteensa perheeseen, joten on tärkeitä huomioida työparin keskinäinen suhde ja siihen vaikuttavat tekijät.

Nopsa perhetyön työntekijöiden tulisi käyttää Hyvikset-menetelmää jokaisen asiakasperheen kanssa asiakkuuden alussa ja lopussa. Tutkimuksessa esiintyi työntekijöiden kesken eroavaisuuksia kyseisen menetelmän käytössä. Osa työntekijöistä käyttää Hyvikset -menetelmää haastattelurunkona, mutta tekee sen vain nuoren kanssa, osa työntekijöistä käyttää menetelmää koko perheen kanssa ja osa ei käytä kyseistä menetelmää ollenkaan. Työntekijät ovat kehittämässä menetelmää helpompikäyttöiseksi ja yhtenäisemmäksi.

Nopsan perhetyön työkäytäntöihin kuuluu Kuvastin-menetelmä, joka toimii työn arviointivälineenä. Kuvastin menetelmä auttaa käsitteellistämään työskentelyprosessin eri vaiheita ja sen avulla saadaan oleelliset asiat näkyviin. Kuvastin-menetelmä koettiin toimivana menetelmänä koko Nopsa perhetyötä ajatellen. Kuvastin menetelmää on testattu aikuissosiaalityön puolella kaupunkimaisessa toimistoympäristössä. Ylirukan (2006) tekemässä arvioinnissa Kuvastin-menetelmä sopii aikuissosiaalityöhön. Yliruka ei ottanut kantaa menetelmän käytön arvioinnissa menetelmän siirrettävyydestä sosiaalityön muihin sektoreihin. (Yliruka 2006, 33, 53–54.) Nopsa perhetyön työntekijät kokivat saavat Kuvastin-menetelmän avulla arvokasta tietoa tekemästään työstä ja se on tukenut asiakasprosessin eteenpäinmenoa sekä tuonut näkyväksi tehtyä työtä myös muille viranomaisille. Nopsa perhetyön kehittämisspäivällä kävi ilmi, että Kuvastin-menetelmä on tällä hetkellä tauolla. Syytä siihen, miksi Kuvastin-menetelmää tällä hetkellä käytetään, ei selvinnyt tutkijoille.

Nopsa perhetyön työntekijät työskentelevät usein perheiden kotona ja jokainen heistä käyttää työssään erilaisia arjen apuja perheiden kanssa toimiessa. Perheen arjessa oleminen, erilaisissa tilanteissa auttaminen vie asiakassuhdetta eteenpäin ja mahdollistaa yhteisen tekemisen ohella vaikeistakin asioista keskustelun sekä luo mahdollisuuden eritasoiselle vuorovaikutukselle, joka tukee luottamuksen syntyä. Kotona tehtävässä työssä työntekijän asema suhteessa perheeseen muodostuu toisenlaiseksi kuin toimistossa. Perheenjäsenet ovat kotona vapaampia säätelämään osallistumisensa laatua ja määrää ja he pystyvät poistumaan tilanteesta, jos he kokevat sen liian ahdistavaksi (Arhovaara 1999, 162). Myllärniemen (2007, 31) tutkimuksen tuloksena arjen askareissa auttaminen nähdään tavoitteellisena, työskentelyyn motivoivana elementtinä. Arjessa yhdessä puuhasteleminen on keino luoda luonnollista keskustelutilannetta ja luottamusta. Tämän tutkimuksen tulokset olivat samansuuntaiset Myllärniemen (2007) tutkimuksen tulosten kanssa.

Tutkimustulosten mukaan Nopsa perhetyössä käytetään runsaasti erilaisia toiminnallisia menetelmiä. Toiminnalliset menetelmät ovat erilaisia liikunnan muotoja ja leirejä, mutta perheen arkisissa tilanteissa on myös toiminnallisia menetelmiä. Toiminnallisten menetelmien avulla on mahdollista avata eritavoin keskusteluyhteyttä perheenjäsenten kanssa ja toiminnallisuus tukee asiakasprosessin eteenpäin menoa. Myös Myllärniemen (2007, 31) tutkimustulosten mukaan toiminnallisuus oli tärkeä menetelmä. Toiminnallinen työtapa nähtiin tärkeäksi, koska lastensuojeluperheiden vuorovaikutusmallit ja selviytymisstrategiat ovat moninaiset ja puheen avulla ei aina mahdollistu erilaisten merkitysten löytäminen. Toiminnan kautta työntekijä voi päästä erilaisten asioiden äärelle, mihin ei pelkällä keskustelulla pystyittäisi. Johanna Hurtig (2003, 181) esittää väitöskirjassaan, että perhetyö lasten auttamisen välineenä tarvitsee rinnalleen toiminnallista osaamista. Toiminnallisessa osaamisessa yhdistyy työntekijän taito kohdata lapsi yksilönä, kykyä arvioida tilannetta lapsen näkökulmasta käsin sekä

taito säädellä työntekijän oman toiminnan tilannetta asioiden vakavuudesta riippuen. Alpo Heikkisen (2006, 132) lisensiaattitutkimuksen mukaan lastensuojelutyö tarvitsee kohdennettua toiminnallista erityisosaamista, varsinkin kouluikäisten lasten ja nuorten kriittisiin siirtymävaiheisiin. Toiminnallisten intervention kohdentaminen varhaisnuoruuteen ehkäisee esimerkiksi pojilla syrjäytymistä koulutustyöstä sekä ehkäisee ajautumista rikolliseen toimintaan ja päihteiden käyttöön.

Toiminnalliset menetelmät on useissa eri tutkimuksissa todettu tärkeiksi menetelmiksi lastensuojelun perhetyössä. Pohdimme kuitenkin sosiaalialalla pitkään työtä tehneenä, miksi lastensuojelun avotyöskentelyssä ei kiinnitetä tähän asiaan tarpeeksi huomiota. Tänä päivänä perustellaan, ettei määrärahoja ole tarpeeksi, jotta perheen kanssa voisi suunnitelmallisesti hyödyntää erilaisia toiminnallisia menetelmiä. Perheen kanssa toimimisesta voi tulla ajoittain kustannuksia, mutta ne ovat kuitenkin hyvin pieniä kustannuksia verrattuna huostaan otetun lapsen vuorokausimaksuun. Yhden lapsen huostassa pito maksaa kunnalle vuorokaudessa noin 150–400 €, kun taas toiminnallisten menetelmien kustannukset ovat koko perhettä koskien muutamien kymmenien eurojen luokkaa kerralta. Lastensuojelun avohuollon tukitoimien kustannukset ovat vuositasolla noin 3000 € lasta kohden. Huostaan otetun lapsen vuosikustannukset nousevat noin 72 000 €, minkä vuoksi perheille annettavan avun ja hoidon laatuun tulisi kiinnittää huomiota. (ks. Sosiaaliportti 2010.)

Herää kysymys, mikä tulee kunnalle taloudellisesti edullisemmaksi; tukea avohuollossa toteuttavaa perhetyötä ja mahdollistaa erilaisten toiminnallisten menetelmien käyttöä, jolla voidaan ehkäistä huostaanotto vai jättää tällainen vaihtoehto huomioimatta ja käyttämättä, jonka seurauksena voi olla lapsen huostaanotto. Myllärniemen (2007, 86) mukaan erilaiset toiminnalliset menetelmät ja toiminnan kautta tapahtuva auttaminen voisi painottua nykyistä enemmän. Olemme Myllärniemen kanssa tässä asiassa samaa mieltä. Toiminnallisuus tulisi käsittää laaja-alaisesti, kuten se tutkimuksessa esiintyy. Nopsa perhetyön kehittämispäivässä tuli esille, etteivät toiminnalliset menetelmät ole työntekijöiden huvittelun välineitä, vaan työskentely on ammatillista, tietoista toimintaa. Toiminnallisten menetelmien avulla työntekijät luovat suhdetta ja vuorovaikutusta perheenjäseniin.

8.2 Viitekehys

Nopsa perhetyön työntekijät käyttävät useita eri teoreettisia lähestymistapoja ja viitekehysä työskennellessään perheiden kanssa ja valitessaan menetelmiä. Yleisimmin Nopsa perhetyön menetelmiä määrittää perheterapeutit ja niihin pohjautuvat menetelmät. Työntekijöiden työskentely pohjautuu useimmiten ratkaisukeskeisyyteen ja systeemiseen viitekehykseen. Myllärniemi (2007, 86) tuo tutkimuksessaan esille, että perhetyö on ottanut vaikutteita ratkaisukeskeisyydestä ja perheterapiasta. Tutkimuksemme tulokset ovat yh-

teneväisiä Myllärniemen tutkimustulosten kanssa.

Yksittäisen menetelmän sijoittaminen tiettyyn teoriasuuntaukseen on vaikeata, koska menetelmiä voidaan soveltaa eri tavoin. Työntekijä voi käyttää menetelmää jopa siten, että se on vastoin laatijan alkuperäistä ajatusta tai vakaumusta. (Kaikko & Friis 2009, 81.) Nopsa perhetyön työntekijät eivät määritelleet yhden yksittäisen menetelmän viitekehystä, vaan heidän työnsä perustana olevien menetelmien ja toimintatapojen yhteisiä viitekehyksiä. Perhetyötä ohjaa lainsäädäntö, toimenpidesuosukset, hallinnolliset ratkaisut, työtä ohjaavat teoriat ja ammattikoulutuksen suhteet. Nämä eri asiat konkretisoituvat työntekijän yksilöllisessä työskentelytavassa sekä ainutkertaisessa vuorovaikutussuhteessa asiakkaan kanssa. (Hurtig 2003, 13–14.)

Saatujen tulosten perusteella jäimme pohtimaan sitä, mihin asiaan työntekijät vastasivat, kun kysyimme haastatteluissa viitekehystä. Tulokset jäävät epäselväksi sen suhteen, onko viitekehys menetelmän viitekehys, työntekijän oman työskentelyn viitekehys vai näiden yhdistelmä. Pohdimme, onko viitekehys tai teoria määritelmänä haasteellinen, koska työntekijät ymmärtävät sen eri tavoin. Työntekijöiden oli vaikea tiedostaa viitekehystä, joten mielestämme määritelmänä se on liian epämääräinen. Nopsa perhetyön työntekijöillä on laajat koulutukset, jonka lisäksi he ovat käyneet erilaisia menetelmäkoulutuksia. Menetelmäkoulutuksia on useita ja ne pohjautuvat erilaisiin teoriasuuntauksiin. Tästä johtuen näemme, että Nopsa perhetyön menetelmien viitekehys on poikkitieteellinen, mutta ne ovat painottuneet vahvasti perheterapeuttisiin teorioihin. Pohjakoulutuksen ja erikoistumiskoulutusten kautta työntekijöille on muodostunut myös laaja-alainen työskentelyn viitekehys, joka vaikuttaa työskentelytapaan ja menetelmien käyttöön. Tutkimustuloksena vahvistui, ettei perhetyötä pysty tekemään vain yhdestä näkökulmasta käsin, vaan työtapana se vaatii monipuolista katsontakan-
taa.

8.3 Perustelut menetelmän valinnalle

Nopsa perhetyön menetelmien valintaan vaikuttaa sekä työntekijään että perheeseen liittyvät asiat. Usein lastensuojelussa kuulee puhuttavan, että menetelmän valintaan vaikuttaa ainoastaan työskentelyn kohteena oleva perhe. Tällöin unohdetaan työntekijään itseensä liittyvät asiat. Tutkimuksen tuloksena kävi ilmi menetelmän valinnan pohjautuvaan usein työntekijän ”mutu-tunteelle”. ”Mutu-tunne” voidaan ymmärtää työntekijän intuition, joka liittyy sen hetkiseen tilanteeseen. Intuitio voidaan määrittää olevan työntekijän aavistusta, vaistoa, tunnetta ja nopeaa oivallusta, joka toimii tietoisuuden korkeimmilla tasoilla suoran näkemisen ja välittömän oivaltamisen ulottuvuudessa. Intuition käyttö ja siihen liittyvien kokemusten tietoinen tarkastelu kuuluvat ammatillisuuteen. Työntekijän tulee kuitenkin huomioida, että intuitio ei ole aina oikeassa, vaan se voi antaa virheellistä tietoa työntekijälle. (Vilén,

Tapio, Janhunen, Nissinen & Seppänen 2010, 71.)

Menetelmän valintaan vaikuttaa työntekijän uskallus käyttää menetelmää, tietoisuus itsestä ja menetelmästä sekä tieto menetelmän hyödystä. Työntekijän aikaisemmat kokemukset eri-laisten asiakkaiden kohtaamisesta ja kokemus menetelmien käytöstä tuo varmuutta menetelmää valittaessa. Työntekijän tulee tarkastella menetelmäkäyttökelpoisuutta useista eri näkökulmista käsin, jotta huomioidaan asiakasperheen vaikutus menetelmän valintaan. Työntekijän tulee huomioida perheen toiveet, halu ja tahto sekä perheen senhetkinen tilanne. Työntekijän tulee myös arvioida menetelmän sopivuus ja kiinnostavuus perheelle. Lapsen ja perheen ongelmat määrittelevät millaisia menetelmiä käytetään.

Kaikko ja Friis (2009, 80) tuovat esille, että työntekijä lähtee menetelmää valitessaan liikkeelle työn tavoitteista ja siitä, miksi menetelmää olisi juuri nyt hyvä käyttää. Työntekijä arvioi heidän mukaansa, miten menetelmä auttaa työntekijää ja asiakasta eteenpäin. Kaikon ja Friisin mukaan työntekijä huomioi menetelmää valitessaan menetelmän taustateorian, sen vahvuudet ja katvealueet. Tutkimuksessamme tulokset eroavat joissain kohdin Kaikon ja Friisin esityksestä. Nopsa perhetyön työntekijät pohjasivat menetelmän valinnan ”mutu-tuntumaan” ja perustelevat menetelmän valintaa sillä, että se vie asiakastilannetta eteenpäin. Tulosten perusteella ei myöskään käynyt ilmi, että työntekijät arvioisivat menetelmän vaikuttavuutta tai pohtisivat menetelmän katvealueita.

8.4 Menetelmän käytön tarkoitus

Nopsa perhetyössä menetelmän käytöllä pyritään tukemaan vuorovaikusta, vahvistamaan toimivia asioita ja hankkimaan tietoa. Menetelmän käytöllä pyritään saamaan muutosta perheen tilanteeseen ja menetelmä toimii työvälineenä myös työntekijälle. Mielestämme lastensuojelun perhetyötä tekevät työntekijät eivät yleensä huomioi, että menetelmä toimii myös työntekijän työvälineenä ja sen avulla saadaan tietoa. Tulosten mukaan menetelmä toimii työntekijän muistilistana, se tukee työntekijää tuoden selkeyttä tilanteeseen ja antaa turvallisuuden tunnetta. Menetelmän käytön avulla työntekijän on mahdollista pysyä struktuurissa ja ottaa vaikeitakin asioita puheeksi. Kaikko ja Friis (2009, 80, 86) tuovat artikkelissaan yhteisesti tulostemme kanssa esille sen, että menetelmät toimivat työntekijän muistilistoina ja ne auttavat työntekijää ottamaan vaikeita asioita perheen kanssa puheeksi. Menetelmää käyttämällä työntekijä saa arvokasta tietoa perheen tilanteesta. Saadun tiedon avulla työntekijät pyrkivät perheen elämän ja ongelmien helpottamiseen sekä tukemaan muutoksessa. Saadun tiedon avulla on myös mahdollista kohdentaa apu oikeaan asiaan.

Kaikon ja Friisin (2009, 80) mukaan menetelmä toimii välineenä, jolla pyritään pääsemään tiettyyn tavoitteeseen. Tavoite voi olla yhteistyösuhteen rakentuminen, asiakkaan kuulluksi

tuleminen ja kohtaamisen tukeminen. Menetelmän tehtävänä on toimia keskustelun apuvälineenä, tuoda selkeyttä tilanteeseen ja vauhdittaa muutosta. Myös tässä suhteessa tutkimustuloksemme on yhteneväiset Kaikon ja Friisin näkemysten kanssa. Nopsa perhetyö on tavoitteellista työtä, jonka avulla pyritään estämään huostaanotto. Työntekijät toivat esille, että menetelmän käytöllä pyritään saamaan muutosta perheen tilanteesta ja vahvistamaan toimivia asioita, jotta huostaanottoon ei päädytä. Tutkimustulosten mukaan menetelmän käytössä tulee huomioida asiakkaan halukkuus, menetelmän hyödyllisyys, menetelmän käytöstä saatu palaute sekä työntekijän epävarmuus menetelmän käytöstä ja epäonnistumisesta. Työskentelyn lähtökohtana ovat asiakkaan tarpeet ja toiveet, joten on täysin ymmärrettävää, että asiakkaan halukkuus vaikuttaa merkittävästi menetelmän käyttöön.

Rakensimme aineistosta esille nousseista asioista Ulkoisten menetelmien käyttöönoton prosessin. Kuvioista (9) käy ilmi, millä tavoin ulkoinen menetelmä otetaan käyttöön lähtien perheen tilanteesta, heidän ongelmistaan ja tarpeista ja jatkuen aina yhteiseen päätökseen siitä, käytetäänkö menetelmää vai ei. Tämä on tutkimuksemme tuomaa uutta tietoa, joka hyödyttää myös muita lastensuojelun avohuollossa työskenteleviä työntekijöitä kuin Nopsa perhetyötä tekeviä. Kuvio selventää menetelmän käyttöönottoprosessin vaihteellisuutta ja tuo sen työntekijän tietoisuuteen. Mielestämme työntekijät harvoin pysähtyvät miettimään, millainen prosessi menetelmän käyttöönotto on. Kuvio toimii muistutuksena siitä, että työntekijän tulisi tehdä työnsä läpinäkyväksi perheelle ja kertoa asiakkaalle miksi hänen mielestään menetelmää tulisi käyttää ja mihin sen käytöllä pyritään.

Tulosten mukaan menetelmien käyttö painottuu asiakkuuden alkuun ja siinä vaiheessa työntekijät käyttävät menetelmiä laajemmin kuin työskentelyn jatkuessa. Osaa menetelmistä käytetään koko asiakkuuden ajan, kuten keskustelua ja joitain menetelmiä työntekijät käyttävät tilanteen mukaan. Ritva Leijala (2008, 58–60) tutki Vantaan intensiivistä perhetyötä ja asiakkaiden kiinnittymistä työskentelyyn. Leijala tutki myös Vantaan intensiiviperhetyössä käytettäviä 12 menetelmää, jotka oli määritelty käytettäväksi alkuvaiheen työskentelyssä. Leijalan tulosten perusteella yleisimmin työntekijät käyttivät alkuneuvottelua, alkukartoitusta sekä muuta määrittelemätöntä menetelmää. Muiksi menetelmiksi Vantaan intensiiviperhetyöntekijät määrittelivät tavoitteelliset keskustelut ja mallintamisen, joita ei Leijalan tutkimuksessa kuitenkaan määritelty menetelmiksi. Leijalan tutkimuksen tulosten mukaan lastensuojelun intensiivisessä perhetyössä käytetyillä menetelmillä ei ollut vaikutusta perheiden kiinnittymisessä työskentelyyn. Työskentelyyn kiinnittymiseen vaikutti asiakkaan kohtaamisen tapa, puheeksi ottamisen tyyli ja asiakkaan kokemus kuulluksi tulemisesta ja osallistumisesta häntä itseään koskevista asioista.

Tutkimuksessamme pääsimme erilaiseen tulokseen. Tutkimuksessamme menetelmän käsite on laajempi kuin Leijalan tutkimuksessa. Tutkimuksessamme tuloksissa Leijalan esittämät vaikutus-

ten syyt työskentelyyn kiinnittymisestä lukeutuvat meillä työntekijälähtöisiin menetelmiin. Leijalan esittämät asiat, kuten asiakkaan kohtaamisen tapa, puheeksi ottamisen tyyli ja asiakkaan kuuleminen liittyvät tutkimustuloksissamme Vuorovaikutuksellisiin keinoihin ja Dialogiseen vuorovaikutukseen. Tulosten erilaisuuteen vaikuttaa mahdollisesti Leijalan tekemä rajaus alkuvaiheen työskentelyn aikana käytettävistä 12 menetelmästä, jotka eivät pidä sisällään dialogisen vuorovaikutuksen menetelmiä. Tulokset ovat toisaalta myös yhtenevät, sillä Nopsa perhetyössä menetelmien käyttö ja laajuus painottuu työskentelyn alkuun, jolloin pyritään sitouttamaan perhe työskentelyyn. Tulosten perusteella painottuu dialogisen vuorovaikutuksen tärkeys asiakastyössä.

Nopsa perhetyön kehittämispäivässä työntekijät ottivat tutkimuksemme tulokset vastaan kriittisesti ja ne herättivät joissain työntekijöissä ärtymystä. Mielestämme olemme kuitenkin kuvanneet Nopsa perhetyötä myönteisessä valossa ja tuoneet esille työntekijöiden ammattitaidon. Jäimme pohtimaan olivatko työntekijät valmistautuneet siihen, että heitä tutkitaan ja heidän toimintansa tehdään näkyväksi. Olemme tehneet näkyväksi sen, millaiseen työskentelyyn Nopsa perhetyön hyvät tulokset perustuvat ja noin 80 % Nopsa perhetyön asiakkaista on välttynyt huostaanotolta. Mielestämme on tärkeätä saada näkyväksi ne tavat ja menetelmät, joilla se on ollut mahdollista.

8.5 Johtopäätökset

Nopsa perhetyö on toiminut vasta kaksi vuotta ja se on uusi työmuoto Helsingin kaupungilla. Työntekijät ovat alusta saakka kehittäneet intensiivisen perhetyön työtapoja ja heidän on ollut mahdollista käyttää erilaisia menetelmiä työnsä apuna. Työtavat ovat kehittyneet ja muuttuneet tänä aikana. Työntekijöiden laaja työkokemus, koulutustausta ja osaaminen hämmensi jopa meidät tutkijat. Työryhmä on tehnyt korkealaatuista työtä. Uskomme, että työmuotona intensiivinen perhetyö on tullut jäädäkseen lastensuojelun avohuollon kentälle.

Tutkimus on toteutettu tietyssä kontekstissa ja tiettynä ajanjaksona. Tutkimus ei ole tällaiseen siirrettävissä toiseen kontekstiin, koska Nopsa perhetyön työntekijöiden vahva osaaminen ja ammattitaito näkyvät tutkimuksen tuloksissa vahvasti. Tutkimuksen tulokset liittyvät intensiivisessä perhetyössä käytettäviin menetelmiin. Samoja menetelmiä käytetään myös muualla lastensuojelun avohuollon piirissä sekä muissa kuin lastensuojelun konteksteissa. Tutkimuksemme tulokset hyödyttävät muitakin perhetyötä tekeviä työntekijöitä, kontekstista riippumatta. Rakentamamme kuviot selkeyttävät menetelmien käyttöön liittyviä asioita ja havainnollistavat mitä menetelmillä ja niiden käytöllä tarkoitetaan. Kuvioiden kautta myös muiden perhetyötä tekevien kuin Nopsa perhetyön työntekijöiden, on mahdollista oppia jotain uutta.

Nopsa perhetyön työntekijät eivät tunne toisten työparien käyttämiä menetelmiä ja työtapo-

ja. Työntekijöiden mielestä olisi tärkeätä saada yhteiseen tietoisuuteen se osaaminen, joka heillä kaikilla on. Olemme tutkimuksemme avulla pyrkineet osaltamme vastaamaan tähän toiveeseen. Tutkimuksemme kautta työntekijät saavat tietoa toisten työparien käyttämistä menetelmistä ja menetelmän valintoihin vaikuttavista asioista. Olemme koonneet Nopsa perhetyön käytössä olevat menetelmät yhteen (Liite 5.) ja kartoittaneet työntekijöiden menetelmäkoulutuksia. (Kuvio 10.)

Tutkimuksemme tulosten avulla työntekijöille mahdollistuu oman työn kehittäminen ja he voivat yhdessä arvioida ja tarkastella menetelmien käyttöä omassa työssään. Tutkimuksemme oli arviointitutkimus, joka lähtökohtana on tuottaa tietoa kehitystyön eteenpäin viemiseksi. Yhtenä arviointitutkimuksen tavoitteena on saadun tiedon hyödyntäminen ja kokemusten siirtäminen muihin vastaaviin hankkeisiin tai työyhteisöihin. (ks. Robson 2001, 18–19.) Tutkimuksemme on tehnyt menetelmien valintaan ja käyttöön vaikuttavat asiat näkyväksi ja tulokset jäsentävät myös menetelmien käyttöä asiakasprosessin eri vaiheissa. Tutkimuksen tulosten kautta Nopsa perhetyön työntekijöiden tietoisuus omista työtavoista lisääntyy ja toivottavasti vaikuttaa asiakastyön laatuun ja hyödyntää asiakastyötä. Työntekijöiden tiedostaessa entistä paremmin menetelmien valintaan ja käyttöön liittyviä syitä, uskomme tietoisuuden ja ymmärryksen lisääntyvän asiakastyössä. Tämä mahdollistaa sen, että työntekijät valitsevat tulevaisuudessa menetelmät entistä tietoisemmin ja pohtivat menetelmän käytön hyötyä ja katvealueita, jolloin he voivat auttaa perheitä entistä paremmin. Nopsa perhetyön työntekijöiden kokemuksia on mahdollista siirtää muihin työyhteisöihin, joissa käytetään menetelmiä perheiden kanssa toimiessa.

8.6 Kehittämisehdotukset

Haastatteluissa nousi esille erilaisia kehittämisehdotuksia. Työntekijät toivoivat, että luotaisiin yhtenäinen intensiivisen perhetyön malli sekä tavoiteltaisiin yhtenäistä tietoa siitä, miten intensiivistä perhetyötä tehdään ja millaiseen ymmärrykseen työskentely pohjautuu. Tutkimuksesta nousi esille myös työntekijöiden hiljainen tieto, jota ei ole vielä hyödynnetty. Työntekijöiden ammatillinen osaaminen on laaja-alaista, joten tietotaitoa heillä on valtavasti. Työntekijät nostivat haastatteluissa esille, että toivoisivat saavansa tietoa muiden työntekijöiden osaamisalueista ja toivoivat, että sitä tietoa jaettaisiin tiimien kesken. Työntekijät voisivat opastaa toisiaan menetelmien käytössä ja harjoitella menetelmien käyttöä yhdessä, jolloin mahdollistuisi keskustelu menetelmien soveltamismahdollisuuksista. Toiveena olisi myös tiedon jakaminen siitä, millaisia kokemuksia työntekijöillä on tietyn menetelmän käytöstä ja hyödystä erilaisissa asiakastilanteissa.

Menetelmien käyttöä olisi tärkeä tutkia enemmän. Olemme harmissamme siitä, ettemme saaneet asiakkaiden ääntä työssä kuuluviin pyrkimyksistämme huolimatta. Olisi tärkeätä selvittää miten perhetyön asiakkaana olevat perheet kokevat menetelmien käytön ja mitä vaiku-

tuksia menetelmillä on: miten ne tukevat muutoksessa ja ehkäisevät huostaanoton. Olisi mielenkiintoista selvittää perheiden kokemuksia myös siitä, onko menetelmien käytöstä hyötyä, kuten me työntekijät oletamme olevan. Tämän suuntaisella tutkimuksella olisi kysyntää myös muualla lastensuojelun kentällä.

9 Opinnäytetyön arviointi

Olemme tuoneet tässä raportissa jo aiemmin esille aineistonkeruuprosessiin liittyviä eettisiä päätöksiä ja ratkaisuja. Olemme perustelleet tehdyt ratkaisut huomioiden tutkimuksenteon eettiset periaatteet siinä kohden, kun ne ovat tutkimusprosessissa esiintyneet. Seuraavaksi tarkastelemme opinnäytetyön eettisyyttä sekä arvioimme luotettavuuden toteutumista.

9.1 Tutkimuksen eettisyys

Yksi parhaiten tunnettuja ihmistieteiden tutkimuseettisiä normeja on, että valmiissa tutkimuksessa ei voi tunnistaa ketään haastateltavaa tai heidän sanomistaan. Tällä pyritään siihen, että suojellaan tutkittavia mahdollisilta negatiivisilta seuraamuksilta, jos heidät tutkimusjulkaisusta tunnistettaisiin. Tunnistamattomuuden lupaaminen haastateltaville edistää rehellisten vastausten saamista sekä lisää tutkittavien osallistumishalukkuutta. (Kuula 2006, 200–201.) Haastattelujen yhteydessä nousi esille perheiden nimiä ja erilaisia yhteyksiä, joita ei kuitenkaan esitetä missään muodossa valmiissa tutkimusraportissa. Olemme pyrkineet siihen, ettei yksittäistä työntekijää ole mahdollista tunnistaa teksteissä. Nopsa perhetyön työyhteisö on pieni, joten olemme kokeneet anonymiteetin säilymisen tärkeäksi. Tästä syystä emme ole käyttäneet minkäänlaisia tunnistetietoja esittäessämme tutkimuksen tuloksissa työntekijöiden suoria lainauksia. Olemme kysyneet erikseen siltä työntekijältä luvan, jonka lainauksen olemme nostaneet tutkimuksen alkusivuilla esille. Valmiissa tutkimustekstissä olemme pyrkineet kunnioittamaan tutkittavien ihmisarvoa. Olemme pyrkineet tuomaan tutkimustulokset esille monipuolisesti sekä olemme välttäneet leimaavuutta, negatiivisuutta ja tutkittavien häpäisemistä. Olemme pyrkineet tuomaan elävän kuvan Nopsa perhetyön menetelmien käytöstä. (ks. Kuula 2006, 204–207.)

Vaitiolovelvollisuudesta ja salassapitovelvollisuudesta säädetään myös viranomaistoiminnan julkisuudesta säädettyssä julkisuuslaissa sekä useissa erityislaeissa. Tutkimuksen tekijöitä koskee vaitiolovelvollisuus siinä, missä muitakin työntekijöitä sosiaalipuolella. Salassapitovelvollisuus koskee myös suullisesti saatua tietoa sekä tutkittavilta vapaaehtoisella suostumuksella saatuja tietoja. (Kuula 2006, 90–92.) Haastattelujen osalta vaitiolovelvollisuus tarkoittaa sitä, että tutkittavista emme ole kertoneet mitään ulkopuolisille. Olemme pyrkineet erityiseen huolellisuuteen arkaluontoisia tunnistellisia aineistoja käsitellessämme, joka meidän tutkimuksessa tarkoittaa tutkimusnauhoituksia.

Esittelimme tutkimuksen tuloksia Nopsa perhetyön kehittämispäivässä 21.10.2010. Keskustelun aikana esille nousi myös eettinen ongelma, jota emme tienneet aineiston keräämisen aikana. Aineiston keruunaikana Nopsa perhetyössä toteutettiin muitakin tutkimuksia. Samanlaisesti osa työntekijöistä vaihtui ja työpareissa oli myös muutoksia. Osa työntekijöistä toi esille, etteivät olisi halunneet tutkimuksiin osallistua, mutta se on ollut pakollista. Näillä asioilla voi olla vaikutusta siihen, etteivät kaikki työntekijät vastanneet alkukartoitukseen tai osallistuneet haastatteluun. Toisena eettisenä ongelmana työntekijät toivat keskustelussa esille sen, että esimies ja tutkijat ovat samassa koulutuksessa. Mielestämme tämä ei ole tutkimuseettinen ongelma. Tutkimustamme ohjaa konstruktivistinen paradigma, joka perustuu oletukseen, ettei tutkija ole puolueeton ulkopuolinen vaan tieto on sosiaalisen prosessin tuotosta. Tutkimuksessamme tämä tarkoittaa sitä, että tutkimuksesta saatu tieto on syntynyt yhdessä haastateltavien ja tutkijoiden kesken.

9.2 Luotettavuus

Tuomen ja Sarajärven (2009) mukaan laadullista tutkimusta arvioitaessa tulisi huomioida viisi eri kriteeriä. Nämä ovat tutkimusraportin selkeys, metodologian yhtäpitävyys, analyttinen tarkkuus, teoreettinen yhdistäminen sekä hyvä relevanssi. (Tuomi & Sarajärvi 2009, 160–163.) Olemme pohtineet tutkimuksemme luotettavuutta näiden arviointikriteereiden perusteella.

9.2.1 Tutkimusraportin selkeys

Tuomen ja Sarajärven (2009) mukaan tutkimusraportin selkeys on ensimmäinen laadullisen tutkimuksen arviointikriteeri. Olemme tuoneet selkeästi esille tutkimuksemme tarkoituksen ja tavoitteet. Käytämme kuvailevaa ilmaisua sekä uutta lähdekirjallisuutta teoreettisena pohjana. Tutkimusprosessin olemme kuvanneet yksityiskohtaisesti, jotta lukija saa käsityksen tutkimuksen kulusta. Kuvasimme tutkimusprosessin vaihe vaiheelta, jolloin lukijan helppo ymmärtää, miten tutkimusprosessi on edennyt. (ks. Tuomi & Sarajärvi 2009, 160–161.)

Olemme kirjoittaneet tutkimuksen asiakielellä ja olemme pyrkineet välttämään ammattislangin käyttöä. Tuomme aineistosta esille suoria lainauksia, joilla pyrimme elävöittämään tutkimustekstiä sekä tuomaan luotettavuutta aineiston analyysiin. Olemme tuoneet tutkimuksen tavoitteen ja tarkoituksen selkeästi esille. Tutkimuksen tekemistä on ohjannut tutkimuksen tavoitteet. (ks. Tuomi & Sarajärvi 2009, 160–161.)

9.2.2 Metodologian yhtäpitävyys

Toinen arviointikriteeri koskee metodologian yhtäpitävyyttä. Metodologian yhtäpitävyydellä

tarkoitetaan käytettyjen metodien keskinäistä yhtäpitävyyttä. Tällöin pohditaan esimerkiksi sitä, onko laadullinen tutkimusote paras aineiston analyysissä vai olisivatko määrällisellä otteella saavutetut tulokset olleet kohdallisempia. (Tuomi & Sarajärvi 2009, 161.)

Tutkimustamme ohjasi konstruktivistinen paradigma, jossa tiedonmuodostumisessa olennaista on kommunikaatio, jonka kautta todellisuus muodostuu. Tutkimuksen paradigma on luonut pohjan haastattelututkimuksen toteuttamiselle, jonka avulla olemme saaneet selville Nopsa perhetyön menetelmien käytössä olevaa todellisuutta ja työntekijöiden työtapoja. Keräsimme tutkimuksen aineiston sähköpostilla tehdyllä kartoituksella ja haastattelimme Nopsa perhetyön työntekijät. Analysoimme saamamme aineiston sisällönanalyysin avulla.

Tutkimuksemme tiedonintressi on laadullinen ja pyrimme selvittämään ihmisen toimintaa koskevien päämääriä ymmärtämisen kautta, jolloin pystymme paljastamaan merkityksiä, jotka tutkittavat antoivat toiminnalleen. Haastattelut ovat mahdollistaneet tutkittavien omien mielipiteiden sekä ymmärryksen tarkemman esille tuomisen ja olemme voineet tutkijoina tarkentaa sekä syventää kysymyksiä työntekijöiden kertomusta. Tutkimuksemme on myös arviointitutkimus. Tuomme tutkimuksessa esille intensiivisen perhetyön menetelmien käytön prosessin sekä työntekijöiden työskentelyn sisäisen logiikan.

Saimme teemahaastattelulla kattavan ja kuvailevan aineiston siitä, millaisia menetelmiä Nopsa perhetyössä käytetään ja käytön syistä. Alkukartoitukseen eivät kaikki työntekijät vastanneet. Näin ollen voimme olettaa, että esimerkiksi lomakehaastatteluun emme olisi saaneet niin kattavaa harkinnanvaraista näytettä, kuin nyt teemahaastattelujen myötä saimme. Emme myöskään olisi saaneet lomakehaastattelun avulla yhtä kuvailevaa ja laajaa aineistoa, kuin teemahaastatteluista saimme. Mielestämme valitut tutkimusstrategiset valintamme ovat olleet tutkimukseemme sopivia.

Haastatteluaineiston luotettavuus riippuu sen laadusta. Ihmisiä tutkittaessa tämä tarkoittaa sitä, että kahdella tutkimuskerralla tutkittaessa samaa henkilöä saadaan sama tulos. Laadullisessa tutkimuksessa toistettavuuden määrittämistapa on se, kun kaksi arvioijaa keskustelemalla päättyy luokitukseen yksimielisyyteen. Luotettavuutta lisää se, että kaikki käytettävissä oleva aineisto on otettu huomioon ja tiedot litteroitu oikein ja aineiston analysointi on suoritettu selkeästi. Samoin tutkimustulokset heijastavat tutkittavien ajatusmaailmaa, huomioiden kuitenkin, että haastattelun tulos on seurausta haastattelijoiden ja haastateltavien yhteistoiminnasta. (Hirsjärvi & Hurme 2009, 185–189, Tuomi & Sarajärvi 2009, 161.)

Kiinnitimme aineiston luotettavuuteen haastattelutilanteissa erityistä huomiota. Pyrimme kysymään selkeitä kysymyksiä ja tarkensimme niitä, mikäli haastateltavat eivät niitä ymmärtäneet. Pyrimme myös välttämään johdattelevia kysymyksiä ja tarkensimme haastateltavien

vastauksia, jotta emme tekisi omia tulkintoja heidän sanomisistaan. Haastattelutallenteiden kuuluvuus on ollut hyvä; ainoastaan yhdessä haastattelussa oli vaikeus kuulla puhetta. Olemme tuoneet tämän esille tutkimusprosessin kuvauksessa. Litterointimme on noudattanut samaa käytäntöä alusta loppuun saakka. Aineiston analysoimme yhdessä käyttäen sisällönanalyysiä. Pyrimme yhdessä luomaan selkeän luokittelun ja tuomme tutkimuksessa esille miten olemme luokituksiin päätyneet. (ks. Tuomi & Sarajärvi 2009, 161–162.)

Meidän tutkimuksessa on käytössä tutkijatriangulaatio, jolla tarkoitamme sitä, että kaksi tutkijaa osallistuu aineiston keräämiseen, analysointiin sekä tulkintaan. (ks. Hirsjärvi, Remes & Sajavaara 2007, 228.) Aineistonhankinnassa olemme käyttäneet menetelmätriangulaatiota eli olemme tutkineet tutkimuskohdetta kahdella eri aineistonhankintamenetelmällä. (ks. Eskola & Suoranta 2001, 70). Käytimme aineiston hankintaan sähköpostikartoitusta sekä työntekijöiden teemahaastatteluja.

Haastattelututkimuksen pätevytyteen vaikuttaa myös viitekehukseen perehtyminen sekä se, miten tutkittava ilmiö on pystytty jäsentämään haastattelukysymyksiksi (Tuomi & Sarajärvi 2009, 161). Olemme kertoneet totuudenmukaisesti aineiston tuottamisen olosuhteet ja käytetyn ajan sekä olemme tehneet itsearviointia haastattelutilanteesta. Olemme tuoneet tutkimusprosessin kuvailussa esille, miten olemme aineiston keränneet ja tallentaneet. Saatu haastatteluaineisto on mielestämme kattava, koska haastatteluista puuttuu vain kaksi Nopsan työntekijää. Nämäkin puutteet johtuvat sairaslomista sekä työntekijävaihdoksista. Käyttämämme sisällönanalyysi sopi hyvin analyysimenetelmäksi, koska se mahdollisti laajasta aineistosta olennaisten tietojen saamisen. Mielestämme aineiston pelkistäminen ja luokittelu on ollut loogista. Olemme tuoneet tutkimusraportissa esille, millä tavoin olemme aineiston analyysin tehneet. (ks. Tuomi & Sarajärvi 2009, 161.)

Omasta mielestämme olemme noudattaneet hyvää tutkimuskäytäntöä. Olemme perustelleet tehdyt ratkaisut sekä pohtineet tehtyjä ratkaisuja eettisistä näkökulmista käsin. Olemme informoineet tutkimukseen osallistuneita heidän oikeuksistaan ja saaneet heiltä kirjalliset suostumukset. Olemme myös raportoineet tutkimuksen tekemistä huolellisesti. (ks. Tuomi & Sarajärvi 2009, 161.)

9.2.3 Analyttinen tarkkuus

Analyttisellä tarkkuudella tarkoitetaan, että raportin teksti ja tutkimustulokset ovat esitelty johdonmukaisesti sekä selkeästi. Pyrimme käyttämään kuvailevaa asiatekstiä kertoessamme tutkimusprosessin kulusta. Lähdemerkintämme ovat yhdenmukaisia ja vertailukelpoisia. Analyysin luokat on muodostettu johdonmukaisesti ja ne ovat kuvaavia. Analyysin avulla olemme saaneet vastaukset tutkimuskysymyksiimme.

Tekemämme johtopäätökset perustuvat tutkimusaineistoon. Olemme hyödyntäneet johtopäätöksien muodostamisessa myös meidän kymmenien vuosien työkokemusta lastensuojelusta. Menetelmien käyttöä lastensuojelun perhetyössä ei ole juurikaan tutkittu, joten tutkimuksemme tuo paljon uutta tietoa. Olemme hyödyntäneet pohdinnassa aikaisempia lastensuojelun saralla tehtyjä tutkimuksia sekä niistä esiin nousseita asioita, jotka vaikuttavat menetelmien käyttöön. (ks. Tuomi & Sarajärvi 2009, 162.)

9.2.4 Teoreettinen yhdistäminen

Teoreettisella yhdistämisellä tarkoitetaan sitä, että käytetty teoria on selkeästi ilmaistu, looginen ja reflektiivinen kerättyyn aineistoon nähden sekä aikaisempaan toimintaan liittyvään tietoon sopiva. (Tuomi & Sarajärvi 2009, 163.) Olemme määritelleet käytetyt käsitteet selkeästi. Johdimme viitekehyksen kirjallisuudesta ja sillä on yhteys aineiston ja olemassa olevan teorian kanssa.

Olemme perehtyneet laajasti lastensuojeluun sekä perhetyöhön kohdistuneisiin tutkimuksiin ja hyödyntäneet omaa laaja-alaista työkokemusta. Näiden pohjalta olemme luoneet teema-haastattelun teemat, joita testasimme esihaastatteluilla ja tarkensimme kysymysten toimituutta. Olemme käyttäneet tutkimuksemme laajasti hyödyksi uutta kirjallisuutta ja tutkimustuloksia.

9.2.5 Hyvä relevanssi

Hyvällä relevanssilla tarkoitetaan, että lukija kykenee ymmärtämään ilmiöt sekä niiden väliset teoreettisen merkittävyyden ja soveltuvuuden ja merkityksen jatkotutkimuksille. (Tuomi & Sarajärvi 2009, 163.) Olemme pyrkinneet kuvailemaan tutkittavaa ilmiötä selkeästi sekä yhdistämään sen teoreettisesti ja analyttisesti. Tutkimustuloksia tarkastelimme jo olemassa olevaan tietoon sekä pohdimme sen merkittävyyttä lastensuojelun perhetyölle.

Esittelimme tutkimuksemme tuloksia Nopsa perhetyön kehittämispäivässä 21.10.2010. Tutkimuksemme tulokset herättivät paljon keskustelua. Työntekijät pohtivat minne ja kuinka laajalle tutkimuksemme tieto menee. He myös pohtivat, ymmärretäänkö heidän haastatteluissa esille tuomat asiat oikein vai tulkitaanko ne virheellisesti. Pohdinta liittyi myös siihen, millä tavalla muut viranomaiset ymmärtävät tulokset. Esitimme työntekijöille toiveen, että joku heistä lukisi työn ennen palautusta, jolloin on vielä mahdollista korjata asiavirheitä. Yksi työntekijöistä luki opinnäytetyömme ennen palautusta ja antoi tärkeää palautetta. Hän toi esille, että olimme viitanneet epämääräisesti Nopsa perhetyön kuuluvan Kaste-ohjelmaan. Tämä oli virheellinen viittaus, jonka olemme lopulliseen työhön korjanneet. Tutkimuksemme

tekee muille viranomaisille läpinäkyvämmäksi Nopsa perhetyötä ja sen vaativuutta sekä työhön kohdistuvia haasteita ja odotuksia.

Hyvään relevanssiin voidaan katsoa kuuluvan myös tutkimustulosten hyödynnettävyys. Hyödynnettävyyteen kuuluu myös toimintamallin toimivuuden tarkastelu sekä siirrettävyys uusiin konteksteihin ja hankkeisiin. (Anttila 2007, 147–148.) Tutkimuksemme tuloksilla on merkitystä Nopsa perhetyön työntekijöille. Tutkimuksemme kautta he saavat lisäymmärrystä omista työskentelytavoista sekä menetelmien käytöstä. Tulokset ovat siirrettävissä myös muihin perhetyötä tekeviin konteksteihin. Tutkimuksemme tulokset hyödyttävät muitakin perhetyötä tekeviä työntekijöitä, kontekstista riippumatta. Laatikamme kuvat selkeyttävät menetelmien käyttöön liittyviä asioita ja havainnollistavat mitä menetelmillä ja niiden käytöllä tarkoitetaan.

Tutkimuksemme tuo esille työntekijöiden kokemuksen menetelmien käytön tarpeellisuudesta lastensuojelun perhetyössä ja toivommeekin, että se herättää lastensuojelun työntekijöiden keskuudessa keskustelua menetelmien käytön kokemuksista ja hyödyistä. Työntekijät kohtavat työssään haastavia tilanteita ja perheiden ongelmat ovat usein kasaantuneet. Jokaisen lastensuojeluperheen elämäntilanne ja historia ovat erilaiset, joten perheiden auttamiseen tarvitaan erilaisia menetelmiä. Olisi tärkeää, että lastensuojelun johtotasoilla kiinnitettäisiin huomiota ja ymmärrettäisiin eri menetelmien tarpeellisuus perheiden kanssa työskennellessä. Menetelmien käyttöön liittyvät kustannukset ovat pieniä verrattuna siihen, että niiden avulla voidaan ehkäistä huostaanotto.

Kun tarpeeksi aikaa on kulunut, kaikki meidän menetelmämme ovat keskiaikaisia menetelmiä.
- Martti A. Vasamaa -

Lähteet

- Anttila, P. 2007. Realistinen evaluaatio ja tuloksellinen kehittämistyö. Hamina: Akatiimi.
- Arhovaara, S. 1999. Näkökulmia kotona tehtävään perhetyöhön ja perheterapiaan. Teoksessa Aaltonen, J. & Rinne, R. (toim.) 1999. Perhe terapiassa. Vuoropuhelua vuosituhannen vaihtuessa. Helsinki: Suomen Mielenterveysseura, 158–167.
- Bardy, M. 2009. Lastensuojelun filosofia ja käytäntö. Teoksessa Bardy, M. (toim.) 2009. Lastensuojelun ytimissä. Helsinki: Terveyden ja hyvinvoinnin laitos, 16–46.
- Barkman, J. 2005. Toiminnallisuuden 8 varovaista askelta. Lehdessä Pesäpuun-lehti 1/2005. Pesäpuu ry. Lastensuojelun erityisosaamisen keskus, 12–13.
- Burbatti, G. & Formenti, L. 1988. The Milan approach to family therapy. Translated by Elena Cosmo. New Jersey: Northvale.
- Eskola, J. & Suoranta, J. 2001. Johdatus laadulliseen tutkimukseen. 5.painos. Tampere: Vastapaino.
- Forsberg, H. 1998. Perheen ja lapsen tähden. Etnografia kahdesta lastensuojelun asiantuntijakulttuurista. Väitöskirja. Tampereen yliopisto. Helsinki: Lastensuojelun keskusliitto.
- Hallituksen politiikkaohjelma 2007a. Lapset, nuoret ja perheet - tietoa ohjelmasta. Luettu 03.01.2010. http://www.minedu.fi/lapset_nuoret_perheet/Tietoa_ohjelmasta/?lang=fi
- Hallituksen politiikkaohjelma 2007b. Lapset, nuoret ja perheet. Luettu 03.01.2010. http://www.valtioneuvosto.fi/toiminta/politiikkaohjelmat/lapset/ohjelman-sisaeltoe/HPO_Lapset_HSA2007.pdf
- Heikkinen, A. 2006. ”Olenko mä sitä riskiryhmää?” Lastensuojelun poikaryhmien hyvinvoinnin muutostekijät - realistinen etnografia. Lisensiaattitutkimus. Luettu 10.5.2010. <http://www.sosnet.fi/loader.aspx?id=7fecb5d8-953a-4ca3-9e05-79a9e73e750c>
- Heinonen, H. & Sinko, P. 2009. Mitä on ehkäisevä lastensuojelu? Terveyden ja hyvinvoinnin edistämisen lehti. Nro 2 / 2009, 18–21.
- Helle, L. 2002. Ratkaisu ja voimavarakeskeinen näkökulma vuorovaikutuksessa. Teoksessa Vilén, M., Leppämäki, P & Ekström, L. 2002. Vuorovaikutuksellinen tukeminen sosiaali- ja terveysalalla. 1.painos. Helsinki: WSOY, 123–145.
- Helsingin kaupunki. 2009a. Helsingin lasten ja nuorten hyvinvointisuunnitelma vuosille 2009–2012. Painamaton teos. Teos tekijöiden hallussa.
- Helsingin kaupunki. 2009b. Strategiaohjelma 2009–2012. Helsingin kaupunki 29.4.2009. Luettu 10.9.2010. <http://www.hel2.fi/taske/julkaisut/2009/Strategiaohjelma.pdf>
- Heino, T., Berg, K. & Hurtig, J. 2000. Perhetyön ilo ja hämmennys. Lastensuojelun perhetyömuotojen esittelyä ja jäsennyksiä. Aiheita 14/2000. Helsinki: Sosiaali- ja terveysalan tutkimus- ja kehittämiskeskus Stakes.
- Heino, T. 2007. Keitä ovat uudet lastensuojelun asiakkaat? Tutkimus lapsista ja perheistä tilastolukujen takana. Stakesin työpapereita 30/2007. Helsinki: Stakes.
- Heino, T. 2008. Lastensuojelun avohuolto ja perhetyö: kehitys, nykytila, haasteet ja kehittämisehdotukset. Selvitys lastensuojelun kehittämisohjelmalle. Stakesin työpapereita 9/2008. Helsinki: Stakes.

- Heino, T. 2009. Lastensuojelun tilastot, asiakkaat ja palvelut. Teoksessa Bardy, M. (toim.) 2009. Lastensuojelun ytimissä. Helsinki: Terveiden ja hyvinvoinnin laitos, 52–75.
- Hintikka, A-M. 2008. Systeeminen perheterapia. Vaativan erityistason perheterapeutti, psykoterapeutti. Erityistason perheterapiakoulutus, Suomen mielenterveysseura, koulutuskeskus. 14.02.2008. Luento. (Muistiinpanot tekijän hallussa.)
- Hirsjärvi, S. & Hurme, H. 2008. Tutkimushaastattelu - Teemahaastattelun teoria ja käytäntö. Helsinki: Yliopistopaino.
- Hirsjärvi, S., Remes, P. & Sajavaara, P. 2007. Tutki ja kirjoita. 13. osin uudistettu painos. Helsinki: Tammi.
- Hovi, A. 2009. Nopsa perhetyö - tehtävänä estää sijoitus. Dia-esitys. Dia-esitys, painamaton teos tekijöiden hallussa.
- Hovi, A. & Mansikkasalo, K. 2010. Nopean puuttumisen perhetyö - Nopsa. Info-tilaisuus 18.03.2010. Dia-esitys, painamaton teos tekijöiden hallussa.
- Hurtig, J. 2003. Lasta suojelemissa - etnografia lasten paikan rakentumisesta lastensuojelun perhetyön käytännöissä. Akateeminen väitöskirja. Lapin yliopisto. Luettu 05.01.2010. http://www.ulapland.fi/includes/file_download.asp?deptid=23477&fileid=11934&file=20071114111816.pdf&pdf=1
- Häyry, M. 1999. Huomioita tutkimusetiikasta ”keskitason periaatteiden” valossa. Teoksessa Lötjönen, S. (toim.) 1999. Tutkijan ammattietiikka. Koulutus- ja tiedepolitiikan osaston julkaisusarja. Helsinki: Oikeusministeriö.
- Isohanni, M. 1984. Systeemiteoria ja sen soveltaminen terapeutitiseen yhteisöön. Lääketieteellinen aikakauslehti Duodecim 100: 1297–1304, 13–20.
- Kaakinen, S. 2008. Ratkaisukeskeinen- ja narratiivinen perheterapia. Psykiatrian erikoislääkäri, Vaativan erityistason perheterapeutti, psykoterapeutti. Erityistason perheterapiakoulutus, Suomen mielenterveysseura, koulutuskeskus. 20.03.2008. Luento. (Muistiinpanot tekijän hallussa.)
- Kaikko, K. 2004. Lastensuojelun avoperhetyön kuntoutumista tukevat elementit. Lisensiaattityö. Lapsi- ja nuorisososiaalityön erikoisala. Kuopion yliopisto. Painamaton teos. Teos tekijöiden hallussa.
- Kaikko, K. & Friis, L. 2009. Menetelmät lastensuojelun tukena. Teoksessa Bardy, M. (toim.) 2009. Lastensuojelun ytimissä. Helsinki: Terveiden ja hyvinvoinnin laitos, 76–88.
- Koisti-Auer, A-L. & Möller, S. 2005. Lapsilähtöinen työskentely lastensuojelussa - menetelmiä ja välineitä koulutus. Vantaa 25–26.5.2005. Luentomuistiinpanot tekijöiden hallussa.
- Kolimaa, M. & Pelkonen, M. 2006. Eri ikäryhmien erityiset tarpeet terveyden edistämässä - Lapset, nuoret ja lapsiperheet. Teoksessa Sosiaali- ja terveysministeriö. 2006. Terveiden edistämisen laatusuositus. Sosiaali- ja terveysministeriön julkaisu 2006:19. Luettu 10.9.2010. <http://pre20090115.stm.fi/pr1158139777250/passthru.pdf64-66>.
- Kumpulainen, A. 2004. Sosiaalityö Kuusikon kunnissa 2003. Perussosiaalityö. Sosiaalityön Kuusikko-ryhmä. Luettu 10.09.2010. http://www.kuusikkokunnat.fi/SIRA_FILES/SOST2003.pdf
- Kuula, A. 2006. Tutkimusetiikka - aineiston hankinta, käyttö ja säilytys. Tampere: Vastapaino.
- Kyngäs, H. & Vanhanen, L. 1999. Sisällön analyysi. Hoitotiede 11. 1/99, 3–12.

Laki sosiaali- ja terveydenhuollon suunnittelusta ja valtionavustuksesta 3.8.1992/733. Luettu 10.9.2010. <http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1992/19920733>

Lastensuojelulaki 13.4.2007/417. Helsinki: Valtion painatuskeskus.

Lastensuojelun käsikirja 2008. Työmenetelmät. Päivitetty 31.12.2008. Luettu 11.09.2010. <http://www.sosiaaliportti.fi/fi-FI/lastensuojelunkasikirja/tyovalineet/tyomenetelmat/>

Lastensuojelun käsikirja 2009a. Lastensuojelun palvelujärjestelmä. Luettu 12.11.2009. http://www.sosiaaliportti.fi/fi-FI/lastensuojelunkasikirja/mitaonlastensuojelu/lastensuojelun_palvelujarjestelma/

Lastensuojelun käsikirja 2009b. Mitä on lastensuojelun arvot ja periaatteet. Luettu 12.11.2009. <http://www.sosiaaliportti.fi/fi-FI/lastensuojelunkasikirja/mitaonlastensuojelu/arvotjaperiaatteet/>

Leijala, R. 2008. Intensiiviperhetyö Vantaalla. Haasteena asiakkaan kiinnittyminen työskenteleeseen. Opinnäytetyö. Sosionomi, Ylempi AMK. Luettu 10.09.2010. <https://oa.doria.fi/bitstream/handle/10024/38300/stadia-1210587445-4.pdf?sequence=1>

Martikainen, M. & Lahtinen, P. 2005. Perhetyön jännitteinen työkenttä - haasteita ja vastausyrityksiä. Luento. Yhdeksännet valtakunnalliset perhetukipäivät Jyväskylässä 13–14.10.2005. Luentomuistiinpanot tekijöiden hallussa.

Morgan, A. 2004. Johdatus narratiiviseen terapiaan. Suomentanut Tapio Malinen. Iloa: Kuva ja Mieli.

Myllärniemi, A. 2007. Lastensuojelun avohuollon perhetyö ammattikäytäntönä - jäsenyyksiä perhetyöstä toimintatutkimuksen valossa. Heikki Waris-instituutti 6/2007. Soccan ja Heikki Waris-instituutin julkaisusarja 2007. Luettu 10.9.2010. <http://www.socca.fi/aineistot/lastensuojelun-perhetyo.pdf>

Nopsa 2009. Nopsa esite. Helsingin kaupunki. Sosiaalivirasto. Perhekeskustoiminta. Esite tekijöiden hallussa.

Nopsa 2010a. Nopsa perhetyö. Palvelukuntoutuksen palvelukuvaus. Painamaton teos. Teos tekijöiden hallussa.

Nopsa 2010b. Nopean puuttumisen perhetyö, Nopsa. Asiakasprosessi-kuvaus. Painamaton teos. Teos tekijöiden hallussa.

Puustinen-Korhonen, A. 2008. Tilastollinen tarkastelu intensiiviperhetyön asiakkuuksista ja toteutuneesta intensiiviperhetyöstä ajalla 1.5.2007 - 30.4.2008. Vantaan kaupunki, Kuuselan perhekuntoutus. Luettu 25.11.2009. http://www.vantaa.fi/i_perusdokumentti.asp?path=1;127;220;4720;4743;4745;23661

Ratkes 2010. Ratkaisukeskeisyys pähkinänkuoressa. Luettu 17.09.2010. <http://www.ratkes.fi/tietoa-ratkaisukeskeisyydestae/artikkeleita/ratkaisukeskeisyys-paehkinaenkuoressa/>

Reijonen, M. 2005. ”Mitä työtä se perhetyö oikein on?” -ammattina perhetyöntekijä. Teoksessa Reijonen, M. (toim.) 2005. Voimaa perhetyöhön. Arjen tuki ja ammatilliset verkostot. Jyväskylä: PS-kustannus, 7–16.

Robson, C. 2001. Käytännön arvioinnin perusteet. Opas evaluaation tekijöille ja tilaajille. Helsinki: Tammi.

- Ruuskanen, M. 2008. Lapsi- ja perhetyön perustutkinnon ammatillisia tulevaisuudennäkymiä - osaamistarpeiden ennakointi vuosille 2015 - 2020. Opetushallitus. Moniste 9 / 2008. Luettu 25.11.2009.
http://www.opetushallitus.fi/download/46564_lapsi_ja_perhet_perust_amm_tulnak.pdf
- Saarnio, T. 2005. Perhetyö lastensuojelussa. Teoksessa Puonti, A., Saarnio, T. & Hujala, A. (toim.) 2005. Lastensuojelu tänään. 2.painos. Helsinki: Tammi, 240–255.
- Saavalainen, M. & Salonen, S. 2000. Kumpi on ensin: perhe vai verkosto? Perhe ja verkosto systeeminä. Perheterapia 2/2000, 44–59.
- Satka, M. 1994. Sosiaalinen työ päättyneen kasvun hyvinvointivaltiossa. Teoksessa Jaakkola, J., Pulma, P, Satka, M. & Urponen, K. 1994. Armeliaisuus, yhteisöapu, sosiaaliturva. Suomalaisen sosiaaliturvan historia. Helsinki: Sosiaali- ja terveysturvan keskusliitto, 332–333.
- Seppänen, P., Hansen, M., Janhunen, T., Kytöpuu, K., Salo, S., Seppänen, S., Tapio, N. & Vilén, M. 2010. Perhetyön työkalupakki täydentyy. Teoksessa Vilén, M., Seppänen, P., Tapio, N. & Toivanen, R. (toim.) 2010. Kohtaamisia lapsiperheissä. Menetelmiä perhetyöhön. 1. painos. Helsinki: Kirjapaja, 207–257.
- Sosiaaliportti 2010. Sijaishuollon kustannukset. Lastensuojelun käsikirja. Luettu 24.10.2010.
<http://www.sosiaaliportti.fi/fi-FI/lastensuojelunkäsikirja/tyoprosessi/sijaishuolto/kustannukset/#>
- Sosiaali- ja terveysministeriö. 2006. Terveiden edistämisen laatusuositus. Sosiaali- ja terveysministeriön julkaisuja 2006:19. Luettu 10.09.2010.
<http://pre20090115.stm.fi/pr1158139777250/passthru.pdf>
- Sosiaali- ja terveysministeriö 2008. Sosiaali- ja terveydenhuollon kansallinen kehittämisohjelma. KASTE 2008–2011. Sosiaali- ja terveysministeriön julkaisu 2008:6. Helsinki: Stakes.
- Taskinen, S. (toim.) 1999. Huostaanotto - Lastensuojelun asiantuntijaryhmän suositus huostaanotto-prosessin laatua ohjaaviksi yleisiksi periaatteiksi. Sosiaali- ja terveysturvan tutkimus- ja kehittämiskeskus STAKES. Oppaita 33. Helsinki: Stakes.
- Terveiden ja hyvinvoinnin laitos 2009. Lastensuojelu 2008. Tilastoraportti. Suomen virallinen tilasto. Sosiaaliturva 2009. Luettu 03.01.2010.
http://www.stakes.fi/tilastot/tilastotiedotteet/2009/Tr19_09.pdf
- Toikko, T. & Rantanen, T. 2009. Tutkimuksellinen kehittämistoiminta. 2. painos. Tampere: Tampere University press.
- Tuomi, J. & Sarajärvi, A. 2009. Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. 5. uudistettu painos. Helsinki: Tammi.
- Uudenmaan liitto 2008. Uudenmaan hyvinvointistrategia. Uudenmaan liiton julkaisuja B 39 - 2008. Luettu 10.9.2010.
http://uudenmaanliitto.fi/files/1707/406_B_39_Uudenmaan_hyvinvointistrategia.pdf
- Uusimäki, M. 2005. Perhetyö palvelujärjestelmässä. Teoksessa Reijonen, M. (toim.) 2005. Voimaa perhetyöhön. Arjen tuki ja ammatilliset verkostot. Jyväskylä: PS-kustannus, 17–42.
- Vilén, M., Hansen, M., Janhunen, T., Kytöpuu, K., Salo, S., Seppänen, P., Seppänen, S. & Tapio, N. 2010. Perhe ja perhetyö. Teoksessa Vilén, M., Seppänen, P., Tapio, N. & Toivanen, R. (toim.) 2010. Kohtaamisia lapsiperheissä. Menetelmiä perhetyöhön. 1. painos. Helsinki: Kirjapaja, 9–57.
- Vilén, M., Leppämäki, P & Ekström, L. 2002. Vuorovaikutuksellinen tukeminen sosiaali- ja terveystalalla. 1.painos. Helsinki: Werner Söderström Osakeyhtiö.

Vilén, M., Tapio, N., Janhunen, T., Nissinen, L. & Seppänen, S. 2010. Ammattina perhetyö. Teoksessa Vilén, M., Seppänen, P., Tapio, N. & Toivanen, R. (toim.) 2010. Kohtaamisia lapsiperheissä. Menetelmiä perhetyöhön. 1. painos. Helsinki: Kirjapaja, 61–100.

Vilka, H. 2005. Tutki ja kehitä. Helsinki: Tammi.

Vuornos, P. & Wahlbeck, J-C 1999. Tunteet ja ihmissuhteet systeemissä perheterapiassa. Teoksessa Lounavaara-Rintala, H. et al. 1999. Vuorovaikutuskuvioita. Helsinki: Vuorovaikutusprosessien tutkimuskeskus, 156–159.

Wahlbeck, J-C. & Lounavaara-Rintala, H. 1999. Perheterapia psykoterapiana. Teoksessa Lounavaara-Rintala, H. et al. 1999. Vuorovaikutuskuvioita. Vuorovaikutusprosessien tutkimuskeskus, 128–134.

White, M. 2008. Karttoja narratiiviseen työskentelyyn. Suomentanut Katriina Mähönen. Ilola: Kuva ja Mieli.

Yliruka, L. 2006. Kuvastin. Reflektiivinen itse- ja vertaisarviointimenetelmä sosiaalityössä. Stakesin työpapereita 15/2006. Helsinki: Stakes.

Kuviot

Kuvio 1: Perhetyön menetelmien jäsennys (Martikainen & Lahtinen 2005)	25
Kuvio 2: Nopsa perhetyön asiakasprosessi (Hovi & Mansikkasalo 2010)	30
Kuvio 3: Nopsa perhetyön asiakkaat vuonna 2009 (Hovi & Mansikkasalo 2010)	31
Kuvio 4: Asiakastilanne työskentelyn lopussa (Hovi & Mansikkasalo 2010)	32
Kuvio 5: Alkukartoituksen yhteenveto.....	54
Kuvio 6: Nopsa perhetyön käytössä olevat menetelmät	55
Kuvio 7: Menetelmän valintaan vaikuttavat asiat	62
Kuvio 8: Menetelmän käyttöön vaikuttavat asiat	65
Kuvio 9: Ulkoisen menetelmän käyttöönotonprosessi	71
Kuvio 10: Yhteenveto menetelmistä asiakasprosessin eri vaiheissa ja kehittämistoiveet	75

Taulukot

Taulukko 1: Esimerkki joidenkin alaluokkien muodostumisesta Menetelmän käyttöön vaikuttavat asiat -yhdistävässä kategoriassa.....	51
Taulukko 2: Ala-, ylä- ja yhdistävä kategoriat.....	51

Liitteet

- Liite 1: Työntekijöiden saatekirje
- Liite 2: Työntekijöiden suostumuslomake
- Liite 3: Työntekijöiden kartoitus
- Liite 4: Työntekijöiden teemahaastattelun teemat
- Liite 5: Nopsa perhetyön käytössä olevia menetelmiä

Liite 1

TYÖNTEKIJÖIDEN SAATEKIRJE

Hei!

Opiskelemme Laurea Ammattikorkeakoulussa Johtaminen perhetyössä ja perhehoitotyössä - koulutusohjelmassa Ylempää ammattikorkeakoulututkintoa. Teemme opiskeluun liittyvää opinnäytetyötä Nopsa-projektiin, jonka aiheena on: *”Työntekijöiden ja asiakkaiden kokemuksia sekä käsityksiä menetelmien käytöstä ja niiden hyödyistä intensiivisen perhetyön eri vaiheissa”*

Opinnäytetyön tarkoituksena on kartoittaa ja arvioida intensiivisessä perhetyössä käytettäviä menetelmiä, joilla pyritään ehkäisemään nuoren sijoitus kodin ulkopuolelle. *Tarkoituksena on tutkia Sinun, työntekijän käsityksiä ja kokemuksia erilaisten menetelmien käytöstä intensiivisen perhetyön välineenä. Olemme kiinnostuneita myös siitä, miten menetelmät valikoituvat asiakasprosessin eri vaiheissa.* Tämän lisäksi pyrimme saamaan työhön Nopsan työskentelyn läpikäyneiden perheiden kokemuksia ja näkemyksiä menetelmien toimivuudesta ja käytöstä heidän omasta näkökulmasta käsin.

Tähän tutkimukseen osallistuminen on Sinulle vapaaehtoista. Halutessasi voit keskeyttää osallistumisen milloin tahansa. Sinun ei ole pakko perustella sitä mitenkään eikä keskeytyksestä seuraa Sinulle vaikeuksia. Toivomme Sinun kuitenkin osallistuvan ja koskevan osallistumisen mielekkääksi.

Ainoa sitoumus Sinun puoleltasi on suostua täyttämään sähköpostitse kartoitus ja osallistua haastatteluun, joka koskee mielipiteitäsi intensiivisessä perhetyössä käytettävistä menetelmistä ja niiden hyödyistä asiakasprosessissa. Haastattelut toteutetaan työparien kesken ja haastattelu kestää tunnista puoleentoista tuntiin. Haastattelut nauhoitetaan, jotta saamme mielipiteesi tallennettua tarkasti. Kaikki käsiteltävät asiat ovat täysin luottamuksellisia. Haastattelu kirjoitetaan ja voit saada sen nähtäväksi, jotta voit korjata mahdolliset väärinymmärrykset tai esittää lisäkommentteja. Kirjoitettua haastattelua ei näe kukaan muu kuin tutkimusta tekevä työpari. Vakuutamme, että opinnäytetyössä esitettävät asiat esitetään nimettöminä siten, ettei yksittäisiä vastaajia voi tunnistaa. Opinnäytetyön valmistuttua haastatteluaineisto ja haastattelunauhut hävitetään. Valmis opinnäytetyö luovutetaan Laurea Ammattikorkeakoululle ja Helsingin kaupungille sekä Nopsan työntekijöiden käyttöön.

Mikäli Sinulla on kysyttävää tutkimuksestamme, älä epäröi ottaa yhteyttä!

Sanna Weckman
 Sosiaalityöntekijä
 Jorvin sairaala
 Lastenpsykiatrian poliklinikka
 Konsultaatiotiimi
 PL 800
 00029 HUS
 p. 050-5298523
 sanna.weckman@hus.fi

Helena Kuronen
 Sosiaalityöntekijä
 Helsingin kaupunki
 Pohjoinen perhekeskus/
 Maunulan toimipiste
 PL 8330
 00099 HELSINGIN KAUPUNKI
 p. 044-5710492
 helena.kuronen@hel.fi

Liite 2

TYÖNTEKIJÄN SUOSTUMUSLOMAKE

Olen lukenut edellisen sivun tekstin ja suostun tutkimuksen osallistumiseen.

Paikka:

Päiväys:

Allekirjoitus:

Nimen selvennys

Kiitos suostumuksestasi osallistua tutkimukseen!

Liite 3

TYÖNTEKIJÖIDEN SÄHKÖPOSTIKARTOITUS

Teemme kartoitusta lastensuojelun perhetyön menetelmistä Nopsa-perhetyössä. Menetelmillä tarkoitamme työntekijöiden käyttämiä erilaisia materiaaleja, lomakkeita, kortteja, toiminnallisia välineitä, kuten pelejä, piirtämistä, maalaamista tai muunlaista toimintaa, kuin pelkästään keskustelua. Menetelmät voivat olla myös yhteisesti sovittuja Nopsa-perhetyön työtapoja.

Toivomme, että vastaisit alla oleviin kysymyksiin ja lähettäisit vastauksen meille sähköisesti. Kenenkään yksittäisen työntekijän vastausta ei ole valmiissa työssä mahdollista tunnistaa. Tämän kartoituksen tarkoituksena on rakentaa ja tarkentaa tulevien teemahaastattelujen runkoa ja luoda yhteistä etukäteisymmärrystä tuleville haastatteluille.

- Mitä menetelmiä Sinä käytät omassa työssäsi? Luettele kaikki käyttämäsi menetelmät. Voit halutessasi määritellä omasta mielestäsi tärkeimmät ja yleisimmin käyttämäsi menetelmät.
- Mihin asiakasprosessin vaiheisiin käyttämäsi menetelmät liittyvät?
- Minkä menetelmän käyttöön olet saanut koulutusta?
- Mitä muuta haluat sanoa menetelmien käytöstä?

Kiitos vastauksistasi!

t. Helena ja Sanna

Liite 4

TYÖNTEKIJÖIDEN TEEMAHAASTATELUN TEEMAT

Menetelmät

- **Menetelmien käytön yleisyys**
  - Kartoituksen pohjalta selvitys menetelmistä - tarkennetaan menetelmiä työpareilta, jos jotkut menetelmät ovat tutkijoille vieraita
  - Mitä Sinulle tarkoittaa lastensuojelun perhetyön menetelmät omassa työssäsi? Miten ymmärrät, kun puhutaan perhetyön menetelmistä?
  - Mitä menetelmiä työpari käyttää omassa työssään?
  - Käytätkö joitain edellä mainitsemiasi menetelmiä kaikkien asiakasperheiden kanssa? Miksi?
  - Miksi työpari käyttää ko. menetelmää?
  - Kuinka paljon ja usein menetelmiä käytetään?
  - Käytetäänkö asiakkuuden aikana samoja menetelmiä useampaan kertaan? Jos käytetään, mitä menetelmiä ne ovat? Miksi?
  - Onko työparilla tiedossa /käytössä menetelmiä, joita muut Nopsa-perhetyön työparit eivät käytä omassa työssään?
  - Käyttääkö työpari tiettyjä menetelmiä aina jossain kohdin asiakkuuden vaihetta? (esim. alkuhaastattelu, sopimukset, lopetus, suunnitelmat, päihdehaastattelu?)
- **Menetelmän valintaan vaikuttavat asiat**
  - Mitkä asiat vaikuttavat menetelmän valintaan?
  - Miten menetelmä valitaan kyseiseen tilanteeseen / perheen kanssa työskentelyyn?
  - Millainen valintaprosessi / tilanne on, kun menetelmää valitaan / mietitään?
  - Vaikuttaako asiakkaana oleva perhe menetelmän valintaan? Jos vaikuttaa, millä tavoin? Mitä asioita työpari tällöin huomioi?
  - Mitä olet oppinut aikaisemmassa koulutuksessa ja työssä, mikä auttaa sinua menetelmien valinnassa?
- **Menetelmän käyttö**
  - Miten koet menetelmän käytön?
  - Mitkä ovat tärkeimpiä menetelmiä? Miksi?
  - Mikä on menetelmän tarkoitus? Mihin sen käytöllä pyritään perheen kanssa työskentelyssä?
  - Miksi menetelmä toimii / ei toimi?
  - Mihin teoriaan tai teoreettiseen viitekehykseen menetelmä liittyy? Miten?
  - Milloin menetelmiä kannattaa / ei kannata käyttää? Miksi?
  - Mitä hyötyä / haittaa menetelmistä on perhetyössä?

- Miten asiakkaat ovat kokeneet menetelmien käytön?
- Miten työntekijät perustelevat / kertovat menetelmästä asiakkaille? Kertovatko työntekijät perheelle miksi menetelmää käytetään ja on valittu kyseiseen tilanteeseen?
- Millaista palautetta olette saaneet asiakkailta menetelmistä?
- Onko joitain menetelmiä, joita haluaisit ottaa käyttöön / saada koulutusta?

Taustatiedot

- *Koulutus*
  - Peruskoulutus
  - Erikoistumisopinnot
  - Suuntautumiset
  - Menetelmäopinnot

Työkokemus

- *Työkokemus*
  - Millainen on työkokemuksesi?
  - Millainen ajattelu ohjaa työskentelyäsi perhetyössä?
  - Oletko kauan tehnyt lastensuojelun perhetyötä?
  - Oletko aiemmin käyttänyt perhetyön menetelmiä työssäsi?

Käyttöteoria

- *Ammatillinen viitekehys*
  - Onko sinulla jokin tietty teoreettinen viitekehys, joka on työskentelysi taustalla?

Muuta mitä haluaa sanoa?

Liite 5

NOPSA PERHETYÖN KÄYTÖSSÄ OLEVIA MENETELMIÄ

- INTENSIIVISYYS
- TYÖPARITYÖ
- HYVIKSET
- KUVASTIN
- BILJARDIN PELUU
- LASKETTELU
- KEILAU
- KIIPEILY
- LUISTELU
- KÄVELYLLÄ KÄYNTI
- AAMUHERÄTYKSET
- KOULUUN SAATTAMISET
- KOULUSTA / TÖISTÄ HAKEMINEN
- SOITTAMINEN
- RUOAN LAITTO
- SIIVOAMINEN
- KODIN TÖISSÄ AVUSTAMINEN
- AUTON KÄYTTÖ
- LOMAKKEIDEN TÄYTTÖ
- TURVALLISUUS KARTOITUS
- PERHELEIRI
- ELÄMÄN TÄRKEÄT ASIAT KORTIT
- VOIMAVARA KORTIT
- NUORTEN TAVOITEKORTIT
- ROOLIKARTAT
- SUKUPUU
- VERKOSTOKARTTA
- ELÄMÄNJANA
- VALOKUVAT
- YKSILÖTYÖ
- PERHETAPAAMINEN
- KOTIKÄYNTI
- TOIMISTOKÄYNTI
- VERKOSTOTYÖ
- PALKITSEMINEN
- PALVELUOHJAUS
- VOIMAVARAHAASTATTELU
- MOTIVOIVA HAASTATTELU
- ASIAKASLÄHTÖINEN HAASTATTELU
- KESKUSTELU
- ÄÄNEEN AJATTELU
- KUUNTELU
- REFLEKTOINTI
- TOISIN NÄKEMINEN
- NÄKÖKULMAN VAIHTO
- TARINAN KUVITTAMINEN
- TARINAN SANOITTAMINEN
- ROOLIN VAIHTO
- MIELIKUVAHARJOITTEET
- SIRKULAARISET KYSYMYKSET
- HAVAINNOINTI
- MALLIN ANTAMINEN
- PIIRTÄMINEN
- NEUVONTA
- KOHTAAMINEN
- ENNAKOINTI
- LÄSNÄOLO
- TUNNEÄLYN KÄYTTÖ
- KONKREETTINEN OHJAUS
- SUKUPUOLISENSITIIVISYYS
- KODIN SÄÄNNÖT